

**T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
TEFSİR BİLİM DALI**

**ANADOLU İMAM-HATİP LİSESİ
TEFSİR DERS KİTABININ DEĞERLENDİRİLMESİ
VE SÛRELERİN TEFSİRLERİNDE
GÖRSEL MATERYAL KULLANIMI**

SENA UYANIK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DANIŞMAN:
Doç. Dr. HAKAN UĞUR**

KONYA-2024

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	Sena UYANIK		
	Numarası	22810601143		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Temel İslam Bilimleri \ Tefsir		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
Tezin Adı	Anadolu İmam-Hatip Lisesi Tefsir Ders Kitabının Değerlendirilmesi ve Sûrelerin Tefsirlerinde Görsel Materyal Kullanımı			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Sena UYANIK

ÖZET

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	Sena UYANIK		
	Numarası	22810601143		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Temel İslam Bilimleri \ Tefsir		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Hakan UĞUR		
Tezin Adı	Anadolu İmam-Hatip Lisesi Tefsir Ders Kitabının Değerlendirilmesi ve Sûrelerin Tefsirlerinde Görsel Materyal Kullanımı			

Tefsir, Kur'ân-ı Kerîm'in anlaşılması ve hayata aktarılması için oldukça önem arz eden bir ilim dalıdır. İnsanlık bu Mukaddes Kitabı sadece okumak değil, aynı zamanda yaşamakla da mükelleftir. Yaşamak için de ön şart onu anlamaktır. Hiç şüphesiz ilk Müfessir olan Hz. Peygamber (s.a.v.) nazil olan her ayeti çeşitli yöntemlerle tefsir etmiş ve hayatında uygulamıştır. Anadolu İmam-Hatip Liseleri öğretim programına bu amaç için dahil edilen tefsir dersi, ne yazık ki öğrencinin zihninde yüzeysel kalmakta ve ayetlerin hayata aktarılarak içselleştirilmesini sağlayamamaktadır. Yapılan çalışmalar bunun farklı sebeplerinin olduğunu ortaya koymaktadır. Biz bu araştırmamızda söz konusu sebepleri ve yapılan çalışmaları ele alarak, tefsir ders kitabının detaylı incelemesini yapmayı, çözüm önerileri sunmayı ve dersin daha verimli hale gelebilmesi için program kapsamında yer alan sûrelerin görsel tasarımları ile zenginleştirilerek materyal kullanımının gerekliliği üzerinde durmaya çalışacağız. Böylece; görsellerle desteklenmiş materyal kullanılarak anlatılan bir tefsir dersi, öğrencinin zihin dünyasında kalıcı olarak yer bulacak ve ayetlerin hayata yansımaları sağlayarak dersin daha verimli hale gelmesine katkı sunacaktır.

Çalışmanın birinci bölümünde; ilk olarak kuruldukları andan günümüze İmam-Hatip Liselerinin öğretim programında yer alan meslek derslerinin haftalık çizelgesinde meydana gelen değişiklikler, tefsir dersinin durumu ve hali hazırda 11. sınıf seviyesinde esas alınan "Tefsir Ders Kitabı"nın değerlendirilmesi yapılacaktır. İkinci olarak ise; cumhuriyetten günümüze Türkiye'de yazılan meâllere yönelik yapılan çalışmalar ve meâllerin gençlere hitap etme düzeyleri ele alınacaktır. Birinci bölümde son olarak; öğretim ilke, yöntemleri ve din öğretiminden bahsedilerek; eğitimde görsel materyaller kullanmanın bilgiyi daha kalıcı hale dönüştürmesi ve bu kalıcılığın din öğretiminde soyut kavramların aktarılmasında da aktif olarak kullanılmasının gerekliliği üzerinde durulacaktır. İkinci bölümde ise; tefsir ders kitabında yer alan toplamda on dört tane sûrenin görsel tasarımları örnek olarak sunulacak ve tefsir ders kitabının üçüncü ünitesinde tefsirin tedvin döneminden bahseden konu içerisinde yer alan, ilk dönemden günümüze tefsir kaynaklarının isim ve müfessirlerinin daha kalıcı olarak öğretilmesi ve bilgiyi doğru kaynaklardan elde etmenin yolunun gösterilmesi için tasarlanan "Sûre Sözlüğü" bölümlerine yer verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Kur'ân, İmam-Hatip, Eğitim, Görsel Materyal.

ABSTRACT

ABSTRACT

Author' s	Name and Surname	Sena UYANIK		
	Student Number	22810601143		
	Department	Basic Islamic Sciences / Tafsir		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)	X	
		Doctoral Degree (Ph.D.)		
	Supervisor	Doç. Dr. Hakan UĞUR		
Title of the Thesis/Dissertation	An Analysis of The Anatolian Imam Hatip High School Tafsir Book and Use of Visual Materials in Surah Tafsirs			

Tafsir is a branch of science that is very important for understanding the Holy Qur'an and transferring it to life. Humanity is obliged not only to read this Holy Book, but also to live it. The prerequisite for living is to understand it. Undoubtedly, the first Commentator was The Prophet (pbuh) interpreted every revealed verse using various methods and applied it in his life. The tafsir course, which is included in the Anatolian Imam-Hatip High Schools curriculum for this purpose, unfortunately remains superficial in the student's mind and cannot ensure the internalization of the verses by transferring them to life. Studies show that there are different reasons for this. In this research, we will try to examine the reasons in question and the studies carried out, make a detailed examination of the tafsir textbook, offer solution suggestions, and emphasize the necessity of using materials by enriching the surahs within the scope of the program with visual designs in order to make the course more efficient. Thus, the tafsir course taught using material supported by visuals will find a permanent place in the student's mind and will contribute to making the course more productive by ensuring that the verses are reflected in life.

In the first part of the study, the changes in the weekly schedule of vocational courses in the curriculum of Anatolian Imam-Hatip High Schools since their establishment until today, the status of the tafsir course and the "Tafsir Textbook", which is currently based on the 11th grade level, will be evaluated. In the second chapter, studies on the meaning of Qur'an written in Turkey from the republic to the present day and the level of appeal of the meaning of Qur'an to young people will be discussed. Finally, by talking about teaching principles, methods and religious teaching; It will be emphasized that using visual materials in education transforms knowledge into more permanent information and that this permanence should be actively used in transferring abstract concepts in religious education. In the second part, the tafsir textbook, visual designs of a total of fourteen surahs will be presented as examples. Additionally, in the third unit of the tafsir textbook, within the topic discussing the period of codification of tafsir, sections titled "Surah Glossary" will be included. These parts are designed to ensure the more permanent learning of the names of tafsir sources and commentators from the early periods to the present day, thereby indicating the pathway to obtaining knowledge from reliable sources.

Key Words: Tafsir, Qur'an, Imam-Hatip, Education, Visual Material.

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	vii
ÖN SÖZ	viii

GİRİŞ

ARAŞTIRMA HAKKINDA GENEL BİLGİ

1. Araştırmanın Konusu ve Kapsamı	10
2. Araştırmanın Amacı ve Önemi	12
3. Araştırmanın Metodu ve Planı	15
4. Literatür Değerlendirmesi ve Kaynaklar	16
5. Araştırmanın Sınırlılıkları	20

BİRİNCİ BÖLÜM

İMAM-HATİP LİSELERİ ÖĞRETİM PROGRAMLARINDA TEFSİR DERSİ, GENÇLERE YÖNELİK MEÂL ÇALIŞMALARI VE DİN ÖĞRETİMİ

1.1. Anadolu İmam-Hatip Liselerinde Tefsir Dersi	23
1.1.1. Geçmişten Günümüze İmam-Hatip Liselerinde Tefsir Dersi	23
1.1.2. Tefsir Dersi Öğretim Programı/Müfredatı ve MEB Tefsir Ders Kitabının Değerlendirilmesi	28
1.2. Gençlere Yönelik Meâl Çalışmaları	34
1.2.1. Cumhuriyetten Günümüze Türkiye'deki Meâl Çalışmaları Üzerine Yapılan Araştırmalar	34
1.2.2. Gençlere Yönelik Meâl Çalışmalarının Gerekliği	37
1.3. Din Öğretimi	42
1.3.1. Öğretim İlkeleri	42
1.3.1.1. Somuttan Soyuta İlkesi	42

1.3.1.2. Bilinenden Bilinmeyene İlkesi	44
1.3.1.3. Yakından Uzağa İlkesi	45
1.3.2. Görsel Tasarım İlkeleri ve Materyal Tasarımı.....	46
1.3.3. Din Öğretiminde Soyut Kavramların Aktarımı	47

İKİNCİ BÖLÜM

TEFSİR DERS KİTABINDA YER ALAN SÛRELERİN GÖRSEL TASARIMLARI

2.1. Fâtiha Sûresi	56
2.2. Bakara Sûresi (1-5. Ayetler)	62
2.3. Alak Sûresi (1-5. Ayetler).....	65
2.4. Fil Sûresi	68
2.5. Kureyş Sûresi	72
2.6. Hucurat Sûresi (10-12. Ayetler).....	76
2.7. Maûn Sûresi	80
2.8. Kevser Sûresi	85
2.9. Bakara Sûresi (285-286. Ayetler)	89
2.10. Nasr Sûresi	91
2.11. Tebbet Sûresi	94
2.12. Haşr Sûresi (21-24. Ayetler)	98
2.13. Felak Sûresi.....	100
2.14. Nas Sûresi	102
SONUÇ	104
KAYNAKÇA	107
ŞEKİLLER LİSTESİ	111

KISALTMALAR

b.	: bin/ibn
bk.	: Bakınız
çev.	: Çeviren
Dem	: Değerler Eğitimi Merkezi
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
DOGM	: Din Öğretimi Genel Müdürlüğü
ed.	: Editör
EDAM	: Eğitim Danışmanlığı Araştırmaları Merkezi
FSM	: Fatih Sultan Mehmet
Hız.	: Hazreti
İHL	: İmam-Hatip Lisesi
KSÜ	: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
ö.	: Ölüm Tarihi
pbuh.	: Peace be upon him
s.a.v.	: Sallallâhü aleyhi ve sellem
TADER	: Tefsir Araştırmaları Dergisi
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
thk.	: Tahkik Eden
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
vd.	: Ve diğerleri

ÖN SÖZ

Yüce Allah ilk insanı yaratmış, ona kendisini tanıtmış, en doğru yola ulaşması için gerekli her şeyi ona öğretmiştir: “*Ve Âdem’e bütün isimleri öğretti...*” (Bakara 2/31) İnsan da Rabb’inin tüm bu lütfuna karşı O’na bir söz vermiştir. Böylece insan ve Rabb’i arasında asla vazgeçilemeyecek bir misak gerçekleşmiştir (A’raf 7/172). Bu misaktan vazgeçenlerin ise zarara uğrayacakları açıkça ifade edilmiştir (Bakara 2/27).

Tüm bunların yanında Allah yarattığı en güzel varlığa (Tîn 95/4), bir lütuf daha bahşetmiş, düşünüp öğüt alması, doğru yolu bulması ve hidayet üzere sabit kalarak Allah’a vermiş olduğu misakı yerine getirmesi için Kur’ân-ı Kerîm’i indirmiştir. Bunu yaparken de bütün isimleri öğrettiği beşerin zihin yapısına en uygun metotları seçmiştir. Bu yüzden insanoğlu Allah’tan gelen vahyi en doğru şekilde anlamak ve yaşamak için çaba sarf etmelidir. Kur’ân-ı Kerîm anlaşılın ve yaşansın diye indirilmiş bir kitaptır (Yûsuf 12/2, Hac 22/16, Bakara 2/118). İslâm’ın ilk yıllarından itibaren Tefsir alanında yapılan çalışmalar bunun bir göstergesidir.

Anadolu İmam-Hatip Liseleri kuruldukları ilk günden itibaren nitelikli insan yetiştirme gayesini ön planda tutmuş, öğretim programları bu gayeler doğrultusunda hazırlanmıştır. Bu program içerisinde yer alan Tefsir dersi ise, bu gayenin gerçekleşmesi için önemli bir yapı taşı oluşturmaktadır. Tefsir ders kitabı belirli aralıklarla ihtiyaçlar doğrultusunda güncellenmiştir. Ancak yapılan çalışmalara baktığımız zaman öğrencilerden Tefsir dersi ile ilgili Kur’ân’ın anlamına yönelik istenilen düzeyde başarı sağlanamadığı görülmektedir. Biz bu çalışmamızda, Tefsir dersinin temel içeriği olan sûrelerin manalarının öğrenciler tarafından istenilen düzeyde anlaşılması ve hayata uygulanması hususunun daha başarılı hale getirilmesi için materyal kullanımının öneminden bahsederek, görsel materyal örnekleri sunmaya çalışacağız. Aslında bu yöntemin Kur’ân-ı Kerîm’de temsil ve tasvir metotları ile insanın zihin yapısına uygun olması sebebi ile Allah (c.c.) tarafından da ayetlerin üslûbunda ortaya konulduğu görülmektedir.

Bu çalışma kapsamında, birinci bölümde, ilk olarak geçmişten günümüze İmam Hatip Liselerinde tefsir dersinin tarihinden bahsedilerek, “Anadolu İmam-Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretim Programları” esaslarına göre hazırlanan ve 2023 yılı

dahil hâlihazırda ders kitabı olarak okutulmakta olan tefsir ders kitabı değerlendirilecektir. İkinci olarak; Türkiye’de yapılan meal çalışmalarına ve bu çalışmaların gençlere hitap etme düzeyleri üzerinde yapılan araştırmalara yer verilecektir. Üçüncü olarak; din öğretiminde karşılaşılan problemlere, öğretim yöntem teknikleri kullanılarak dersin daha verimli hale gelmesi için çözüm önerileri sunulacaktır. İkinci bölümde ise; tefsir ders kitabı müfredatında yer alan on dört sûrenin görsel tasarımlarına yer verilerek, hemen akabinde tasarladığımız “Sûre Sözlüğü” bölümleri ile ayette geçen bazı kelimeler hakkında ilgili tefsir kaynaklarımızda yer alan farklı açıklamalar sunulacaktır. Bununla amacımız; öğrenciye bu kaynakların tanıtımını sûrenin tefsiri içerisinde aktif olarak yaparak daha kalıcı öğrenmeyi sağlamak olacaktır.

Çalışmamızın MEB meslek dersleri kitaplarına katkı sunmasını ve din öğretimi alanında öğrenci yetiştirme çabası içerisinde olan tüm eğitimcilerin derslerinde, Kur’ân’ın mânasını merkeze alarak yeni metotlarla teknolojiyi kullanmalarına ışık tutmasını, ayrıca gençlere yönelik hazırlanacak meâl çalışmaları için de örnek teşkil etmesini temenni ederiz.

Çalışmamıza ufuk açıcı yönlendirmeleriyle ışık tutan, deneyimlerini benimle paylaşan, bana sabır ve özveriyle yol gösteren kıymetli danışman hocam Doç. Dr. Hakan UĞUR’a değerli yardımlarından dolayı şükranlarımı sunarım. Son olarak manevi desteklerini ve dualarını esirgemeyen sevgili ailem, değerli eşim, biricik kızım ve teknolojik bilgisiyle çizimlerime destek olan kardeşim Talip YALÇIN’a teşekkürü borç bilirim.

Gayret bizden, muvaffakiyet Allah’tandır.

Sena UYANIK

Konya, 2024

GİRİŞ

ARAŞTIRMA HAKKINDA GENEL BİLGİ

1. Araştırmanın Konusu ve Kapsamı

“Kur’ân-ı Kerîm, Allah tarafından Cebrâil vasıtasıyla mahiyeti bilinmeyen bir şekilde son peygamber Hz. Muhammed’e indirilen, mushaflarda yazılan, tevâtürle nakledilen, okunmasıyla ibadet edilen, Fâtiha sûresiyle başlayıp Nâs sûresiyle biten, başkalarının benzerini getirmekten âciz kaldığı Arapça mûciz bir kelâmdır.”¹Kur’ân-ı Kerîm insanlığın hidayet kaynağı, rehberi olarak kıyamete kadar hükmü geçerli olacak tek ve son İlahi kitaptır. Bunun için insanlıktan istenen bu İlahi kanunları anlaması ve yaşamasıdır.

Kur’ân-ı Kerîm’in Müslümanların din ve dünya hayatları için temel rehber olması, onun nüzûl ortamından kıyamete kadar farklı muhit ve zamanlarda yaşayan mü’minler tarafından anlaşılmasını gerekli kılmaktadır. Müslümanların geleneğinde tefsir ilmi, âyetlerin ilk muhatapları ve onları takip eden nesiller tarafından nasıl anlaşıldığına dair rivayetlerin derlenmesi ve İslâm ümmetinin bu alandaki birikiminin Kur’ân lafzının doğrudan ve dolaylı anlamıyla irtibatlandırılması görevini üstlenmiştir. Kur’ân’ın yorumlanması ve onun öğrettiği değerlerin günümüze taşınması işlemi, Müslümanların geliştirdiği bütün ilimlerin az veya çok ilgilendiği ortak bir amaç olmuştur.² Bu amaç doğrultusunda, hayatın canlı ve değişken olguları ile âyetler arasında bağ kurulması oldukça önemlidir.

Bu bağlamda, tefsir ilmi Kur’ân âyetlerinin kastettiği anlamları açıklamak görevini üstlenmiştir. Müslüman geleneğinde tefsirin ortaya çıkardığı anlamlar yorumlanarak Kur’ân’ın öğrettiği değerlerin değişik zamanlara taşınması, Müslüman ilim ve fikir adamlarının önemli bir meşguliyet alanını oluşturmuştur. Kur’ân’ın öğrettiği değerlerin değişik zamanlara ve sonraki dönemlere taşınması, onun başlattığı kültür geleneğinin devam edip canlı tutulması için gereklidir. Bu işlem pratikte, son

¹ Abdülhamit Birışık, “Kur’an”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2002), 26/383.

² Mehmet Paçacı, “Kur’an”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2002), 26/398.

derece simgesel olanından başlayarak hayatı derinden ilgilendirecek olanına kadar geniş bir yelpazede değişik düzeylerde ve şekillerde gerçekleştirilmiştir.³

Tefsir ilmi, Allah'ın Kur'ân-ı Kerîm'deki muradını beşerin gücü oranında bulmaya yardımcı olan bir ilim dalıdır. Tefsirin konusu Allah'ın insanlar için gönderdiği son İlahî tebliği incelemek, amacı ise bu tebliği her seviyeden insana anlatıp tanıtmak, bununla insanların yolunu aydınlatmaktır. Kur'ân insanlar için hidayet kaynağı olduğuna göre onu anlama çabasının önemi tartışma götürmeyecek kadar açıktır. Resûlullah'a âyetleri açıklama görevi veren Allah, vahyin muhataplarına da âyetleri üzerinde düşünme ve onları anlama sorumluluğu yüklemekte, bu çaba içerisine girmeyenleri kınamaktadır.⁴ Sadece Peygamber dönemindeki muhataplara değil kıyamete kadar gelecek bütün insanlığa gönderilen bir kitapta o kitap üzerine düşünülmesi emrediliyorsa o takdirde bu düşünme işi her dönemdeki insanın görevi olmaktadır. Resûlullah'ın, ashabın ve tâbiîn neslinin koyduğu prensipler çerçevesinde hareket edip bazı yeni metotlar geliştiren Müslüman ilim adamlarının Kur'ân'ı yorumlama çabası, onun evrenselliğinin ve kıyamete kadar insanların problemlerini çözecek bir nitelik ve içerikte bulunduğu kabul edildiğini göstermektedir.⁵

Yukarıda ifade ettiğimiz sebepler doğrultusunda tefsir dersi, Türkiye'de İmam-Hatip Liseleri öğretim programına, kuruldukları ilk andan günümüze kadar farklı şekillerde dahil edilmiştir. Bu bağlamda çalışmamızın konusunu belirlerken, Anadolu İmam-Hatip Liselerinde okutulan tefsir dersinin konu ve kazanımları, öğrencilerin Kur'ân-ı Kerîm'i içselleştirmeye dair tutumları ve gençlerin zihin yapılarına uygun süre tefsirleri temel hareket noktamız olmuştur. Bu husus MEB tarafından "*Anadolu İmam-Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretim Programları*" kapsamında 2018 yılında hazırlanan ve hala yürürlükte olan programda şöyle ifade edilmektedir: "Tefsir Dersi Öğretim Programı ile Anadolu İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin İslam kültürünün önemli bir unsurunu oluşturan tefsir geleneğinden yararlanarak Kur'ân-ı Kerîm'i

³ Paçacı, "Kur'an", 26/400.

⁴ en-Nisâ 4/82; el-Mü'minûn 23/68; Sâd 38/29; Muhammed 47/24.

⁵ Abdülhamit Birışık, "Tefsir", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2002), 40/281-290.

tanımları ve anlamaları için gereken temel becerileri kazanmaları, ayrıca diğer dinî ilimleri de daha iyi kavramaları hedeflenmiştir.”⁶

Çalışmamız kapsamında; Anadolu İmam-Hatip Liselerinde yer alan Tefsir ders programı incelenecek, bu programın amaçları doğrultusunda hazırlanan Tefsir ders kitabı değerlendirilecek ve sûrelerin öğretimine dair öğretim yöntem ve ilkeleri esas alınarak yeni yöntemler ortaya koyulmaya çalışılacaktır. Öğretim yöntem ve tekniklerinden materyal tasarımının ve sûrelerin tefsirlerinde görsel materyal kullanımının etkisi üzerinde durulacaktır. Çünkü öğretim yöntem ve tekniklerini derslerde kullanmak verimi artıran bir unsurdur. Materyal kullanımı ile dersin işlenmesi ise bilginin öğrencinin zihninde uzun süreli kalmasını sağlayan destekleyici bir araçtır.

Anadolu İHL 11. sınıf seviyesinde haftada iki ders saati olarak okutulan; 2018 yılında MEB tarafından yayınlanan “Anadolu İmam-Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretim Programları” esaslarına göre hazırlanan ve 2023 yılı dahil hala ders kitabı olarak kullanılan, Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının 01.03.2023 tarihli ve 71331557 sayılı yazısı ile eğitim aracı olarak kabul edilen, Prof. Dr. İsmail ÇALIŞKAN, Prof. Dr. Muhsin DEMİRCİ, Prof. Dr. Yakup ÇİÇEK tarafından yazılan tefsir ders kitabı çalışmamızda esas alınacaktır.⁷

Yukarıda ifade ettiğimiz üzere, çalışmamız kapsamında Tefsir ders kitabında yer alan sûrelerin görsel anlatım teknikleri ve materyal kullanılarak zenginleştirilmesine, öğrencilerin zihin yapısına uygun tefsir anlatım örnekleri ve sûre manalarının gençlerin zihninde daha kalıcı hale gelerek hayata aktarılmasına yönelik çözüm önerileri sunmaya çalışacağız.

2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Araştırmamızın temel hedefi; Türkiye’de Anadolu İmam-Hatip Liselerinde 11. sınıf seviyesinde okutulmakta olan tefsir ders kitabının değerlendirmesini yaparak, müfredat dahilinde kitapta yer alan sûrelerin görsel tasarım örnekleriyle anlatımına

⁶ MEB, *Anadolu İmam-Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretim Programları* (Ankara: MEB Yayınları, 2018), 25.

⁷ İsmail Çalışkan vd., *Anadolu İmam-Hatip Lisesi Tefsir* (Ankara: MEB Yayınları, 2023).

dair tablolar sunmaktır. Çünkü tefsir dersinin de içinde bulunduğu din eğitimi, soyut konuların yoğun olarak yer aldığı bir alandır. Soyut konuların sadece teorik bilgilerle kazandırılmaya çalışılması, 11. sınıf öğrenci seviyesi ve gelişim özellikleri dikkate alındığında, bilgilerin yüzeysel kalmasına sebep olabilecek bir durumdur. “Öğrencinin içinde bulunduğu öğrenim düzeyi ne olursa olsun, öğretimin verimli olabilmesi için, soyut kavram ve anlamlar, gerektiğinde somutlaştırılarak öğrenciye verilmeli, öğrenme konuları somut olarak işlenmelidir.”⁸ Bu amaçla çalışmamızda hedeflediğimiz; aktif, canlı bir tefsir dersi işlenmesine katkı sunabilmek ve ülkemizde Kur’ân’ın manasını anlayarak hayata uygulanmasına dair sorunlara bir nebze de olsa ışık tutabilmektir.

Kur’ân-ı Kerîm Müslümanlar için mukaddes bir kitap olmasının yanında aynı zamanda Hz. Peygamber (s.a.v.)’in nübüvvet ve risaletini teyit eden en büyük bir mucize olmuştur. Gönüllere hoş gelen müşahede ve düşünmeye davet eden, insanın madde ve ruhuna hitap eden üslubu, bünyesinin diğer eserlerden farklı oluşu, bedi güzelliklerine ilaveten tabii güzellikleri ihtiva etmesi, zihinde canlılık sağlayan meselleri, güzel hitapları, müstesna ikna sistemi, delillerinin kuvveti, mantığının üstünlüğü, akılları birden bire çelen ve nefisleri meftûn eden rûhi sihirli cazibesıyla Kur’ân-ı Kerîm her zaman ve her mekânda ebedî bir mucize olarak daima önümüzde duracaktır.⁹ Kur’ân’ın tüm bu özellikleri aslında Müslümanlar tarafından bilinen ve kabul edilen hakikatlerdir. Problem bu hakikatlerin hayata aktarılması ve içselleştirilmesi noktasında başlamaktadır.

Sûrelerin manalarına dair görsel materyaller tasarlamadaki amacımız; ayetlerin yaşanabilirliğinin idrak ettirilmesi, zihinde tabloların canlanması ve somutlaştırılarak hayata aktarımına katkı sunmaya çalışmaktır. Aynı zamanda öğrenciler tarafından dersin hayata dönük uygulanabilirliğini artırıcı noktalarının keşfedilmesi hedeflenmektedir. Çünkü Peygamber Efendimiz’ in (s.a.v.) Kur’ân’ı tefsiri, sadece sözle değil, aynı zamanda davranışlarıyla da ortaya koyduğu fiilî bir tefsirdir.

Burada araştırmamızla ilgili bir konuya daha dikkat çekmek istiyoruz. AİHL tefsir dersinin kazanımları, öğretim programı kapsamında yer alan diğer meslek

⁸ Mehmet Zeki Aydın, *Din Öğretiminde Yöntemler* (Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2004), 13.

⁹ İsmail Cerrahoğlu, *Tesir Usûlü* (Ankara: TDV Yayınları, 1997), 29.

derslerinin konu ve kazanımlarına kıyasla daha soyut kalmaktadır. Örneğin; fıkıh dersindeki konuların günlük yaşantıda karşılaşılan, uygulamaya dönük konulardan oluşması, öğrencinin dersin kazanımlarını hayata aktarmasını kolaylaştırmaktadır. Ancak tefsir dersi için özellikle sûrelerin manalarına yönelik zihni anlamda bir boşluk oluşmaktadır. Bu da soyut kavramların aktarımına dair yöntem eksiklikleri, meallerin toplum, özellikle de gençler tarafından okunup anlaşılmasına dair problemler ve “Kur’ân’ın manasını hayatıma nasıl aktarabilirim?” şeklindeki sorularla karşımıza çıkmaktadır. Tefsir ders kitabında müfredat kapsamında yer alan sûrelerin manalarını anlamaya çalışan öğrenci, hayata dönük aktarımı hususunda hatta çoğu zaman anlama hususunda bile bir boşluk yaşamaktadır.

Diyanet İşleri Başkanlığı ve TÜİK iş birliği ile 2014 yılında hazırlanan “Türkiye’de Dinî Hayat Araştırması” raporunda, ülkemizde Kur’ân’ı mealinden okuma ve anlama oranının oldukça düşük olduğu, bu oranın tefsir okuma durumu söz konusu olduğunda daha da düştüğü ifade edilmektedir.¹⁰ Konu ile alakalı olarak kaleme alınan bir makalede bu problemle alakalı olarak çözüm önerisine dair şu ifadeler yer verilmiştir: “Hem kuşaklar hem de dil zamanla değiştiğinden ortalama her on yılda bir genç kuşakların dünyasına hitap edecek Kur’ân çevirileri hazırlanması esastır.”¹¹

Tüm bunlar bize gösteriyor ki gençlerin zihin dünyalarına hitap edebilmek, ayetleri onların idraklerine sunabilmek için hayal dünyalarını canlandırmak gerekiyor. Ayetlerin hayal dünyasında, zihinde canlanmasını sağlamak, aynı zamanda onların somutlaşması için bir adımdır. Somutlaşan ayetlerin anlaşılması ve asıl amaç olan yaşanması böylece daha kolay hale gelir. Kur’ân anlaşılabilir bir kitaptır ve insanın anlaması için indirilmiştir. “Ben anlayabilirim” düşüncesinin öğrencinin zihninde oturtulması, hayatı boyunca Kur’ân’a bakışı hususunda oldukça önem arz etmektedir. Zira anlaşılamayan veya anlaşılamayacağı düşünülen bir kitabın hayata aktarılmasını beklemek oldukça zordur. Amacımız; görsel materyaller kullanılarak anlatılan ve hayata uygulayıp aktarmayı sağlayan bir tefsir dersi programı ortaya koymaya çalışmaktır.

¹⁰ Diyanet İşleri Başkanlığı, *Türkiye’de Dinî Hayat Araştırması* (Ankara: Diyanet İşleri Yayınları, 2014), 94-97.

¹¹ Muhammet Vehbi Dereli, “Gençlere Yönelik Dinî Yayıncılıkta Dil ve Terminolojinin Önemi-Kur’an Çevirileri Örneği”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 44 (Ocak 2020), 61.

3. Araştırmanın Metodu ve Planı

Araştırmamız; Türkiye’de Anadolu İmam-Hatip Liselerinde ders materyali olarak okutulmakta olan tefsir ders kitabının değerlendirilmesini, öğrencilere yönelik meal çalışması yapmanın ve Kur’ân’ı anlamının gerekliliğini ve bu bağlamda öğretim yöntem ve ilkelerinden hareketle materyal kullanımı çerçevesinde müfredat kapsamındaki sûrelerin görsel tasarımlarını konu edinmektedir.

Öğrencilerin Kur’ân’ın manası ile buluşması için öğretim yöntem tekniklerinden yararlanmayı merkeze alan bu çalışmada; ilk olarak “Anadolu İmam-Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretim Programları” esaslarına göre hazırlanan ve 2023 yılı dahil hâlihazırda ders kitabı olarak okutulmakta olan tefsir ders kitabı değerlendirilmiş, yine aynı bölümde geçmişten günümüze İmam Hatip Liselerinde tefsir dersinin tarihinden bahsedilmiştir.

Çalışmamızın devamında; cumhuriyetten günümüze Türkiye’de yapılan meal çalışmalarına ve bu çalışmaların gençlere hitap etme düzeyleri üzerinde yapılan araştırmalara yer verilmiştir. Sonrasında ise; din öğretiminde karşılaşılan problemlere öğretim yöntem teknikleri kullanılarak çözüm önerileri sunulmuştur.

Tefsir ders kitabı müfredatında yer alan sûreleri çizimlerle destekleyerek anlatımlarını yapmaya çalıştığımız ikinci bölümde ise görsel materyal örnekleri tasarlanmış, söz konusu sûrelerin meallerine de yer verilerek, görsel bütünlük sağlanmaya çalışılmıştır. Bu yöntem ile ayetlerin manaları görsel çizimlerle zenginleştirilerek sunulmuştur. Aslında bu metoda dair ipuçları Kur’ân’ın edebî üslûbunda mesel ve temsili anlatım örnekleriyle karşımıza çıkmaktadır. Kur’ân’ın bize sunduğu bu üslûp, çalışmamızın ilham kaynağı olmuş, bu üslûba edebiyatçı kimliği ile eserlerinde sık sık yer veren Müfessir Seyyid Kutub’un (ö. 1966) fikirleri ise konumuza ışık tutmuştur.

Tasvir yönteminin bizlere sunulduğu bu üslûbu kısaca özetlemek gerekirse; Kur’ân-ı Kerîm’in temsili anlatım içeren ayetlerinde yer alan ancak duyu organları ile algılanamayan ama insanın eğitimi için son derece önemli soyut konuları, etrafımızda algılayabileceğimiz somut kavramlara benzeterek anlatması metodudur. Bu benzetmeden sonra olay çarpıcı sahnelerle tasavvur edilir. Bu sayede insan aktif bir

şekilde sürecin içine dâhil olur. Öğrenmenin tam olarak sağlanabilmesi için kişinin bu sürece aktif bir şekilde katılması gereklidir. Aksi durumda öğrenmeye dair bir şeyler eksik kalacaktır. Bu sürece dâhil etme işini temsili anlatım öyle güzel sağlamaktadır ki Seyyid Kutub buna dair şöyle bir ifade kaleme almıştır: “Bu tasvirlerden sonra anlatılan durum hayatın hikâyesi olmaktan çıkar; bizzat hayatın kendisi olur.”¹² Müfessirin konuyla ilgili bir tespiti de şu şekildedir: “Tasvir metodunun kullanılmadığı yerler Kur’ân-ı Kerîm’in yüzde yirmi beşini geçmez.”¹³

Tasvir yönteminden hareketle bizde çalışmamızın son bölümünde ortaya koyduğumuz bu metot ile; öğrencinin ayetleri zihninde canlandırmasına, içselleştirmesine ve hayata dönük yönlerini keşfetmesine yardımcı olmaya çalıştık.

Sûre çizimlerinin hemen akabinde tasarladığımız “Sûre Sözlüğü” bölümleri ile ayette geçen bazı kelimeler hakkında ilgili tefsir kaynaklarımızda yer alan farklı açıklamalara yer verdik. İlk dönem tefsir eserleri, sözlük kısmını oluştururken temel hareket noktamız olmuştur. Bununla amacımız; öğrenciye bu kaynakların tanıtımını sûrenin tefsiri içerisinde aktif olarak yaparak hem daha kalıcı öğrenmeyi sağlamak hem de doğru bilgiye ulaşmak için tefsir kaynaklarına başvurma bilincini kazandırmaktır. Gelişen teknolojik imkanlar bilgiyi kolay elde etme imkânı ile birlikte ne yazık ki bilgi kirliliğini de beraberinde getirmiştir. Doğru bilgiye ulaşmak ancak doğru kaynaklara başvurmakla mümkün hale gelir.

4. Literatür Değerlendirmesi ve Kaynaklar

Araştırmamızın konusunu tespitimiz esnasında yaptığımız literatür taraması çerçevesinde; Anadolu İmam-Hatip Liselerinde mevcut olan meslek derslerinin müfredatlarını ve kitaplarını değerlendirmeye tabi tutan birtakım çalışmalar yapıldığı gözlenmiştir. Ancak araştırmamızın adını, konusunu, amacını ve kullandığımız metodu doğrudan ihtiva eden bir çalışmaya rastlamış değiliz. Bununla birlikte gerek Anadolu İmam-Hatip Liselerinde okutulan tefsir dersi gerekse diğer meslek derslerini konu edinen muhtelif çalışmalar mevcuttur. Bu araştırmalar içerisinde ise yalnızca

¹² Seyyid Kutub, *Kur’an’da Edebi Tasvir* (İstanbul: Beka Yayınları), 8.

¹³ Kutub, *Kur’an’da Edebi Tasvir*, 9.

tefsir dersini konu edinen çalışma sayısı oldukça azdır. Meslek derslerini konu edinen bu çalışmalar hakkında aşağıda kısaca bilgi vermeye çalışacağız.

Öncelikli olarak Anadolu İmam-Hatip Liselerindeki Arapça ve meslek derslerini konu edinen tez ve makale çalışmalarına değinmek yerinde olacaktır. Nazif Yılmaz tarafından doktora tezi olarak hazırlanan “*İmam Hatip Liselerinde Kur’ân-ı Kerîm Öğretiminde Yeni Yöntemler ve Materyal Kullanımı*”¹⁴ isimli çalışma, Kur’ân-ı Kerîm dersini değerlendiren ve bu ders için yeni yöntem ve materyaller ortaya koymaya çalışan en kapsamlı araştırma olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışma Kur’ân-ı Kerîm öğretimi için örnekler sunmuş ancak Kur’ân’ın manasına yönelik bir araştırmaya yer vermemiştir. İmam-Hatip Liselerindeki Arapça dersini ve okutulan ders kitabının tahlilini konu edinen bazı çalışmalarda yapılmıştır. Demet Durmuş tarafından yüksek lisans tezi olarak sunulan “*Anadolu İmam-Hatip Lisesi 10.Sınıf Arapça Ders Kitabının Değerlendirilmesi*”¹⁵ adlı araştırma; 10.sınıf Arapça ders kitabını işleyen Arapça dersi öğretmenlerine ve 10.sınıf Arapça ders kitabını okuyan öğrencilere yönelik anket uygulaması üzerinden ders kitabı değerlendirmesi yapan bir çalışma olarak karşımıza çıkmaktadır.

Arapça ders kitabını değerlendirmeye tabi tutarak Arapça-Türkçe görsel sözlük örneği ortaya koymaya çalışan ve görsel materyal tasarlanmasının önemine dikkat çeken bir araştırmada; Sibel Güney tarafından “*İmam Hatip Liseleri 9. ve 10. Sınıf Müfredatıyla Bağdaştırılmış Arapça-Türkçe Görsel Sözlük Örneği*” ismiyle yüksek lisans tezi olarak kaleme alınmıştır.¹⁶ İmam-Hatip Lisesi öğretim programında yer alan hadis dersi ile alakalı olarak yapılan bir araştırma ise; söz konusu dersi gelişim modeli çerçevesinde inceleyerek hadis öğretimine dair etkin ders işleme metotları sunmaya çalışmıştır.¹⁷ Siyer dersini ihtiva eden ve Bekir Yıldırım tarafından yapılan araştırmada ise dersin öğretimine dair yeni yaklaşımlar sunulmuş, geçmişten günümüze siyer ders

¹⁴ Nazif Yılmaz, *İmam Hatip Liselerinde Kur’ân-ı Kerîm Öğretiminde Yeni Yöntemler ve Materyal Kullanımı* (Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2021).

¹⁵ Demet Durmuş, *Anadolu İmam-Hatip Lisesi 10.Sınıf Arapça Ders Kitabının Değerlendirilmesi* (Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019).

¹⁶ Sibel Güney, *İmam Hatip Liseleri 9. ve 10. Sınıf Müfredatıyla Bağdaştırılmış Arapça-Türkçe Görsel Sözlük Örneği* (Çorum: Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019).

¹⁷ Kenan Demirtaş, *Hadis Öğretimine İmam-Hatip Liseleri Gelişim Modeli Çerçevesinde Bir Yaklaşım* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2001).

kitaplarının değerlendirmesi yapılmıştır.¹⁸ Meslek derslerini konu edinen ve İmam-Hatip Liselerinin geçmişinde okutulan ders kitaplarını da kapsayacak şekilde değerlendirmeye tabi tutan ancak burada isimlerini zikredemediğimiz muhtelif araştırmalarda söz konusudur.

Buraya kadar değerlendirdiğimiz çalışmalar tefsir dersi dışında yapılan araştırmalara yönelik idi. Tefsir dersine yönelik çalışmalara baktığımız zaman ise diğer meslek dersleri ile ilgili yapılan araştırmalara oranla daha az çalışılan bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Tefsir ders kitabı üzerine yapılan çalışmalardan ilki Nuri Köse tarafından yüksek lisans tezi olarak yazılan ‘‘İmam-Hatip Liselerinde Okutulan Tefsir Dersi Programının Değerlendirilmesi’’¹⁹ adlı çalışmadır. Ancak çalışmanın 1998 yılında yapılması ve o tarihten günümüze kadar MEB tarafından tefsir ders kitabının sürekli güncellenmiş olması aynı konunun tekrar dile getirilmesini zorunlu kılmıştır. Muzaffer Eyimaya²⁰ ve Musa Turřak²¹ tarafından yüksek lisans tezleri olarak hazırlanan çalışmalar da yine İmam-Hatip Liseleri Tefsir ders kitabının değerlendirmesini yapan araştırmalar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tefsir ders kitabı ile ilgili yapılan araştırmalara ilaveten, görsel materyal kullanarak me‘al ve tefsir hazırlamanın önemine işaret eden ve bu konuda tasarım örnekleri sunan çalışmalarda tezimiz kapsamında bakmamız gereken bir diğer konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Lakin bu konuda yapılan araştırmalar yok denecek kadar azdır. Çocuklara yönelik me‘al ve tefsir hazırlamanın önemine dikkat çeken ve görsel tasarım örnekleri sunmaya çalışan iki araştırma mevcuttur. Bunlardan ilki; Ahmet Yılmaz tarafından ‘‘ocuklara Me‘al ve Tefsir Hazırlamanın Gerekliliği ve rnek Olarak Lokman Suresinin Me‘al ve Tefsiri’’²² adlı yüksek lisans çalışmasıdır. Bu alışma sadece Lokman Sresi üzerinden bir tasarım rneği sunmaya çalışmış ancak

¹⁸ Bekir Yıldırım, *İmam Hatip Liselerinde Sıyer Dersinin ğretimi* (Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007).

¹⁹ Nuri Köse, *İmam-Hatip Liselerinde Okutulan Tefsir Dersi Programının Değerlendirilmesi* (Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1998).

²⁰ Muzaffer Eyimaya, *İmam Hatip Liselerinde Tefsir ğretimi zerine Bir Değerlendirme* (Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006).

²¹ Musa Turşak, *İmam-Hatip Liselerinde Kr‘an-ı Kerim ve Tefsir ğretimi* (Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2013).

²² Ahmet Yılmaz, *ocuklara Meal ve Tefsir Hazırlamanın Gerekliliği ve rnek Olarak Lokman Suresinin Meal ve Tefsiri* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2007).

tasarımlar göze hitap etmemekle birlikte son derece basit kalmıştır. İkinci çalışma ise; Meryem Zeynep Kaya tarafından “Örnek Sureler Ekseninde Çocuklara Yönelik Meâl ve Tefsir Çalışmalarının Gerekliliği”²³ adlı yüksek lisans çalışmasıdır. Bu çalışmada örnek olarak sunulan sûrelerin, çocuklara yönelik tefsirleri yapılmaya çalışılmış ve küçük çizimlerle desteklenmiştir. Ancak bize göre çizimler ve görsel tasarımlar yine basit düzeyde kalmıştır.

Burada ismini özellikle zikretmemiz gereken bir eser vardır. Yahya Emerick tarafından “*The Meaning of The Holy Qur'an For School Children*”²⁴ adıyla İngilizce yazılan bu eser; ortaokul düzeyi ve üzerindeki çocuklara tekabül eden bir muhatap kitle için kaleme alınmış bir meâl çalışmasıdır. Eserin araştırmamızla alakalı yönü ise; hemen her sayfada yer alan ve o sayfa içerisindeki bir ayetin ya da ayet grubunun konusundan hareketle yapılan çizimlerdir. Eser bu yönüyle çocuklar için yapılacak meâl çalışmalarına ve görsel materyal tasarımlarına ışık tutmaktadır.

İmam-Hatip Liselerinde okutulan tefsir dersini konu edinen bazı makale çalışmaları da mevcuttur. Bunlar arasında çalışmamızla alakalı olarak en kapsamlı olanı İlhami Günay tarafından kaleme alınan “İmam Hatip Liselerinde Okutulan Tefsir Dersinin Önemi, Sorunları, Öğretim Metodları ve Bazı Teklifler”²⁵ adlı çalışmadır. Yazar çalışmasında tefsir dersinin öneminden bahsederek, tefsir ders kitabını değerlendirmeye tabi tutmuş ve dersin işlenmesine yönelik bazı metotlar önermiştir. Bu metotları ve yazarın tekliflerini tezimizin ilgili bölümünde değerlendireceğiz.

Çalışmamız sırasında özellikle sûre çizimlerini ve sözlük kısımlarını tasarlarken klasik dönemden modern döneme kadar çok sayıda tefsir kaynağından istifade etmeye gayret gösterdik. Bunlardan bazıları şöyledir: Taberî (ö. 310/923)- *Câmiu'l-Beyân*, Zemahşerî (ö. 538/1144)- *el-Keşşâf*, Fahreddin er-Râzî (ö. 606/1210)- *Mefâtihu'l-Gayb*, İbn Kesîr (ö. 774/1373)- *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, Elmalılı

²³ Meryem Zeynep Kaya, *Örnek Sureler Ekseninde Çocuklara Yönelik Meal ve Tefsir Çalışmalarının Gerekliliği* (Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2023).

²⁴ Yahya Emerick, *The Meaning of The Holy Qur'an For School Children* (California: Create Space, 2010).

²⁵ İlhami Günay, “İmam Hatip Liselerinde Okutulan Tefsir Dersinin Önemi, Sorunları, Öğretim Metodları ve Bazı Teklifler”, *Tefsir Araştırmaları Dergisi (TADER)* 3/2 (Ekim 2019), 357-383.

Muhammed Hamdi Yazır (ö. 1942)- *Hak Dini Kur'ân Dili, DİB- Kur'ân Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*.

İsimlerini müstakil olarak zikrettiğimiz bu kaynakların yanı sıra çalışmamız sırasında din eğitimi gibi diğer alanlara da ait çok sayıda kıymetli eserden istifade edilmiştir. Ayrıca ansiklopedi maddeleri ve güncel makaleler de çalışmamızda yararlandığımız kaynaklar arasında yerini almıştır.

5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmamız kapsamında görsel tasarımlarını yaptığımız sûreler, Anadolu İmam-Hatip Lisesi tefsir ders kitabı müfredatında yer alan sûrelerle sınırlıdır. Bu görsel çizimler tasarlanırken de İslâm dininin resmetmekle alakalı olarak ortaya koyduğu sınırlara²⁶ dikkat edilmiştir. Böyle bir yöntemi tercih etmemizdeki amaç; ayeti tüm detayları ile resmetmek değil, öğrencinin zihninde temsili bir canlandırmaya, ayetlerle ilgili yaşama dönük somut tablolar bırakmaya yardımcı olmaya çalışmaktır. Bu sebeptir ki; çizimlerde siyah beyaz çizgiler kullanılmış, renklendirmeye gidilmemiş ve yüz hatları net olarak tasvir edilmemiştir. Çünkü amacımız Kur'ân'ın manasını belli tablolarla sınırlandırmak değildir. Zira onun manası çağlar üstüdür.

Burada önemli bir hususu daha zikretmek yerinde olacaktır. Bu çalışmayı yaparken iddiamız asla her ayetin detaylı bir şekilde resmedilmesi değildir. Sadece ayetin manasının hayata yansıyan bir yönünü öğrencinin zihninde somutlaştırmaya katkı sunacak şekilde çizgilerle anlatım yapmaktır. Bu sebeple görsellerle tasvir edilmesinin uygun olmadığını düşündüğümüz ayetlerde böyle bir tasarıma gidilmemiştir. Mesela müfredat dahilinde yer alan Haşr Sûresi'nin 21-24. ayetler arasında Allah'ın (c.c.) esmâ-i hüsnâsından bahsettiği ayetler, 21. ayette Kur'ân'ın bir dağa indirilmesi üzerinden temsili anlatım örneği sunan ayetin çiziminin yapıldığı görsele dahil edilerek bu ve benzeri ayetleri tefekkür etmek öğrencinin zihnine bırakılmıştır.

Soyut konuların çizgilerle somutlaştırılarak anlatılması tekniği bir hadis-i şerifte de karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu bu hadisle ilgili olarak Selim Demirci

²⁶ Tuncay Başoğlu, "Resim", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2007), 34/579-582.

tarafından yazılan “Hadis Metnini Anlama/Somutlaştırma Çabasına Bir Örnek: Hz. Peygamber’in Emel-Ecel İlişisine Dair Çizdiği Şekil” adlı makalede şu ifadeler yer verilmiştir: “Resûlullah (s.a.v.) dört köşeli bir şekil çizdi. (Ve bu) şeklin ortasına (da) dışarı taşan/çıkan bir çizgi çizdi. (Sonra da şeklin) kenarından ortadaki çizgiye doğru küçük çizgiler çizdi ve şöyle buyurdu: İşte şu insan, şu da onu kuşatan -ya da kuşatmış olan- ecelidir. Dört köşeli şekilden (kareden) dışarı çıkan (çizgi de) onun emelidir. Şu küçük çizgiler de (onun başına gelebilecek olan) sıkıntılardır. (İnsan bu sıkıntılardan) birinden kurtulsa başına diğeri gelir. Ötekisi onu ıskalarsa beriki ona dış geçirir.” Bu rivayete göre, Hz. Peygamber (s.a.v.) ashâbına ‘insanın ömrü-onu kuşatan eceli ve emellerini’ yere şekil çizerek anlatmıştır. İnsanın emelleri ve ecel arasındaki dengeyi bazı çizgilerle tasvir edilerek anlatılması bir muallim olarak Hz. Peygamber’in (s.a.v.) talim metodu açısından oldukça önemlidir.”²⁷

Sûre tefsirlerinde çizimlere yer veren; “*The Meaning of The Holy Qur'an For School Children*” adlı İngilizce meâl çalışmasının içerisinde yer alan görsel tasarımlarla ilgili olarak bir araştırma makalesinde şu ifadeler kaleme alınmıştır: “Eserin hemen her sayfasında yer alan çizimlerin çalışmayı çocuklar açısından oldukça dikkat çekici kıldığı ve sayfada öne çıkarılan temalarla ilintili oluşu itibarıyla da çocukların konuya odaklanmalarına katkı sağlayacağı muhakkaktır. Diğer yandan çizimlerle somutlaştırmanın iyi düşünülmesi gereken, hassas bir faaliyet olduğu teslim edilmelidir. Çizimlerdeki kılık-kıyafet, mesken-yapı ya da çeşitli araç-gereçlerin tarihî gerçeklere göre çizimi, dikkat edilmesi gereken önemli unsurlardan biridir. Ayrıca bu türden çizimlerin çocuk muhatabın zihninde yaratması muhtemel yanlış teolojik ve pedagojik algıların da hesaba katıldığı bir hassasiyetle yapılması gerekmektedir.”²⁸ Burada zikredilen hassas noktalar çizimlerimizi tasarlarken bizim de özellikle dikkat etmeye çalıştığımız sınırları oluşturmaktadır. Bu sınırlara dikkat edilmediği takdirde öğrencinin zihninde yanlış birtakım algıların oluşmasına sebebiyet verebilir. Bu hususla alakalı olarak yapılan bir çalışmayı değerlendirmek uygun olacaktır. “Hz.

²⁷ Selim Demirci, “Hadis Metnini Anlama/Somutlaştırma Çabasına Bir Örnek: Hz. Peygamber’in Emel-Ecel İlişisine Dair Çizdiği Şekil”, *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi* 6 (Güz 2015), 101-121.

²⁸ Ersin Kabakçı, “Çocuk-Merkezli Kur’an Meali Yazımı Mümkün mü? The Meaning of the Holy Qur’an for School Children Adlı Meal Çalışması Özelinde Bir İnceleme”, *Hitit İlahiyat Dergisi* 22/1 (Haziran 2023), 113-114.

Peygamber'in Hayatının Öğretiminde Görsel Materyal Kullanımı: İslam Minyatür Sanatı Örneği"²⁹ başlığı ile kaleme alınan araştırma makalesi New York Public Library'de, Spencer Koleksiyonu'nda mevcut olan Siyer-i Nebî isimli eserin üçüncü cildindeki Hz. Peygamber tasvirleri olan dokuz minyatürü Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretim programında yer alan bazı kazanımlarla ilişkilendirerek derslerde kullanımına dair örnekler sunmaya çalışmıştır. Ancak söz konusu makalede örnek gösterilen minyatürler de Hz. Peygamber'in (s.a.v.) yüzü dışında fiziksel olarak tasvir edilmiş olması öğrencinin zihninde hatalı algılara sebebiyet verebilir. Ayrıca İslâm âlimleri dindeki özel konuları sebebiyle peygamberlerin sûretinin yapılmasını câiz görmemiş, çağdaş âlimler bu hükmün tiyatro ve film yoluyla temsil hakkında da geçerli olduğunu ifade etmiştir.³⁰ Bu minyatürler dikkatli incelendiğinde Peygamber algısına zarar verici nitelikte olduğu aşıkardır. Çizimlerimizin bu hassas çerçevelere dikkat edilerek tasarlanmasına özen gösterilmiştir.

²⁹ Muhammet Mustafa Bayraktar – Saliha Bozer Bayraktar, "Hz. Peygamber'in Hayatının Öğretiminde Görsel Materyal Kullanımı: İslam Minyatür Sanatı Örneği", *Eskiyeni* 50 (Eylül 2023), 769-798.

³⁰ Başoğlu, "Resim", 34/581.

BİRİNCİ BÖLÜM

İMAM-HATİP LİSELERİ ÖĞRETİM PROGRAMLARINDA TEFSİR DERSİ, GENÇLERE YÖNELİK MEÂL ÇALIŞMALARI VE DİN ÖĞRETİMİ

1.1. Anadolu İmam-Hatip Liselerinde Tefsir Dersi

1.1.1. Geçmişten Günümüze İmam-Hatip Liselerinde Tefsir Dersi

İmam-Hatip Liselerinin ilk nüvesi; Devlet-i Âl-i Osman'ın son döneminde vâiz yetiştirmek amacıyla 1912 yılının son günlerinde İstanbul Soğukçeşme' de Vanî Efendi Medresesi binasında açılan Medresetü'l-Vâizin ile imam ve hatip yetiştirmek üzere 1913'te açılan Medresetü'l-Eimme ve'l-Huteba'dır.³¹ Ancak 3 Mart 1924 tarih ve 430 sayılı Tevhîd-i Tadrîsat Kanunu'nun 2. maddesine göre kanunun neşrinden on üç gün sonra Maarif Vekâleti'nin yayımladığı bir genelge ile bütün medreseler kapatılmıştır. Bundan sonra farklı süreçlerden geçmek zorunda kalan bu okullar, 1951 yılına kadar kısıtlı imkanlarla hatta çoğu zaman kapatılarak birtakım engellemelere maruz bırakılmıştır.

Millî Eğitim Bakanlığı bünyesindeki Müdürler Komisyonu'nun 13 Ekim 1951 tarih ve 601 sayılı kararıyla Tevhîd-i Tadrîsat Kanunu'nun 4. maddesine istinaden İmam-Hatip okullarının tekrar açılmasına karar verilmiş ve bu karardan dört gün sonra yedi ilde (İstanbul, Ankara, Adana, Konya, Kayseri, Maraş, Isparta) ilkokula dayalı ortaokul seviyesinde dört yıllık İmam-Hatip okulları öğretime başlamıştır. İmam-Hatip okullarının ilk mezunlarını verdiği 1954-1955 öğretim yılında bu okulların üç yıllık lise kısmı da açılmıştır. İmam-Hatip okullarının orta kısmında Kur'ân-ı Kerîm ve tecvid, Arapça, tefsir, akaid, kelâm, din dersleri, fıkıh usulü, siyer ve ahlâk, hadis ve hadis usulü, Türkçe, Türkçe hitabet, el yazısı, psikoloji, tarih, coğrafya, yurttaşlık ve kanun bilgisi, matematik, fizik, kimya, beden eğitimi, müzik, tabiat bilgisi, sağlık bilgisi, Türk-İslâm sanatı, yabancı dil, resim-iş dersleri; lise kısmında ise Kur'ân-ı Kerîm ve tefsir, Arapça, İslâm felsefesi ve kelâm, fıkıh ve ferâiz, dinler tarihi ve İslâmiyet, hadis ve hadis usulü, psikoloji, sosyoloji ve ahlâk, mantık, Türk-İslâm

³¹ Mustafa Öcal, "Dünden Bugüne İmam Hatip Liseleri (1913-2013)", *100. Yılında İmam Hatip Liseleri Uluslararası Sempozyumu*, ed. Recep Kaymakcan vd. (İstanbul: Dem Yayınları, 2015), 66.

sanatları, Türk dili ve edebiyatı, tarih, coğrafya, fizik, kimya, biyoloji ve sağlık bilgisi, matematik, kozmografya, beden eğimi, müzik, millî savunma, resim, yabancı dil dersleri bulunuyordu. İmam-Hatip okullarının müfredatındaki meslek derslerinin ağırlığı yaklaşık %40, kültür derslerinin ağırlığı ise %60 olarak tespit edilmiş olup bu oran daha sonraki düzenlemelerde de korunmuştur. İmam-Hatip Okulu mezunlarının yüksek öğrenim görmesine imkân vermek amacıyla ilki 1959'da İstanbul'da olmak üzere Yüksek İslâm Enstitüleri açılmıştır. 4 Kasım 1981 tarih ve 2547 sayılı kanun ve bu kanuna istinaden çıkarılan 20 Temmuz 1982 tarih ve 41 sayılı Kanun Hükmünde Kararnâme ile İlâhiyat Fakültelerine dönüştürülene kadar bu okullara sadece İmam-Hatip Lisesi mezunları kabul edilmiştir.³²

Zaman içerisinde yüksek öğretim kurumlarına giriş sürecinde taban katsayı uygulaması gibi bazı engellemeler neticesinde İmam-Hatip Liselerinde öğrenci sayısı azalmış olsa da bu engellemelerin kalkması ile İmam-Hatip Liseleri Türkiye'de din eğitimi için en fazla tercih edilen kurumlar olmuştur. MEB tarafından yayınlanan istatistik raporuna göre; 2022/2023 eğitim-öğretim yılı itibari ile Türkiye genelinde Anadolu İmam-Hatip Lisesi okul sayısı 1.698, eğitim alan toplam öğrenci sayısı ise; 475 bin 837'dir.³³

İmam-Hatip Liselerinin kuruluşundan itibaren daima halkın teveccühüne mazhar olması, zaman zaman bu okullar üzerinden lehte ve aleyhte siyaset yapma sonucunu doğurmuştur. Ancak İmam-Hatip liseleri her zaman, halka örgün ve yaygın din eğitimi ve öğretimi veren başlıca kurumlar olmuş; Türk toplumuna dinin doğru öğretilmesi büyük ölçüde yine İmam-Hatip liseleri sayesinde mümkün hale gelmiştir.

İmam-Hatip Liselerinde din eğitimi meslek dersleri adı altında verilmektedir. İmam-Hatiplerin kuruluşundan itibaren bu derslerin isimleri ve haftalık ders saatleri farklılık gösterse de ana konuları itibari ile verilmek istenen eğitim müfredatı aynıdır. Meslek dersleri ve kültür derslerinin oranları da yine benzer şekilde seyretmiştir.

³² Halis Ayhan, "İmam-Hatip Lisesi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2000), 22/191-192.

³³ Millî Eğitim Bakanlığı (MEB), *Millî Eğitim İstatistikleri* (Ankara: Resmi İstatistik Programı Yayını, 2023), 135.

İmam-Hatip Liselerinin günümüzdeki şekli ile ilk açılış yılı olan 1951'den itibaren uygulamaya konulan ve 1971 yılına kadar 20 yıl boyunca ciddi bir değişiklik yapılmayan lise kısmı meslek dersi programı şöyle idi:³⁴

1951-1971 Yılları Arasında Uygulanan 3 Yıllık İHL Haftalık Ders Programı					
DERSLER		Sınıf ve Ders Süresi			
		1. SINIF	2. SINIF	3. SINIF	TOPLAM
1	Kur'ân-ı Kerîm	2	1	1	4
2	Arapça	5	5	5	15
3	Farsça	2	2	2	6
4	Tefsir ve Tefsir Usûlü	1	1	1	3
5	Hadis	-	-	2	2
6	Fıkıh ve Fıkıh Usûlü	-	1	1	2
7	Kelâm	-	-	1	1
8	İslâm Tarihi	1	1	-	2
9	Dinler Tarihi	-	1	1	2
10	Türk-İslâm Sanatları Tarihi	1	2	-	3
Meslek Dersleri Haftalık Saat Toplamı		12	14	14	40

Tablo 1: 1951-1971 Yılları Arasında Uygulanan İHL Haftalık Ders Programı

1974-1975 eğitim-öğretim yılından itibaren uygulamaya konulan ve 2000'li yıllara kadar ciddi değişiklik yapılmadan uygulanan meslek dersleri haftalık ders programı çizelgesi ise şu şekilde idi:³⁵

1974-1975 Eğitim-Öğretim Yılından İtibaren Uygulamaya Konulan Ders Programı						
DERSLER		Sınıf ve Ders Süresi				
		1.	2.	3.	4.	TOP.
1	Kur'ân-ı Kerîm	4	4	4	4	16

³⁴ Mustafa Öcal, "İmam-Hatip Liselerinde Din Eğitimi", *Din Eğitimi*, ed. Prof. Dr. Mustafa Köylü vd. (Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, 2012), 223.

³⁵ Öcal, "İmam-Hatip Liselerinde Din Eğitimi", 229-230.

2	Arapça	4	4	3	3	14
3	Akaid	-	-	2	-	2
4	Kelâm	-	-	-	2	2
5	Din Dersi	2	2	2	-	6
6	Fıkıh	-	-	-	2	2
7	Tefsir	-	2	2	2	6
8	Hadis	-	-	3	3	6
9	Siyer	1	-	-	-	1
10	Hitabet	-	-	-	2	2
Meslek Dersleri Haftalık Saat Toplamı		11	12	16	18	57

Tablo 2: 1974-1975 Yılından İtibaren Uygulamaya Konulan Haftalık Ders Programı

2023-2024 eğitim-öğretim yılı dahil halihazırda Anadolu İmam-Hatip Liselerinde uygulanan haftalık meslek dersleri ders programı ise aşağıdaki gibidir:³⁶

2023-2024 Eğitim-Öğretim Yılı AİHL Haftalık Ders Programı Çizelgesi						
DERSLER		Sınıf ve Ders Süresi				
		9.	10.	11.	12.	TOP.
1	Kur'ân-ı Kerîm	5	4	4	3	16
2	Mesleki Arapça	-	-	3	3	6
3	Temel Dini Bilgiler	1	-	-	-	1
4	Siyer	-	2	-	-	2
5	Fıkıh	-	2	-	-	2
6	Tefsir	-	-	2	-	2
7	Dinler Tarihi	-	-	-	2	2
8	Hadis	-	2	-	-	2
9	Akaid	-	-	1	-	1
10	Kelam	-	-	-	2	2
11	Hitabet ve Mesleki Uygulama	-	-	2	-	2
12	İslam Kültür ve Medeniyeti	-	-	-	2	2

³⁶ Millî Eğitim Bakanlığı (MEB), "DOGM" (Erişim 22 Mayıs 2024).

13	Osmanlı Türkçesi	-	1	-	-	1
Meslek Dersleri Haftalık Saat Toplamı		6	11	12	12	41

Tablo 3: 2023-2024 Eğitim-Öğretim Yılı AİHL Haftalık Ders Programı Çizelgesi

Yukarıdaki tablolar, İmam-Hatiplerin açıldığı ilk yıllardan günümüze kadar Meslek Derslerinin gerek isimlerinde gerekse sınıf düzeyleri ve haftalık ders saatlerinde değişiklikler yapıldığını bize göstermektedir. Meslek derslerinin kültür derslerine oranında da zaman zaman değişiklikler olmuştur.

Tefsir dersi haftalık çizelgesinin yıllara göre değişimini inceleyecek olursak; 1951-1971 yılları arasında “Tefsir ve Tefsir Usûlü” adı ile üç sınıf seviyesinde de haftada bir ders saati, toplamda üç ders saati olarak, 1974-1975 eğitim-öğretim yılından itibaren uygulanan programın ders çizelgesine göre ise “Tefsir” ismiyle; ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıf seviyelerinde haftada ikişer saat olmak üzere toplamda altı ders saati olarak, 2023-2024 eğitim öğretim yılı haftalık ders çizelgesine göre ise; sadece 11. sınıf seviyesinde haftada iki ders saati olarak okutulduğunu görmekteyiz.

Son olarak şunları ifade etmek yerinde olacaktır. 2023-2024 eğitim- öğretim yılı itibariyle DÖGM tarafından yayınlanan haftalık ders çizelgesine göre tefsir dersinin 11. sınıf seviyesinde haftada iki ders saati olarak okutuluyor olmasının; dersin konusu, kazanımları ve önemi dikkate alındığında yeterli olmadığı görülecektir. Ancak İmam-Hatip Liseleri ders programlarının hem kültür dersleri hem de meslek derslerinden oluştuğunu ve her sınıf seviyesinin haftalık 40 ders saatini tamamladığını düşünürsek, diğer derslerde dahil tefsir dersinin de haftalık ders saatinin artırılması mümkün gözükmemektedir. Bu sebeptir ki; araştırmamızın genelinde ifade etmeye çalıştığımız durum burada da açıkça kendini göstermektedir. Mevcut durumda öğrenci ile Kur’ân’ın manasını buluşturacağımız sadece iki ders saatimiz vardır. Diğer meslek derslerinin konu ve kazanımları dikkate alındığında; Kur’ân’ın manasına yer verilen tek dersin tefsir dersi olduğu görülmektedir. Her sınıf seviyesinde mevcut olan Kur’ân-ı Kerîm derslerinin konuları içerisinde ezber olarak alınan sûrelerin sadece meallerine yer verilmiştir. Ancak sınıf mevcutlarının fazla olması sebebiyle ders saati sadece sûre ezberlerine ve Kur’ân’ın yüzünden okunmasına imkân sağlamakta, sûre manaları üzerinde geniş bir açıklama yapmaya ders süresi yetişmemektedir.

En doğru ve kalıcı yoldan Kur'ân'ın tefsirinin öğrencilerle buluşturulması zorunludur. Bu sebeple çalışmamızda benimsediğimiz yöntem olan; ayetlerin manalarını tasarladığımız görsel materyallerle anlatmak, toplamda iki ders saati içerisinde öğrenciyi Kur'ân'la buluşturmak ve kalıcı öğrenmeyi sağlamak için muhtemel çözüm yollarından birisi olarak karşımızda durmaktadır.

1.1.2. Tefsir Dersi Öğretim Programı/Müfredatı ve MEB Tefsir Ders Kitabının Değerlendirilmesi

Tefsir, önemini İslam'ın ana kaynağı olan Kur'ân-ı Kerîm'in anlaşılmasını amaçlayan ilim dalı olmasından almaktadır. Onun ehemmiyeti, diğer dinî ilimleri Kur'ân'la irtibat kurmaya zemin hazırlamakla daha da artmaktadır. AİHL'de okutulan tefsir dersi sayesinde öğrenci, Kur'ân-ı Kerîm'in muhtevasını tanıması, incelemesi ve anlaması için lüzumlu temel bilgileri kazanmaktadır. Öğrenci, İslam kültürünün önemli bir unsurunu teşkil eden tefsir geleneğinin tarihi hakkındaki bilgileri öğrenerek diğer dinî disiplinleri de kavrama imkânı bulmaktadır. Dini ilimlerden hangisi olursa olsun Kur'ân'ın kontrolünden uzaklaştıkça, sahih din anlayışından uzaklaşmış olmaktadır. Bu sebeple Kur'ân'ın muhtevasıyla ilgili sağlıklı ve yeterli bilgilenme, AİHL eğitiminin olmazsa olmaz şartlarındanıdır. Öğrenci, tefsir dersinde sadece bilgi edinmekle kalmamakta, on birinci sınıfa kadar diğer dini derslerin yardımıyla geliştirdiği dini duygusunu bu ders ile pekiştirmektedir. Böylece Kur'ân merkezli işlenen tefsir dersi talebenin ruhunda derin izler bırakmaktadır. Kur'ân'ın ana konularının maharetle verilmesi ise, Kur'ân kültürünü uygulamalı kazandırmanın temelini teşkil edecek ve şahsiyetli bireyler yetiştirmenin zeminini oluşturacaktır.³⁷

MEB tarafından hazırlanan Anadolu İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretim Programına göre; Tefsir Dersi Öğretim Programı beş ünite olarak yapılandırılmıştır. Tefsir Dersi Öğretim Programı ile 1739 Sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nda yer alan "Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçları ve Temel İlkeleri"ne uygun olarak öğrencilerin;

- Kur'ân-ı Kerîm'in okunması, anlaşılması ve kendisiyle amel edilmesi gereken bir kitap olduğunu kavraması,

³⁷ Günay, "İmam Hatip Liselerinde Okutulan Tefsir Dersinin Önemi, Sorunları, Öğretim Metodları ve Bazı Teklifler", 359-360.

- Kur'ân-ı Kerîm'in indiği tarihî ve sosyolojik zemini tanınması,
- Kur'ân-ı Kerîm'in ana konularını açıklaması,
- Tefsirin, Kur'ân-ı Kerîm'i açıklayan ve yorumlayan bir disiplin olduğunu kavraması,
- Tefsir kaynaklarından yararlanma yöntemini kavraması,
- Tefsir ilmi ile diğer temel İslami ve beşerî bilimler arasında ilişki kurması,
- Kur'an-ı Kerim'in ilke ve değerleriyle hayatına yön vermesi amaçlanmaktadır.³⁸

Tefsir Dersi Öğretim Programının uygulanmasında dikkat edilecek hususlar zikredilirken; “Tefsir dersinde konu ve kazanımlar; öğrencilerin Kur'ân'ı bütüncül olarak kavramalarına ve Kur'ân merkezli bir bakış açısı geliştirmelerine yönelik etkinliklerle desteklenmeli ve tefsir dersinde, öğrencilerin Kur'ân-ı Kerîm'den kendi düzeylerine göre yorumlamaya yönelik etkinlikler yapılmasına ve bu etkinliklerde tefsir geleneğinin birikimlerinden yararlanılmasına özen gösterilmeli, temel tefsir kaynakları öğrencilere tanıtılmalıdır.”³⁹ ifadelerine yer verilmiştir. Bu hususların derslerde uygulamaya geçmesi için hazırlanacak olan tefsir ders kitabında geniş yer tutması gerekir. Aksi halde haftada iki ders saati olarak programda yer alan tefsir dersinin süresi bu etkinliklerin kitap dışında ilave edilerek yapılmasına olanak sağlamaz.

Tefsir dersi öğretim programının üniteleri ve kazanım sayıları ise şu şekilde belirlenmiştir:⁴⁰

ÜNİTELER		KAZANIM SAYILARI	DERS SAATİ
1.	Kur'ân-ı Kerîm Tarihi	8	10
2.	Tefsir İlmi ve Kavramları	7	14

³⁸ MEB, *Anadolu İmam-Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretim Programları*, 25.

³⁹ MEB, *Anadolu İmam-Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretim Programları*, 26.

⁴⁰ MEB, *Anadolu İmam-Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretim Programları*, 27.

3.	Tefsir Tarihi	7	12
4.	Kur'ân'ı Anlama ve Yorumlama	7	14
5.	Örnek Metinlerle Kur'ân Tefsiri	3	22
TOPLAM:		32	72

Tablo 4: *Tefsir Dersi Öğretim Programının Üniteleri ve Kazanım Sayıları*

Yukarıda değerlendirmesine yer verdiğimiz “Tefsir Dersi Öğretim Programı”na göre hazırlanan; Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının 01.03.2023 tarihli ve 71331557 sayılı yazısı ile eğitim aracı olarak kabul edilen, Prof. Dr. İsmail ÇALIŞKAN, Prof. Dr. Muhsin DEMİRCİ, Prof. Dr. Yakup ÇİÇEK tarafından kaleme alınan tefsir ders kitabı 11. sınıf seviyesinde okutulmaktadır.

Bu çerçevede hazırlanan tefsir ders kitabı beş üniteden oluşmaktadır:

1. ÜNİTE: KUR'ÂN-I KERÎM TARİHİ: Konular:

1. Kur'ân-ı Kerîm ve Gönderiliş Amacı
2. Kur'ân-ı Kerîm'in Nüzul Ortamı
3. Vahyin Geliş Süreci
4. Vahyin Yazılması ve Korunması
5. Tefsirden Tefekküre (Fâtiha Sûresi ve Tefsiri, Bakara Sûresi 1-5. Ayetler ve Tefsiri, Alak Sûresi 1-5. Ayetler ve Tefsiri)

Bu ünitenin sonunda öğrencilerden beklenen kazanımlar ise şu şekildedir:

“Kur'ân-ı Kerîm'in isimlerini açıklar.”, “Kur'ân'ın gönderiliş amacını kavrar.”
“Kur'ân'ın vahyedildiği ortamın özelliklerini yorumlar.”, “Vahyin geliş sürecini açıklar.”, “Vahyin yazılması, korunması ve çoğaltılması ile ilgili süreci açıklar.”,
“Fâtiha sûresi ile ilgili verilen tefsirleri değerlendirir.”, “Bakara sûresi 1-5. ayetleri ile ilgili verilen tefsirleri değerlendirir.”, “Alak sûresi 1-5. ayetleri ile ilgili verilen tefsirleri değerlendirir.”⁴¹

⁴¹ MEB, *Anadolu İmam-Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretim Programları*, 29.

2. ÜNİTE: TEFSİR İLMİ VE KAVRAMLARI: Konular:

1. Tefsir İlminin Tanımı ve Amacı
2. Tefsir İlminin Temel Kavramları (Tefsir, Tevil, Meal ve Tercüme)
3. Tefsirle İlgili Diğer Terim ve İlimler (Mekkilik ve Medenilik, Esbâb-ı nüzul, Nâsîh ve Mensûh, Muhkem ve Müteşabih, Garibu'l-Kur'an, İ'câzu'l-Kur'an, Vücûh ve Nezâir, Hurûf-i Mukattaa, Meseller, Kıssalar, Mecazlar ve Deyimler)
4. Tefsirden Tefekküre (Fil Sûresi ve Tefsiri, Kureyş Sûresi ve Tefsiri, Hucurât Sûresi 10-12. Ayetler ve Tefsiri)

Bu ünitenin sonunda öğrencilerden beklenen kazanımlar ise şu şekildedir:

“Tefsir ilminin tanımını ve amacını açıklar.”, “Tefsirle ilgili temel kavramları açıklar.”, “Tefsir, tevil, meal ve tercüme kavramları arasında ilişki kurar.”, “Tefsirle ilgili terim ve ilimlerin Kur’ân’ı yorumlamada önemini fark eder.”, “Fil sûresi ile ilgili verilen tefsirleri değerlendirir.”, “Kureyş sûresi ile ilgili verilen tefsirleri değerlendirir.”, “Hucurât sûresi 10-12. ayetleri ile ilgili tefsirleri değerlendirir.”⁴²

3. ÜNİTE: TEFSİR TARİHİ: Konular:

1. Tefsirin İlk Dönemi (Hz. Peygamber Dönemi, Sahabe Dönemi, Tâbiîn Dönemi)
2. Tedvin Dönemi ve Sonrasındaki Gelişmeler
3. Türkçe Tefsir Çalışmaları
4. Tefsirden Tefekküre (Mâûn Suresi ve Tefsiri, Kevser Suresi ve Tefsiri, Bakara Suresi 285-286. Ayetler ve Tefsiri)

Bu ünitenin sonunda öğrencilerden beklenen kazanımlar ise şu şekildedir:

“Hz. Muhammed’in (s.a.v.) Kur’an tefsirine örnekler verir.”, “Sahabe ve Tâbiîn Dönemi tefsir çalışmalarının özelliklerini açıklar.”, “Tedvin Dönemi ve sonrasında Tefsir ilmi ile ilgili yapılan çalışmaları özelliklerine göre sınıflandırır.”, “Kur’an’ın anlaşılmasında Türkçe tefsir çalışmalarının yerini fark eder.”, “Mâûn suresi ile ilgili verilen tefsirleri değerlendirir.”, “Kevser suresi ile ilgili verilen tefsirleri değerlendirir.”, “Bakara suresi 285-286. ayetleri ile ilgili tefsirleri değerlendirir.”⁴³

⁴² MEB, *Anadolu İmam-Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretim Programları*, 30.

⁴³ MEB, *Anadolu İmam-Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretim Programları*, 31.

4. ÜNİTE: KUR'ÂN'I ANLAMA VE YORUMLAMA: Konular:

1. Kur'ân'ı Anlama ve Yorumlama
2. Kur'ân'ı Anlama ve Yorumlama Yönteminde Temel İlkeler (Arap Diline Vukufiyet, Kur'ân'ın Kur'ân ile Tefsiri, Kur'ân'ın Sünnet ile Tefsiri, Kur'ân'ın Sahabe ve Tâbiîn Görüşleri ile Tefsiri, Nüzul Ortamını Dikkate Alma, Bilimsel Verilerden Faydalanma)
3. Tefsirden Tefekküre (Nasr Suresi ve Tefsiri, Tebbet Suresi ve Tefsiri, Haşr Suresi 21-24. Ayetler ve Tefsiri)

Bu ünitenin sonunda öğrencilerden beklenen kazanımlar ise şu şekildedir:

“Kur'an'ı anlama ve yorumlamanın önemini kavrar.”, “Kur'ân'ı anlama ve yorumlamada temel ilke ve yöntemleri açıklar.”, “Ayetlerin nüzul sebeplerini ve hadisleri bilmenin Kur'an'ı anlamadaki yerini açıklar.”, “Kur'an'ı anlama ve yorumlamada sahabe ve tâbiîn'in rolünü fark eder.”, “Nasr suresi ile ilgili verilen tefsirleri değerlendirir.”, “Tebbet suresi ile ilgili verilen tefsirleri değerlendirir.”, “Haşr suresi 21-24. ayetleri ile ilgili tefsirleri değerlendirir.”⁴⁴

5. ÜNİTE: ÖRNEK METİNLERLE KUR'ÂN TEFSİRİ: Konular:

1. Örnek Metinlerle Kur'an'ın Ana Konuları (Allah, İnsan, Nübüvvet, Dünya, Ahiret)
2. Arapça Tefsir Metinleri (Asr Suresi, Kâfirûn Suresi, İsrâ Suresi 23-39. Ayetler, Mü'minûn Suresi 1-11. Ayetler)
3. Tefsirden Tefekküre (Felak Suresi ve Tefsiri, Nâs Suresi ve Tefsiri)

Bu ünitenin sonunda öğrencilerden beklenen kazanımlar ise şu şekildedir:

“Kur'an'ın ana konularını ayetlerle açıklar.”, “Arapça tefsir metinlerini okur ve yorumlar.”, “Felak ve Nâs sureleri ile ilgili verilen tefsirleri değerlendirir.”⁴⁵

Yukarıda ifade ettiğimiz kazanımlar doğrultusunda hazırlanan tefsir ders kitabında ayrıca; “Bilgi Kutusu, Değerlendirelim, Yorumlayalım, Araştıralım, Not Edelim, İlkeler Çıkaralım, Paylaşalım, Yazalım” başlıkları altında etkinlik kutuları da yer almaktadır. Bu bilgiler doğrultusunda kitabı değerlendirecek olursak; tefsir

⁴⁴ MEB, *Anadolu İmam-Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretim Programları*, 32.

⁴⁵ MEB, *Anadolu İmam-Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretim Programları*, 33.

dersinin haftada iki ders saati olması sebebiyle, kitabın beş ünite ile sınırlı tutulması, usûl konularının daha önceki yıllarda okutulan ders kitaplarının içeriğine oranla sadeleştirilmiş olması, öğrenci seviyesine uygunluk açısından son derece yerinde bir tercih olmuştur. Ayrıca MEB Talim Terbiye Kurulunun 17.12.2009 gün ve 254 sayılı kararı ile ders kitabı olarak kabul edilen bir önceki kitaba baktığımız zaman sûre tefsirlerine son üniteye kadar hiç yer verilmediğini ve usûl konularının daha yoğun olarak sunulduğunu görebiliriz.⁴⁶ Bu durum yeni ders kitabında düzeltilerek, sûre tefsirleri her ünitenin sonuna yerleştirilmiştir. Ayrıca sûre seçimlerinde sadece namaz sûreleri diye ifade edilen kısa sûrelere değil, diğer sûrelerden bazı ayet aralıklarına da yer verilmesi öğrencinin zihninde Kur’ân’ın bütününe işaret edilmesi açısından yerinde bir tercih olmuştur.

MEB tarafından belirlenen “Tefsir Dersi Öğretim Programı”nda ifade edilen kazanımlara baktığımız zaman derste işlenen sûre tefsirlerinden sonra öğrenciden beklenen, “değerlendirir, açıklar, yorumlar” şeklinde sadece bilgiye yönelik teorik kazanımlardır. Sûre manalarının öğrencinin yaşamında yer bulabilmesi ve aktif, yaşanan bir Kur’ân algısının oluşması için, “hayatına aktarır, yaşama dönük yönlerini keşfeder” gibi pratik kazanımların eklenmesi ve ders kitabının da bu kazanımları destekleyecek yönde tasarımlarla hazırlanması daha uygun olacaktır. Son bölümde örneklerini sunmaya çalıştığımız görsel tasarımların bu kazanımları destekleyeceği kanaatindeyiz. Çünkü ideal bir tefsir dersi; hayatın problemlerine ve ihtiyaçlarına dair sorunları çözme bilincini öğrenciye kazandırmalıdır. Kitaba yönelik diğer bir tavsiyemiz ise tefsir kaynaklarının tanıtıldığı bölümdür. 3. ünite de tefsir tarihi bölümünde tefsir kaynakları tanıtılmış ancak oldukça teorik kalmıştır. Öğrencinin bu teorik bilgilerle tefsir kaynaklarını aktif olarak kullanması pek mümkün değildir. Çalışmamız kapsamında tasarladığımız “sûre sözlüğü” bölümlerinin bu teorik bilgileri pratiğe dönüştürerek, öğrencilerin tefsir kaynaklarını Kur’ân’ı anlama noktasında doğru bilgiye ulaşmak için daha aktif kullanmalarını sağlayacağı kanaatindeyiz.

⁴⁶ Ramazan Yıldırım vd., İmam-Hatip Liseleri Tesir Ders Kitabı (Ankara: MEB Yayınları, 2012).

1.2. Gençlere Yönelik Meâl Çalışmaları

1.2.1. Cumhuriyetten Günümüze Türkiye’deki Meâl Çalışmaları Üzerine Yapılan Araştırmalar

Sözlükte “dönmek, ıslah etmek” vb. anlamlara gelen **evl** kökünden mimli masdar olan meâl, “ulaşılabilir hedef, gaye” manasında masdar-isim olarak da kullanılır. Erken devirlerden itibaren Kur’ân-ı Kerîm’in çeşitli diller yanında Türkçe’ye de çevirileri yapılmakla birlikte bunlara meâl denilmesi Türkçe’ye özgü yeni bir durumdur. Kelime son dönem Osmanlı Türkçesi’nde “mâna ve mefhum” karşılığında kullanılmış, bununla bir sözün lafzen veya harfiyen değil mâna ve mefhum itibariyle başka bir dile aktarılması kastedilmiştir. Buna göre meâl kelimesi sözün aktarım keyfiyetini ifade eden örfî bir anlam kazanmış, daha sonra “Kur’ân’ın harfiyen değil mâna ve mefhum bakımından tercümesi” anlamında terimleşmiştir. Türkçe’de Kur’ân çevirileri için meâl kelimesinin kullanılmaya başlanması Cumhuriyet devrinin ilk yıllarına rastlar.⁴⁷

1923-1960 yılları arasında Türkiye’de yapılan meâl çalışmaları üzerine bir değerlendirmede cumhuriyetin ilanından sonra Kur’ân-ı Kerîm’in Türkçeye aktarılma sürecinden bahsedilmiştir: “29 Ekim 1923’te Cumhuriyetin ilanından sonra “Kur’ân-ı Kerîm Tercümesi” faaliyetleri hızlanmış ve ilmî yetkisi olan veya olmayan kimseler tarafından aslından yahut başka dillere yapılmış tercümelerden birçok “Kur’ân-ı Kerîm Tercümesi” meydana getirilmiştir. Ancak bu tercümelerin çoğu liyakatsiz kimseler tarafından yapıldığı için yanlışlıklara, dolayısıyla toplumun infialine sebep olmuştur. Bazı liyakatsiz kimselerin Kur’ân-ı Kerîm’i tercüme etmeleri ve yayınlamaları üzerine 1925’te TBMM’nin aldığı karar gereği Diyanet İşleri Başkanlığı güvenilir bir meâl ve bir tefsir yazdırmak üzere faaliyete geçmiş ve yaptığı anlaşma ile Kur’ân-ı Kerîm’in meâli, Millî Şair Mehmet Akif’e, tefsiri de müfessir Elmalılı M. Hamdi Yazır’a verilmiştir. Daha sonra Akif meâli yazmaktan vazgeçince o da Yazır’ın uhdesine devredilmiştir. Bu süreçten sonra 1923-1960 yılları arasında 17 tane tam

⁴⁷ Mustafa Öztürk, “Meâl”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2019), EK-2/205.

meâl çalışması meydana getirilmiş, bunların dışında birçok âyet ve sûre meal ve tefsiri telif edilmiştir.”⁴⁸

2012 yılında kaleme alınan bir makalede; “1923 yılında Cumhuriyet’in ilanından günümüze kadar geçen 90 yıllık süreçte; yeniden çeviriler, tıpkıbasımlar, gözden geçirilmiş nüshalarla birlikte 500’ün üzerinde Kur’an tercümesi yapılmıştır.”⁴⁹ ifadelerine yer verilmiştir. Bir başka araştırmaya göre ise; Türkçe olarak hazırlanan meal sayısının 300 civarında olduğu dile getirilmiştir.⁵⁰

Son dönemde Kur’ân’ın meâli üzerine yapılan çalışmaların ve meâl sayısının arttığı aşikardır. Meâllerin artış kaydetmesinin çeşitli sebeplerinden biri olarak şu ifadeler karşımıza çıkmaktadır: “Müslümanların esas sorununun Kur’ân’ın öngördüğü hayat çizgisinden uzaklaşmaları ve neticede meselenin yine Kur’ân’ı anlamak ve onu yaşamakla çözüleceği inancıdır. Bu inanç tabii olarak meâlleri odak konuma getirmiştir. Kur’ân’ın anlamadan okunmasına gösterilen tepki meâllere ilgiyi artırmıştır. Ayrıca küresel çaptaki krizleri çözebilmek adına Kur’ân eksenli düşünmeye ihtiyaç vardır. Bu ise Arapça bilgisi yetersiz olan insanlara meâller vasıtasıyla düşünme imkânı sunmaktadır.”⁵¹

Günümüz Türkçe Kur’ân meâlleri üzerine yapılan tasnif çalışmalarında, bazı meâllerin birbirinin tekrarı olduğunu ifade edenler olduğu gibi her birini ayrı kategoride birer çalışma olarak değerlendirenlerde mevcuttur: “Ülkemizde hâlihazırda mevcut olan meâller genellikle birbirlerini tamamlayan mahiyette örneklerdir. Meâllerin bir kısmı hazırlanma gayesine matuf özgün nitelikte eserler olduğu muhakkaktır. Özellikle telif sırasına göre sonradan kaleme alınmış çalışmalarda hataların daha aza indiği de açıkça görülmektedir. Ancak kahir ekseriyeti diyebileceğimiz bir kısmı öncekilerden neredeyse tamamen istifade ile ortaya konmuş, bazen sadece kelime bağlamında farklılıklar taşıyan, birbirlerinin hatalarını nakleden örneklerle dolu çalışmalardır. Bir öncekinden aynen iktibas edilerek hazırlanan bazı

⁴⁸ Sadrettin Gümüş, “Cumhuriyet Döneminde (1923-1960 Arası) Meâl Çalışmaları”, *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi* 5 (Bahar 2015), 290.

⁴⁹ Sema Üstün, “Cumhuriyetin İlanından Günümüze Kur’an Tercümeleri Üzerine”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 10/19-20 (2012), 457.

⁵⁰ Hikmet Koçyiğit, “Günümüz Türkçe Kur’an Meâlleri Üzerine Bir Tasnif Denemesi”, *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 37 (Aralık 2017), 84.

⁵¹ Koçyiğit, “Günümüz Türkçe Kur’an Meâlleri Üzerine Bir Tasnif Denemesi”, 83.

meâllerde yer yer aynı hatalar dikkat edilmeksizin diğerine nakledilmiştir.”⁵² Diğer bir tasnif çalışmasında ise; meâllerin birbirinin kopyası olduğu düşüncesine itiraz edilmiştir: “Cumhuriyetten günümüze kadar hazırlanmış olan meâlleri tasnif etmek suretiyle hem meâl çeşitliliğine hem de meâllerden bilinçli olarak istifade etmeye dikkat çekmiş olacağız. ‘Meâllerin birbirinin kopyası olduğu’ şeklindeki yargının ne kadar sahici olduğunun yeniden düşünülmesini de amaçlamaktayız. Zira meâller birbirinin kopyası olsaydı bu denli bir meâl çeşitliliğinin ortaya çıkması mümkün olmazdı.”⁵³

Cumhuriyetten günümüze kadar yazılan meâl çalışmalarının değerlendirildiği çeşitli araştırma makalelerinden konumuzla alakalı bölümleri aktararak bir tablo oluşturmaya çalıştık. Anadolu İmam-Hatip Lisesi öğrencilerinin, tefsir dersinde ayetlerin manalarını anlamalarına ve hayata uygulamalarına yardımcı olması amacıyla onların zihin dünyalarına daha kolay hitap edeceğini düşündüğümüz sûreler ile ilgili görsel çizimler tasarlamış olmamız tezimizle alakalı olarak meâl çalışmalarına yönelik bir başlık açma ihtiyacını da beraberinde getirmiştir. Bu araştırmalar meâllerle ilgili çeşitli problemlere ışık tutmaya çalışmış, akıcı bir dil ve üslûbun hedef kitle için anlaşılma oranını artırması sebebiyle kaçınılmaz olduğunu ifade etmiş ancak incelediğimiz kadarıyla gençlerin algı düzeylerine uygun herhangi bir meâl çalışmasının varlığından bahsetmemişlerdir. AİHL öğrencisine tefsir dersinde her ünite sonunda yer alan sûrelerin tefsirlerinin anlatıldığı bölümde başvuracakları ders materyali olarak onların algı seviyelerine uygun bir meâlin tavsiye edilmesi son derece yerinde olurdu. Bir sonraki başlıkta gençlerin meâl okumalarına yönelik çalışmalara değinerek bu çerçeveyi daha geniş olarak izah edeceğiz.

Yazılış amaçları bakımından Türkçe Kur’ân meâllerini inceleyen bir makalede şu ifadelere yer verilmiştir: “Meâl yazarı için en önemli engellerden biri de okuyucu kitleyi baştan tespit ve tahmin etme zorluğudur. Çünkü meâl, sadece belli bir alana, yaş ya da cinsiyet grubuna has bir çalışma değildir. Din, kültür, cinsiyet, yaş, eğitimli-
eğitimsiz, her gruptan insanın meâl okuma ihtimali vardır. Bu sebeple, meâl yazarı

⁵² Zeynep Akbudak, “Günümüz Kur’ân Meâllerinde Öne Çıkan Bazı Temel Problemler”, *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 32 (Ocak 2023), 80.

⁵³ Koçyiğit, “Günümüz Türkçe Kur’ân Meâlleri Üzerine Bir Tasnif Denemesi”, 84.

olası tüm muhatap kitleyi dikkate alan bir dil ve üslûp yanında, nitelikli bir meâl için gereken tüm unsurları içeren bir metotla eserini ortaya koymalıdır.”⁵⁴ Burada ifade edilen, bir meâl çalışmasının aynı anda her yaş seviyesinden insana hitap edecek şekilde kapsamlı bir üslûpla yazılması pek mümkün olmayan bir teklif olarak gözükmektedir. Zira bu ifade aynı meâlin hem çocuk hem genç hem de yetişkine hitap etmesi gerektiğini ifade etmektedir. Her grubun ayrı gelişimsel ve zihinsel özelliğini dikkate aldığımızda aynı üslûbun hepsini kuşatması oldukça güçtür. İncelediğimiz çalışmalar neticesinde ülkemizde çocuklara ve gençlere yönelik müstakil bir meâl çalışmasının olmayışı ciddi bir boşluktur. Bu konuda tavsiyemiz meâllerin yazılış amaçlarına “çocuklara ve gençlere yönelik meâl çalışmaları” şeklinde bir hedef mutlaka ilave edilmelidir. Çocuklara yönelik müstakil bir meâl çalışmasının varlığına yönelik yaptığımız araştırmalar neticesinde karşımıza sadece “*The Meaning of The Holy Qur'an For School Children*”⁵⁵ ismiyle İngilizce bir meâl çalışması çıkmıştır.

1.2.2. Gençlere Yönelik Meâl Çalışmalarının Gerekliliği

Kur’ân’ın lafzı indiği haliyle korunmakla birlikte onun muhataplarının anlayış, yaşayış kültürel ortamları devamlı değişmektedir. Bu sebeple yeni tefsirler yazılmakta ve müfessirler, çağının insanının Kur’ân mesajlarını doğru kavramasına ve onlardan değerler çıkarmasına yardımcı olmaktadır. Böylelikle incelenen âyetlerin lafızmana dengesini gözetmek ve onun değerlerini güncelleyerek hayata taşımak, devamlı bir ihtiyaç halini almaktadır. Kur’ân’ı anlama ihtiyacını, her kültür ve yaş seviyesindeki insanda fark etmek mümkündür. Bilhassa dini eğitimin verildiği AİHL gibi müesseselerde bu ihtiyacın arzu edilen derecede olması için daha fazla gayret gerektiği bir gerçektir.⁵⁶

Huzurlu bir hayat için Kur’ân-ı Kerîm’in anlaşılmasının ve yaşanmasının önündeki engelleri kaldıracak her alandaki çalışmalarla geniş kitleleri, öğrencileri, gençleri ilahi kitabıyla buluşturmak zorunludur. Gerçek şu ki, yükümlülük payesini almış her kul, hakikatin kaynağı Kur’ân-ı Kerîm’in her bir âyetiyle birebir

⁵⁴ Fatih Kanca, “Yazılış Amaçları Bakımından Türkçe Kur’an Mealleri”, *ULUM Dinî Tetkikler Dergisi* 5/2 (Aralık 2022), 236.

⁵⁵ Emerick, *The Meaning of The Holy Qur'an For School Children*.

⁵⁶ Günay, “İmam Hatip Liselerinde Okutulan Tefsir Dersinin Önemi, Sorunları, Öğretim Metodları ve Bazı Teklifler”, 360-361.

buluşturulduğunda; o eşsiz muallimin, bütün akıllı ve ergenleri doğrudan muhatap aldığını ve hükümlerinin kendisini bağladığını fark edecektir.⁵⁷ Kur'ân'ın manasıyla buluşmada ilk aşama meâlini okumaktır. Meâl okumak özellikle Arapça bilmeyenler açısından Kur'ân'la tanışmaya açılan ilk kapı olarak değerlendirilebilir.

Kur'ân meâllerinin İslami İlimler Fakültesinde eğitim gören öğrencilerin gözüyle ne şekilde değerlendirildiğini ortaya koymak üzere yapılan bir araştırmada Afyon Kocatepe Üniversitesi İslâmi İlimler Fakültesi'nde öğrenim görmekte olan öğrenciler örneklem grubu olarak seçilmiş ve bir ankete tabi tutulmuştur. Toplamda 416 öğrencinin katıldığı araştırma sonucunda öğrencilerin Kur'ân meâlleri konusundaki düşünceleri ortaya konmuştur. Araştırmamızla alakalı olarak öğrencilere yöneltilen “bir meâlde bulunması gereken en önemli husus anlaşılır olmasıdır” anket sorusuna verilen yanıtlardan, katılımcıların anlaşılır olma bakımından meâllerin toplumun her kesimine hitap edip etmediği konusunda ikiye bölündüğünü göstermektedir. Başka bir deyişle ankete göre öğrencilerin neredeyse yarısı, meâllerin anlaşılır olmaktan uzak olduğunu düşündükleri sonucunu yansıtmaktadır.⁵⁸ Bu çalışma gençlerin gözünden, meâllere yönelik “meâller anlaşılır olmalıdır” şartını somut olarak ortaya koymuş olması sebebiyle önemlidir.

Gençlerin meâl okuma düzeylerini ele alan bir çalışmada ise, üniversite öğrencileri için meâl yazma etkinliği düzenlenmiş ve altı dönem boyunca bu etkinliğe katılan öğrencilere bir anket uygulanmıştır. Ankette öğrencilere yöneltilen “bu çalışma olmasaydı da Kur'ân-ı Kerîm'in meâlini baştan sona okurdum.” sorusuna verilen cevapların analizinde şu ifadeler yer verilmiştir: “Öğrencilerin yarıya yakını meâl etkinlikleri olmadığı takdirde Kur'ân meâlini baştan sona okumayacaklarını ifade ederken, kararsız öğrencilerin oranı da dikkat çekicidir. Bu durum, Kur'ân'ı insanlara anlatmakla mükellef mesleklere talip olan İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin, İslâm dininin temel kaynağı olan Kur'ân'a ilgileri/ilgisizlikleri açısından manidardır. Bu,

⁵⁷ Günay, “İmam Hatip Liselerinde Okutulan Tefsir Dersinin Önemi, Sorunları, Öğretim Metodları ve Bazı Teklifler”, 362.

⁵⁸ Ercan Şen, “İslami İlimler Fakültesi Öğrencilerinin Gözüyle Kur'an Mealleri (Afyon Kocatepe Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Örneği)”, *Marife* 20/1 (2020), 92.

acilen çözülmesi gereken bir problemdir.”⁵⁹ Bu problemin çözüm yollarından birisi aslında, henüz İHL öğrencisi iken bir gencin Kur’ân’ın manası ile buluşturulmasını ve üniversite öğrenimi için ister İlahiyat Fakültesini tercih etsin ister başka bir fakülte tercih etsin hayatı boyunca bunun temel bir ihtiyaç olduğunun farkına varmasını sağlamaktan geçer. Bunun için de en etkili ve kalıcı yol lise öğrencilerinin zihnine ve seviyesine hitap eden, görsel materyaller kullanılarak hazırlanacak bir meâl çalışmasıdır. Böyle bir meâl muhatap olan genç, henüz lise de iken “ben Kur’ân’ı anlayamam” önyargısından yavaş yavaş uzaklaşacak ve üniversite tercihini İlahiyat Fakültesi olarak yaptığı takdirde yukarıdaki söz konusu çalışmada ifade edilen “ilgisizlik” durumunu zihninde yok etmeyi başarabilecektir. Kur’ân meâllerinin muhatapları tarafından anlaşılabilirliğine ilişkin yapılan bir araştırmada katılımcıların verdiği cevapların incelenmesinin ardından: “meâllerin Türk okurları açısından yeterince anlaşılır olmadığı, yanlış anlaşılmaya sebebiyet verecek nitelikte olduğu tespit edilmiştir.”⁶⁰ ifadelerine yer verilmiştir.

AIHL öğrencilerinin ve gençlerin dil seviyesi, Kur’ân tefsirini Arapça bir eserden okuyabilmeye imkân vermemektedir. Bu yüzden meâllerin dili çok önemlidir. Bu amaçla, gençlerimizi geleceğe hazırlarken dikkat edilmesi gereken en önemli husus, onlarla iyi iletişim kuracağımız ortak bir dil oluşturmaktır. Bu da seviyeli bir üslup ve onların dünyasına, ihtiyaçlarına hitap edecek bir içerikle, onlarla iyi iletişim kurmayı sağlayan bir din dili ve dinî değerlerle barışık bir kültür düzeyi oluşturmakla mümkün olacaktır. Dinî söylemin kaynağı ise öncelikle Kur’ân algısıdır. Kur’ân’ın en önemli özelliği, dili mükemmel bir şekilde kullanması ve her düzeydeki insanı kuşatmasıdır. Dolayısıyla Kur’ân çevirileri ve tefsirleri de orta seviyedeki genç kitleye hitap edecek bir dil ve üsluba sahip olmalıdır. Bugünkü çevirilerde gençlerin anlaması oldukça güç birçok kelime ve ifade şekline rastlanmaktadır. Bunda, üzerinden onlarca yıl geçmiş meâllerdeki dilin çoğunlukla korunmasının etkisi büyüktür. Bunları sadeleştirme girişimleri ise çevirinin özünün kaybolmasına yol açabilmektedir. Hem kuşaklar hem de dil zamanla değiştiğinden; ortalama her on yılda bir genç kuşakların

⁵⁹ Mustafa Kara, “Kur’ân-ı Kerîm’in Anlaşılmasında Meâl Etkinliklerinin Fonksiyonu (Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Örneği)”, *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 9/1 (Haziran 2016), 334.

⁶⁰ Emine Gülpak, “Kur’ân Meâllerinin Muhatapları Tarafından Anlaşılabilirliğine İlişkin Bir Araştırma”, *KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi* 33 (Haziran 2019), 170.

dünyasına hitap edecek Kur'ân çevirileri hazırlanması esastır. Halihazırda ülkemizdeki dinî yayınların dönemin gençlerine hitap edecek çizgide olduğunu söyleyebilmek oldukça güçtür. Dinî söylemin genç kuşaklarca anlaşılabilir ve kabul edilebilir olması, gençliğin problemlerine çözüm önermesi ve onların hazmedeceği özellikte sunulmasıyla yakından ilgilidir. Dinî yayınlar aracılığıyla gençleri kuşatan bir din dili oluştururken, seçilecek kavramlar, konular ve onların ifade şekli, hitap edilen kitleye ve o kitlenin bugünkü düzeyine uygun olmalıdır. Bugünün gençlerinin yetişme ortamları, sorunları, ihtiyaçları, beklentileri ve ilgi dünyaları mutlaka dikkate alınmalıdır. Burada dikkat edilmesi gereken bir husus vardır. Gençlere hitap edecek bir dil kullanma çabası ve güncel dili kullanma arayışı Kur'ân'a, dolayısıyla da kelamın sahibi Allah'a yönelik saygıda bir kusura da dönüşmemelidir. Kur'ân çevirisi insanlar arasında halen canlılığını, koruyan tabir yerindeyse soluk alıp veren dile dayanmalıdır. Söz gelimi bazı meâllerde otuz-kırk yıl öncesinin hatta gerçekte belki de yüz yıl kadar geriye giden ve o dönemin anlayışını yansıtan ifade kalıplarıyla karşılaşabiliyoruz. Çevirilerde böyle bir dilin kullanılması gençleri sadece o çeviriden uzaklaştırmakla kalmayıp, her düzeyden gencin o çeviri aracılığıyla Kur'ân ile etkileşime geçmesinin önünde bir set olabilmektedir. Kur'ân meâlleri başta olmak üzere günümüzdeki dinî yayınların tamamı, dil, üslup ve terminoloji açısından yeniden gözden geçirilmeli, her açıdan bugünün gençlerine hitap edecek yeni yayınlar kaleme alınmalıdır.⁶¹ Meâl çalışmaları için dilin ne derece önemli olduğuna Hasan Basri Çantay da şu satırlarla dikkat çekmiştir: “Ammenin zevk ve istifade ile, yorulmadan ve usanmadan okuyabileceği bir izahlı “Meâli Kerîm”in vücuduna kat'î ihtiyaç bulunduğunu takdir ve teslim etmemek mümkün değildir. Öyle bir eser ki; dili bugünün yaşayan dili olsun.”⁶²

Tüm bu özellikler dikkate alınarak kaleme alınan bir meâl çalışmasının; öğretim ilkeleri ve materyal tasarım ilkeleri ile bütünleşerek, son bölümde örnek çizimlerini sunmaya çalıştığımız görsel öğelerle de donatılmış olmasının, gençlere hitap etmesi açısından son derece etkili olacağı aşıkardır. Sonuç olarak ifade etmek gerekirse özellikle lise seviyesinde öğrenim gören gençlere yönelik şu özellikleri

⁶¹ Dereli, “Gençlere Yönelik Dinî Yayıncılıkta Dil ve Terminolojinin Önemi-Kur'an Çevirileri Örneği”, 61-77.

⁶² Kur'ân-ı Hakîm ve Meâl-i Kerîm, çev. Hasan Basri Çantay (İstanbul: Elif Ofset, 1990), 8.

ihtiva eden bir meâl çalışması yapılması elzemdir: Dili güncel olmalı, sade ve öz, açık ve anlaşılır olmalı, gerekli yerlerde kısa açıklamalar tercih edilmelidir. Daha ayrıntılı bilgiye ulaşmak isteyenler için teferruata giren meâllere veya tefsir eserlerine yönlendirme yapılabilir. Ancak özellikle lise seviyesindeki gençlerin dini bilgisini düşünürsek ilk defa meâl okuyor olma ihtimaline göre sade bir dil kullanılmalı, dikkat çeken unsurlarla tasarlanmalı, materyal tasarım ilkelerine göre hazırlanmış görsel öğelerle donatılmalı, öncelikli olarak göze hitap etmeli. Ancak tüm bunları ihtiva eden bir meâlden gençlerin gönlüne ve zihnine hitap etmesi beklenebilir. AİHL tefsir ders kitabının sûre tefsirleri bölümlerinin de gençlere yönelik meâl çalışmaları için ortaya koymaya çalıştığımız ilkeler doğrultusunda hazırlanması öğrenmeyi daha kalıcı hale getirecektir.

1.3. Din Öğretimi

1.3.1. Öğretim İlkeleri

Öğrenme, bireyin olgunlaşma düzeyine göre, yaşantıları aracılığıyla ya da çevresiyle etkileşimi sonucunda yeni davranışlar kazanması ya da eski davranışlarını değiştirmesi sürecidir. Davranışlarının değişmesinde öğrenciye etki eden pek çok çevre faktörü vardır. Bunların en önemlilerinin başında öğretmenlerin tutumları, yöntemleri, yaklaşımları gelir.⁶³ Öğretimde yöntemin şekillenmesi ve işlerlik kazanmasında etkili olan belli başlı ilkeler vardır ve bunlar birçok yönden birbiriyle bağıntılıdır. Bu ilkelerden yalnızca konumuzla alakalı olanlarına değinilecek ve tefsir dersinde öğretim ilkelerinden faydalanmanın gerekliliği üzerinde durulacaktır.

1.3.1.1. Somuttan Soyuta İlkesi

Varlığı ve oluşumu gözlenebilen, ölçülebilen, incelenebilen, kısaca duyularla anlaşılabilen şeylere somut, gerçekte ayrı ve başlı başına bir varlığı olmayan ve varlığı ancak eşyada gerçekleşen şeylere de soyut denilmektedir. Başka bir deyişle, varlığı elle tutulup gözle görülen şeylere somut, böyle olmayanlara da soyut denir.⁶⁴

Bu yöntem etkili öğrenme yollarından birisidir. Soyut durumların somutlaştırılması ve somut kavramlardan soyuta doğru gidilmesi, öğretimde uyulması gereken bir ilke olarak benimsenmiştir.

Zihinsel gelişim, somuttan soyuta doğru gerçekleşir. İnsanlar somut kavramları soyut kavramlardan daha kolay öğrenir. Bu nedenle öğrenme ve öğretme sürecinde öğrencilere öncelikle somut bilgiler öğretilmeli daha sonra soyut kavramlara geçilmelidir. Çünkü birey somut bilgiyi daha kolay resmederek imajlar oluşturur. Bunun için öğretim, somut konularla başlamalı ve yavaş yavaş soyuta doğru gitmelidir. Ancak bir öğrenci soyut işlemler döneminde ve ileri yaşlarda da olsa soyut bir konunun somutlaştırılarak işlenmesi öğrenmede kalıcılığa daha fazla hizmet etmektedir. Soyut konuları somutlaştırmak için başta bilgisayar teknolojileri olmak üzere birçok duyu organına hitap eden araç-gereçler kullanılabilir.⁶⁵ Tefsir dersinde

⁶³ Ali Murat Sünbül, *Öğretim İlke ve Yöntemleri*, (Konya: Eğitim Akademi Yayınevi, 2010), 20.

⁶⁴ Onur Köksal, *Öğretim İlke ve Yöntemleri*, (Konya: Eğitim Akademi Yayınevi, 2010), 9.

⁶⁵ Etem Yeşilyurt, Öğretmenin Pusulası: Genel Öğretim İlkeleri, *Ekev Akademi Dergisi*, 24/83 (2020) 276.

sûrelerin işlendiği bölümlerde konuların soyut kalması da burada ifade edildiği gibi öğrenmede kalıcılığı olumsuz yönde etkilemektedir. Bu sebeple görsel çizimler kullanmak konuların somutlaşmasına destek olarak öğrenmede kalıcılığı artıracaktır. Çünkü yapılan inceleme ve araştırmalar, somut bir şekilde işlenen bir öğrenme konusunun daha iyi ve tam olarak öğrenildiğini, uzun zaman unutulmadığını göstermiştir.⁶⁶

İnsan her zaman somut olarak gördüğü, algıladığı şeyleri, onların soyut kavramlarla anlatılmasından daha kolay öğrenir. Bu nedenle, öğrenci mümkünse ders konusu olan eşya ve nesnelere doğrudan karşı karşıya getirilmeli; bu mümkün olmadığı zaman o nesne veya olayın modeli, fotoğrafı veya başka bir simgesi gösterilmelidir. Bu sebeple öğretimde öğrencilere öncelikle somut şeyler öğretilmeli, daha sonra soyuta ulaşılmalıdır. Soyut konuların öğretiminde somut konulardan faydalanılmalıdır. Somut bilgi öğrencinin daha kolay resmetmesini, imajlar oluşturmasını sağladığından, soyut bilgiden daha kolay ve doğru olarak anlamlandırılır ve hatırlanabilir. Bu nedenle öğrenci hangi düzeyde olursa olsun, aşına olmadığı yeni bilgi verilirken, bilginin kapsamı olabildiğince resimler, tablolar, grafikler ve benzetimlerle somutlaştırılmalıdır. Görsel-işitsel araçlar ve özellikle bilgisayar teknolojisindeki son gelişmeler, bu ilkenin, öğretimin her seviye ve her ders konusunda uygulanmasını büyük ölçüde kolaylaştırmıştır.⁶⁷

Bu ilkeye göre, öğrenci hangi yaşta olursa olsun, önceden tecrübe edilmemiş yeni bir öğrenme konusuna ilişkin belirli yaşantılar seçme ve düzenleme söz konusu olduğu zaman, başlangıçta somut yaşantılardan işe başlanmalı, öğrencinin gerekli somut kavramları edinmesi sağlanmalı, ondan sonra soyut yaşantılara geçilmelidir.

Soyut konuların yoğun olduğu din eğitimi, somuttan soyuta ilkesini en fazla işlevsel kılacağımız bir alan olarak görülmektedir. Kur'ân, değişik vesilelerle insandaki somut algılama eğilimine işaret etmektedir. İnsandaki bu somutlaştırma eğilimini insanî bir özellik olarak gören Kur'ân'ın, soyut konuları somutlaştırıcı tarzda ele alış biçimi eğitimciler için ışık tutacak nitelikler taşımaktadır. Özellikle de akli ve

⁶⁶ Aydın, *Din Öğretiminde Yöntemler*, 13.

⁶⁷ Sünbül, *Öğretim İlke ve Yöntemleri*, 22.

zihni eğitirken temsil yöntemine yer vermesine ve bu anlamda mesellere yüklediği fonksiyona bakmamız gerekiyor.⁶⁸

Kur'ân'ın muhatabını somuttan soyuta doğru yükselten bu üslubundan eğitimcilerin çıkaracağı en önemli ders şu olmalıdır: Soyut bir konuyu öğretmek için öğrencinin ilişki kurabileceği, zihninde anlamlandırabileceği ve deneyim alanında bir yeri olan materyalleri kullanmak zorundayız. Kur'ân, sivrisinekten deveye; taştan dağa; yerden göğe; insanı çevreleyen her şeyi kullanarak insanın zihninde mesajlarını adeta inşa etmiştir. Biz de özellikle gelişen teknolojinin sağladığı tasarım ve sunum imkânlarını kullanarak Kur'ân'ın işaret ettiği bu öğretim yöntemlerini ve tekniklerini etkin bir şekilde kullanabiliriz.⁶⁹

Kur'ân'ın bu üslubuna yani soyut konuları somut benzetmelerle anlatma durumuna örnek vermek gerekirse; *“Sonra bunun ardından kalpleriniz yine katılaştı; taş gibi, hatta daha katı oldu. Çünkü taş vardır ki, içinden ırmaklar fışkırır. Taş vardır ki yarılr da içinden sular çıkar. Taş da vardır ki, Allah korkusuyla (yerinden kopup) düşer. Allah, yaptıklarınızdan hiçbir zaman habersiz değildir.”*⁷⁰ ayeti en güzel örneklerindedir. İnsan kalbi gibi soyut bir konunun, hemen herkesin çevresinde rahat bir şekilde görebileceği taşa benzetilerek anlatılması, somuttan soyuta ilkesine verilebilecek en net örneklerden biridir.

1.3.1.2. Bilinenden Bilinmeyene İlkesi

Etkili öğrenme yollarından bir diğeri de zihni, bilinenlerden hareketle bilinmeyene ulaştırma yöntemidir. Çünkü insan zihni bildikleri ile yeni öğrenecekleri arasında ilişki kurunca daha iyi öğrenme gerçekleşir. Bu yöntem hem öğrenmeyi kolaylaştırır hem de kalıcılık sağlar.

Birey yeni bir şeyi önceden öğrendikleriyle yani bildikleriyle bağlantı kurarak daha iyi öğrenir. Bu nedenle öğrenime, önce öğrencilerin bildiklerinden başlanmalı, daha sonra bilinmeyenlere geçilmelidir. Öğretmen yeni bir konuya başlarken, daha önce bu konuda öğrencilerinin ve bildiklerinin ele alınması yeni konunun öğrenilmesini kolaylaştırır. Bir başka deyişle, yeni öğretilecek bilgi ve becerilerin,

⁶⁸ Bayraktar Bayraklı, *İslam'da Eğitim*, (İstanbul: 2002) 206.

⁶⁹ Yusuf Batar, “Bir Öğretim Yöntemi Olarak Emsal’ul Kur’an”, *İslami İlimler Dergisi*, 2013 8/341.

⁷⁰ el-Bakara 2/74.

öğrencinin mevcut bilgi ve yaşantılarından hareket edilerek öğretilmesi, öğrenmenin kolaylaşmasını ve sağlam bir temele oturmasını sağlayacaktır. Çünkü öğrencinin bildikleri kendisi için anlamlı ve kolaydır.⁷¹

Anoloji tekniğinde temel ilke bilinmeyenlerin daha önceden bilinenlere benzetilerek öğrenilmeye çalışılmasıdır. Bu durum öğrenileceklerin öğrenciler açısından daha somut ve daha kolay olmasını sağlayacaktır. Dolayısıyla bu tekniği kullanarak dersini işlemek isteyen bir öğretmenin dikkat etmesi gereken en önemli unsur bilinmeyenleri benzetileceği örnekleri mutlaka çocuğun daha önceden karşılaştığı ve hakkında bilgi sahibi olduğu örneklerden seçmesidir. Bu nedenle yine bu tekniğin uygulanmasında da bilinenden bilinmeyene ilkesi önemli rol oynamaktadır.⁷²

Bu ilke öğrencilerin zihninde yer alan bilgilerle ilişki kurarak ayetlerin manalarını yaşama aktarmalarına katkı sunacak bir ilkedir. Tefsir dersinde kullanılacak görsel materyallerin öğrencinin zihninde yer alan önceki bilgileri ile bağ kuracak şekilde tasarlanması yeni bilgilerin daha kalıcı öğrenmesine katkı sunacak bir süreçtir.

1.3.1.3. Yakından Uzağa İlkesi

İnsan her türlü etkileşime yakın çevresinden başlar. Fiziksel çevreyle başlayan bu ilişki aşamalı olarak sosyal ve kültürel katmanlara doğru genişler. Bu hiyerarşik açılım insanın öğrenme yaşantısı için de geçerlidir. Dolayısıyla öğretmeye öğrencinin yakın çevresinden başlamak bir öğretim ilkesi olarak kabul edilmektedir.

Bu ilke, öğretimde ele alınacak konuların seçilmesinde ve işlenmesinde bulunulan yerden ve zamandan başlayarak gittikçe genişleyen bir şekilde uzağa, uzak çevrelere geçilmesini öngörmektedir. Çocukların ilgi ve meraklarının da yakından uzağa doğru olduğu konusunda yaygın bir düşünce bulunmaktadır.⁷³

Bireylerin ve doğal olarak da öğrencilerin ilgisi, etkileşimde bulunduğu yakın çevresindeki olay ve olgulara karşı daha fazladır. Bu nedenle öğretim etkinlikleri planlanırken ve uygulanırken konu seçiminde, verilecek örneklerde ve ders ile yaşamı

⁷¹ Köksal, *Öğretim İlke ve Yöntemleri*, 7.

⁷² Köksal, *Öğretim İlke ve Yöntemleri*, 8.

⁷³ Köksal, *Öğretim İlke ve Yöntemleri*, 9.

ilişkilendirmede zaman, sosyal ve fiziksel çevre açısından yakından başlanarak uzağa doğru bir sıra takip edilmelidir.⁷⁴

Kur'ân-ı Kerîm özellikle soyut konuları açıklamak üzere sunduğu temsillerde muhataplarının yakın çevresinden iç içe oldukları materyalleri kullanmaktadır. İnsanın çevresinde ilk baktığı anda kolaylıkla görebileceği pek çok unsura dikkat çeken ayetler aslında eğitimde kullanılan bu ilkeye dair yol göstermektedir. AİHL tefsir derslerinde bu ilkedен yararlanılması ve bu doğrultuda materyaller tasarlanması soyut içeriklerin somutlaşmasına ve etkili öğrenmeye katkı sunacaktır.

1.3.2. Görsel Tasarım İlkeleri ve Materyal Tasarımı

Materyal hazırlanmadan önce, tasarlama süreci yer alır. Nasıl ki bir bina yapılmadan önce mimari açıdan planı hazırlanıyorsa, derste kullanılacak ya da oluşturulacak materyallerin de önceden tasarımı yapılmalıdır. Materyali hazırlayacak eğitimcinin ya da öğrenenin, görsel zekâsı ile tasarımı tamamlanmış materyali gözünde canlandırması, çok boyutlu düşünerek renk, harf, yazı, şekil, ses, hareket, ahenk, vurgu gibi özellikleri bütünleştirmesi gerekir. Öğretim materyalinde kullanılan yazılar anlaşılır olmalı ve sanatsal boyutu grafiksel gösterimleri ve görselliği ile bilginin sunumunu zenginleştirmelidir.⁷⁵

Öğretim materyali, kolay kullanılabilir olmalı ve öğrenciyi en az çaba ile en kısa zamanda bilgiye ulaştırmalı, materyalde kullanılan nesnelere ilk bakışta kavranabilecek özellikte olmalı, materyal içindeki unsurlar uyumlu ve bütünlük içinde olmalı, kullanılan yazı net ve kolay algılanabilir olmalıdır. Öğretim materyali, öğretim programlarını, hedef ve kazanımlarını destekleyici biçimde seçilmeli ve hazırlanmalıdır. Ayrıca materyalde kullanılan resim, çizim, yazı ve renkler, öğrencinin yaş ve cinsiyetine uygun olmalıdır.⁷⁶ Görsel tasarım ilkelerine göre materyalde kullanılacak olan çizimlerin sade, basit ve karmaşıklıktan uzak olması, renklendirilmiş resim yerine çizgi ile anlatım tercih edilmelidir. Gerçek resimler yerine çizimler

⁷⁴ Yeşilyurt, Öğretmenin Pusulası: Genel Öğretim İlkeleri, 275.

⁷⁵ Eyüp Şimşek, "Din Öğretiminde Materyal Geliştirme Etkinlikleri", *Yaygın Din Eğitimi Sempozyumu*, ed. Mustafa Kaya (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2012), 373.

⁷⁶ Şimşek, "Din Öğretiminde Materyal Geliştirme Etkinlikleri", 374.

kullanılmalı ve çok fazla ayrıntıya girerek, öğrencinin dikkatinin dağılması ve odaklanılacak ana konudan uzaklaşması önlenmelidir.

1.3.3. Din Öğretiminde Soyut Kavramların Aktarımı

Din öğretimi alanı diğer alanlara oranla daha fazla özveri ve görsellik istemektedir. Çünkü din öğretimi hem soyut konuların işlendiği bir alandır, hem de hedef kitlesi arasında yaş grubu daha soyut düşünmeye geçememiş ya da somut düşünceden soyut düşünceye geçiş aşamasında olan bireyler vardır.⁷⁷ Öğretimde araç-gereç kullanımı soyut şeylerin somutlaşmasına ve akılda kalmasına yardımcı olur. Materyallerin din öğretimindeki en önemli rollerinden biri soyut ve karmaşık olguları basitleştirmesidir. Soyut kavramların anlatımında duyu organlarından hepsinin kullanılması imkansızdır. Bu sebeple görsel ve işitsel araçlarla, soyut kavramların daha anlaşılır kılınması mümkündür.

İnsan zihni soyut kavramları anlamakta güçlük çeker. Bunun sebebi de beş duyu organı dışında kaldığı içindir. Özellikle din eğitimi gibi ilmi konularda soyut kavramlar çok geniş yer kaplar. İslam dininde ayrıca gayba iman diye bir hususta söz konusudur. Bu tamamen görülmeyen âlemlle ilgili bir durumdur. Bu yüzden küçük yaşlarda başlayan daha sonra okul ile devam eden din eğitimi konusunda yöntem olarak birtakım güçlüklerle karşılaşmaktadır. Özellikle küçük yaşlarda din eğitimi oldukça önemlidir fakat soyut kavramların nasıl idrak ettirileceği noktasında zorluklarla karşılaşmaktadır. Bu aynı zamanda okul hayatına adım attıktan sonra bireyleri yetiştirme hususunda din eğitimcilerinde yaşadığı yöntemsel bir sıkıntıdır.

Bu noktada basit çizimlerden oluşan görsel tasarımlar kullanmak oldukça etkilidir. Hatta bir hadis-i şerifte Hz. Peygamber (s.a.v.) tarafından da bu yöntemin kullanıldığı karşımıza çıkmaktadır: “*Resulullah (s.a.v.) dört köşeli bir şekil çizdi. (Ve bu) şeklin ortasına (da) dışarı taşan/çıkan bir çizgi çizdi. (Sonra da şeklin) kenarından ortadaki çizgiye doğru küçük çizgiler çizdi ve şöyle buyurdu: İşte şu insan, şu da onu kuşatan -ya da kuşatmış olan- ecelidir. Dört köşeli şekilden (kareden) dışarı çıkan (çizgi de) onun emelidir. Şu küçük çizgiler de (onun başına gelebilecek olan)*

⁷⁷ Şimşek, “Din Öğretiminde Materyal Geliştirme Etkinlikleri”, 374.

sıkıntılardır. (İnsan bu sıkıntılardan) birinden kurtulsa başına diğeri gelir. Ötekisi onu iskalarsa beriki ona dış geçirir.”⁷⁸

Buna benzer bir örnek Fâtiha Sûresinde geçen “*sırât-ı müstakîm*” kelimesinin Hz. Peygamber (s.a.v.) tarafından nasıl somutlaştırılarak anlatıldığını göstermesi açısından dikkat çekicidir: “*Hadiste yer alan bir örnekle açıklanacak olursa dosdoğru bir yol, yolun iki tarafında iki duvar, duvarlarda açılmış perdeli kapılar ve yolun başında da bir çağırıcı var ve o, “Ey insanlar! Hepiniz doğru yola giriniz, dağılıp parçalanmayınız!” diye sesleniyor. Birisi perdeli kapılardan birine girmek istediğinde yukarıdan bir başka çağırıcı sesleniyor: “Sakın o perdeyi kaldırma! Kaldırırsan girer gidersin!” Bu örnekteki yol İslâm’dır, duvarlar Allah’ın koyduğu sınırlardır, kapılar haramlardır, yolun başındaki çağırıcı Allah’ın kitabıdır, yukarıdaki çağırıcı ve uyarıcı, her müminin kalbindeki ilâhî öğütçüdür. Böylece İslâm’da vahiy, vicdan ve akıl birlikte işletilerek doğru yol bulunmaktadır.”⁷⁹*

Haşr Sûresi 21. Ayette yapılan “dağ meseli” hakkında bir tefsir eserinde yer alan şu ifadeler, din öğretiminde soyut konuların somutlara aktararak anlatılmasını desteklemektedir: “Hemen bütün milletlerin edebiyatlarında heybetin, sağlamlığın ve yüksekliğin sembolü olarak yer alan ve yeryüzünde başı göğe değen yegâne coğrafi unsur gibi düşünüldüğünden insanların tasavvurlarını çokça etkilemiş olan dağ motifi üzerine kurulu bir temsile yer verilmektedir. Âyetin sonunda belirtildiği üzere burada herkesin anlatılmak istenen mânayı kolayca kavrayabilmesi için somut bir örnekten yararlanılmıştır; asıl amaç, Kur’an’ın içerdiği mesajın önemini ve ona muhatap olan insanın ne büyük sorumluluk altında bulunduğunu vurgulamaktır.”⁸⁰

Din öğretiminde soyut kavramların aktarımı ile ilgili kayda değer bir takım güncel çalışmalar mevcuttur. Nouman Ali Khan tarafından yayınlanan bir videoda “Asr Sûresi”nin çizimlerle anlatılarak tefsiri yapılmaya çalışılmıştır. Söz konusu video, Asr Sûresinde geçen soyut konuların çizimlerle desteklenerek anlatılması hususunda oldukça dikkat çekici ve kalitelidir.⁸¹ Son dönemde Diyanet İşleri

⁷⁸ Hadis için bk. Buhârî, Rikâk 4.

⁷⁹ Hayreddin Karaman vd., “*Kur’ân Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*” (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2023), 1/63.

⁸⁰ Karaman vd., “*Kur’ân Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*”, 5/303.

⁸¹ Nouman Ali Khan, “Asr Sûresi Resimli Kısa Tefsir”, *YouTube* (21 Mayıs 2017).

Başkanlığı başta olmak üzere pek çok kurum tarafından gençlere yönelik “*Kadrajımda Ayet Var*” başlığıyla düzenlenen fotoğraf yarışmaları da bu konuya örnek gösterilebilir. Böylece gençlerden eserlerini bir ayetle ilişkilendirerek, çevrelerinde yaşananlara ve canlı/cansız şeylere Kur’ân-ı Kerîm’in nazarıyla bakabilmeleri beklenmektedir. Konumuzla alakalı olan bir başka çalışma da hadislerin çizimlerle anlatımı hususunda karşımıza çıkmaktadır. Karikatürist ve yazar Hasan Aycın’ın “*Kırk Hadis Kırk Çizgi*” adlı çalışması hadisleri anlatırken çizimlerden faydalanma konusunda örnek olarak verilebilecek tasarımlar arasında yer almaktadır. Aycın bir çocuk dergisinde her sayıda bir karikatür yayınlamaya başlamış, çocukların soyut kavramları bu şekilde daha iyi anladıkları tespit edilince çizimler, bir yılın sonunda sayıları kırka tamamlanarak EDAM tarafından albüme dönüştürülerek basılmıştır:⁸²

Resim 1: "40 Hadis 40 Çizgi" Hasan Aycın

⁸² Hasan Aycın, “40 Hadis 40 Çizgi” (İstanbul: EDAM Yayınları, 2013), 14.

Sûre anlatımlarında çizimlere yer veren; “*The Meaning of The Holy Qur'an For School Children*” adlı İngilizce meâl çalışmasının içerisinde yer alan görsel tasarımlar, yine çalışmamızda ortaya koymaya çalıştığımız görsel çizimlere örnek olarak gösterilebilir niteliktedir.⁸³

The Help (of Allah)

110 An-Nasr
Late Medinan Period

Introduction

This is the last chapter that was revealed to the Prophet. By this time, Islam was the religion of most of Arabia. It had been a long struggle and the people were happy to be Muslims. After the Prophet recited this chapter, he said, “The people (of the world) are on one side, and me and my companions are on the other side. There is no more migration after the takeover (of Mecca). All that is left for Muslims to do is jihad (working hard in Allah’s cause) and to have good intentions (about what they do).” (Tabarani)

In the Name of Allah,
the Compassionate, the Merciful

When the help of Allah has come and there is victory. [1] When you see people **RUSHING** into Allah’s way of life in (big) crowds. [2]

That is when you must glorify your Lord and ask Him for His forgiveness (so you can be reminded to be humble,) because He is the One Who (listens when people say they’re) sorry. [3]

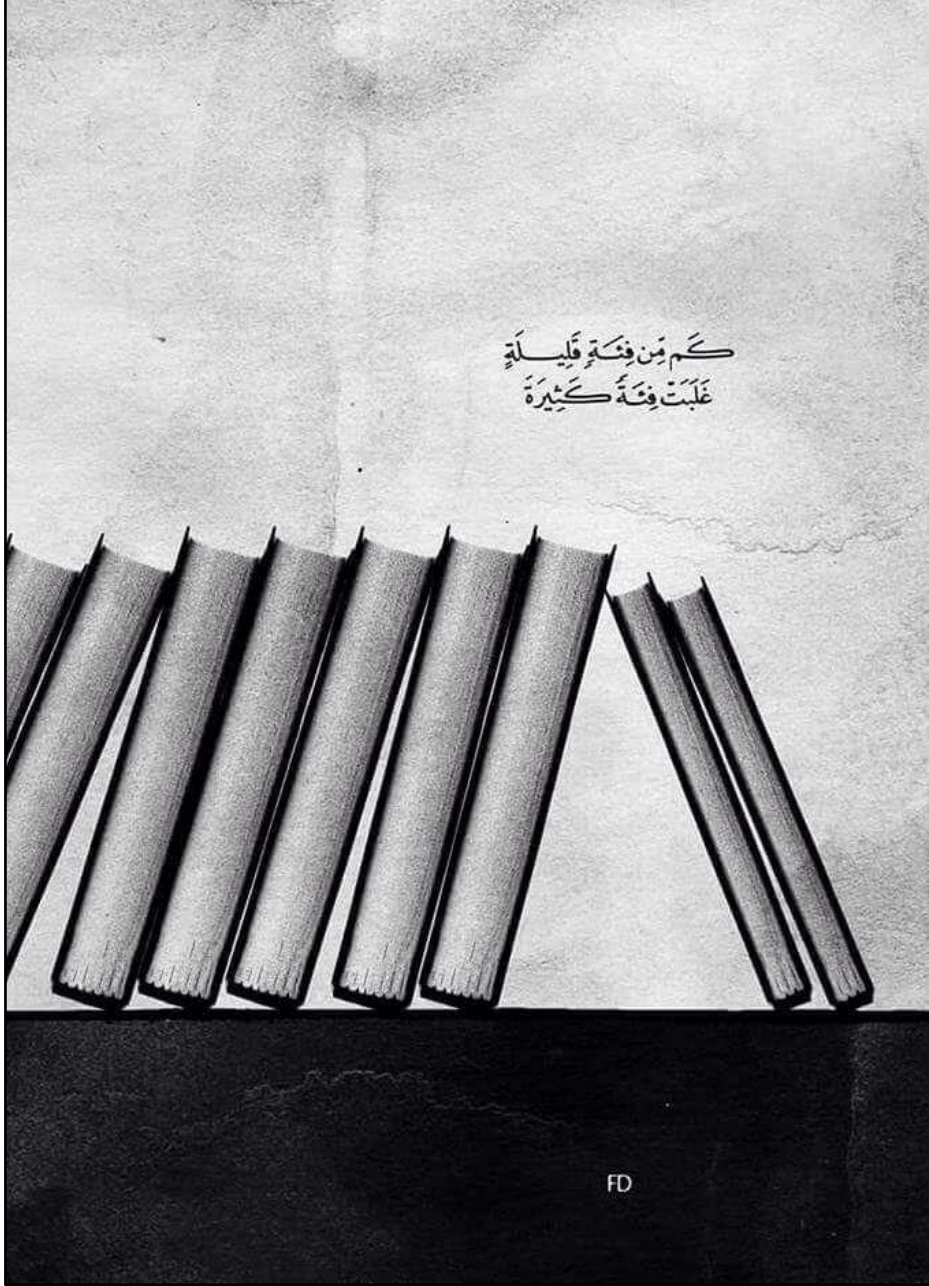

Resim 2 : “*The Meaning of The Holy Qur'an For School Children*” Nasr Süresi Meâli

Yazar, bu ve benzeri çizimlere her sûrenin ilk sayfasında yer vermiştir. Çizimlerini sûrenin ana konusunu yansıtmaya çalışacak şekilde tasarlamıştır. Ayrıca çizimlerinde renklendirmeye gitmeden basit şekiller tercih etmesi, çocuklara hitap etmesi hususunda önemlidir. Zira yalın çizimler konunun anlaşılabilirliğini artırması sebebiyle eğitimde daha kalıcı öğrenmeyi sağlayan bir durumdur.

⁸³ Emerick, *The Meaning of The Holy Qur'an For School Children*, 811.

Ayetlerin çizimlerle anlatımına dair benzer bir çalışma daha mevcuttur. Mısırlı tasarımcı Faried Omarah tarafından tasarlanan bu çizimler yine soyut konuların somut görsellerle desteklenerek anlatılmasına yardımcı olacak nitelikte örnekler sunmaktadır. Bu çizimlerden bir tanesi, az toplulukların Allah'ın izniyle sayıca daha çok topluluklara üstün gelmesini ifade eden Bakara Sûresi 249. ayetin manası üzerine tasarlanmış olarak karşımıza çıkmaktadır.⁸⁴

Resim 3: Faried Omarah (Bakara Sûresi 2/249)

⁸⁴ Faried Omarah, "Artworks" (Erişim 22 Temmuz 2024).

İKİNCİ BÖLÜM

TEFSİR DERS KİTABINDA YER ALAN SÛRELERİN GÖRSEL TASARIMLARI

Hâlihazırda okutulmakta olan tefsir ders kitabında beş ünite sonunda toplamda on dört sûrenin tefsirine yer verilmiştir. Bu başlık altında söz konusu on dört sûre için tasarlanan çizimler ve her sûrenin sonunda sûrelerde öne çıkan bazı kelimelerin tefsir kitaplarında yer alan tanımlarından oluşan “Sûre Sözlüğü” bölümleri yer almıştır.

Görsel çizimler tasarlanırken; öğretim ilkeleri ve materyal tasarım ilkeleri esas alınmıştır. Materyal tasarım ilkelerine göre bir konunun aktarılması esnasında kullanılacak olan görsellerin sade ve basit çizimlerle tasarlanmış olması öğrenmeyi daha kalıcı ve etkili yapan bir unsurdur. Mesela bir ev resmi çizilerek anlatılmak istenen bir konuda, gerçek bir ev resmi ya da renklendirilerek çizilen bir ev resmi yerine daha basit daha yalın çizilen bir ev görseli kullanmak kalıcı öğrenmeyi artıran bir durumdur. Ayrıca bu ilkeler ekseninde İslâm dininin resmetmekle ilgili olarak ortaya koyduğu sınırlara da dikkat edilmiştir. Bu sebeple çizimlerde siyah beyaz çizgiler kullanılmış, renklendirmeye gidilmemiş ve yüz hatları net olarak tasvir edilmemiştir. Tasarlanan görseller; her ayetin detaylı çizimi yapılmalıdır gibi bir iddiadan uzak olup sadece yalın çizimlerle öğrencinin zihninde ayetlerin manalarına dair tablolar sunmaya çalışarak tefsir dersi için etkili bir öğrenme süreci ortaya koymayı amaçlamaktadır. İslâm’ın ilk muallimi Hz. Peygamber (s.a.v.) tarafından da bazı soyut konuların anlatımında yere basit çizgiler çizmek suretiyle etkili anlatım tekniği olarak çizimler kullanılmıştır.

Sûre çizimlerinde ve “Sûre Sözlüğü” bölümlerinde ayetlerin hem Arapça metinleri hem meâlleri verilmiştir. Böylece öğrencinin her iki metni bir arada görmesi sağlanmıştır. Bu meâllerde DİB bünyesinde heyet tarafından kaleme alınan “*Kur’ân Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*” çalışması esas alınmıştır. “Sûre Sözlüğü” bölümlerinde ise tefsir ders kitabının üçüncü ünitesinde yer alan tefsir çalışmalarının tanıtıldığı bölümdeki eserlerden öğrenciye en fazla katkı sunacağını düşündüğümüz altı adet tefsir eserinden faydalanılmıştır: Taberî -*Câmiu’l-Beyân*, Zemahşerî -*el-Keşşâf*, Fahreddin er-Râzî -*Mefâtihu’l-Gayb*, İbn Kesîr -*Tefsîru’l-Kur’âni’l-Azîm*, Elmalılı M. Hamdi Yazır -*Hak Dini Kur’ân Dili*, DİB -*Kur’ân Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*.

Sûre başlıklarında yer alan her görsel, tefsir kitaplarında ayetin manasını ifade eden açıklamalardan yola çıkarak tasarlanmıştır. Bu hususta ayetin manası ile ilgili müfessirler tarafından en çok tercih edilen sahih açıklamalar esas alınmıştır. Burada dikkat edilmesi gereken önemli bir noktada, ayetleri görsel bir materyal sunarak anlatmak ya da bir görsel oluşturmak isteniliyorsa, bu tasarlanan görselin mutlaka ayetin sahih manasını doğrudan ifade eden bir tasarım olması gerekmektedir. Bunun için öncelikli tefsir altyapısının düzgün oluşturulması ve özellikle ilk dönem kaynakları titizlikle incelenerek temel hareket noktasının buradan başlaması önemlidir. Aksi takdirde her çizim yapacak kişinin bir bilgi birikimi olmadan kendi zihin dünyasında ayetin ne mana ifade ettiğini düşünerek tasarıma aktarması, ciddi bir probleme dönüşür ve materyalin sunulacağı öğrenci kitlesi içinde pek çok yanlış anlaşılmanın kapısını aralamış olur. Bu sebeple bu tür tasarımlar oldukça hassas ve titiz çalışmalar olmalıdır.

Bu çalışma kapsamında İHL tefsir ders kitabında yer alan on dört sûre için toplamda otuz üç adet çizim tasarlanmıştır. Bu çizimlerin tefsir eserlerinde yer alan hangi açıklamalar esas alınarak tasarlandığı şu şekildedir:

- **Fâtiha Sûresi:** Fâtiha kelime manası olarak “açılacak bir şeyin veya yerin ilk açılan yeri veya okunup yazılacak bir şeyin evveli” demektir. Kur’ân-ı Kerîm’in sıralamasında ilk sûre Fâtiha olduğu ve Kur’ân’a bu sûre ile başlandığı için bu isim verilmiştir.⁸⁵ “Âlemlerin Rabbi” ifadesinden maksat ise; Allah’ın (c.c.) dışındaki tüm varlıklar demek olup, “göklerde yerde ve onların ikisinde ve ikisinin arasında bildiğimiz ve bilmediğimiz tüm yaratıklar O'nundur” demektir.⁸⁶ Bu açıklamalar doğrultusunda tasarlanan birinci görselde, açık kapı ile Fâtiha kelimesi, gezgenler ile âlem kelimesi anlatılmaya çalışılmıştır (bk. Şekil 1). İkinci görselde, “karşılıkların verildiği gün”⁸⁷ manasına gelen ayet, bir terazi figürü ile anlatılmıştır (bk. Şekil 2). Dosdoğru yolu anlatmak için tasarlanan dördüncü görsel ise, “Allah rızası için büyük

⁸⁵ Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Câmiu'l-Beyan an Te'vîl-i Âyi'l-Kur'ân*, çev. Hasan Karakaya vd. (İstanbul: Hisar Yayınevi, 1996), 1/66.

⁸⁶ İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, çev. Prof. Dr. Bekir Karlığa vd. (İstanbul: Çağrı Yayınları, 2008), 2/82.

⁸⁷ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, çev. Necdet Çağıl vd. (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2020), 1/84.

meşakkatleri sırtlanan öncülerin yolu”⁸⁸ ifadesi ile tefsir edilen manadan hareketle, insanın yaşamı boyunca karşısına çıkması muhtemel yollar ve meşakkatler şeklinde bir tasarımla anlatılmaya çalışılmıştır (bk. Şekil 4).

- **Bakara Sûresi (1-5. Ayetler):** Ayette ifade edilen kitap kelimesinden maksat Kur’ân-ı Kerîm’dir. el-Hüdâ kelimesi insanı amacına ulaştıran rehber demektir.⁸⁹ Kur’ân-ı Kerîm’in bir rehber olması ve insanın hayatına ışık tutması beşinci görsel ile anlatılmaya çalışılmıştır (bk. Şekil 5). Ayetlerin devamında bahsedilen “namazı kılanlar, infak edenler ve Rablerinden gelen doğru yol üzerinde olanların kurtuluşa ereceği” hususlar için altıncı görsel tasarlanmıştır (bk. Şekil 6).

- **Alak Sûresi (1-5. Ayetler):** Alak Sûresinin ilk beş ayeti ilk nazil olan vahiydir. İlk vahyi anlatması sebebiyle yedinci görsel tasarlanmıştır (bk. Şekil 7). Sekizinci görsel ile de insana kalemle yazmanın ve bilmediklerinin öğretilmesini ifade eden ayetler anlatılmaya çalışılmıştır (bk. Şekil 8).

- **Fil Sûresi:** Dokuz ve onuncu görseller, Fil olayı olarak anlatılan meşhur hadise için nazil olan ayetleri ifade etmek için tasarlanmıştır (bk. Şekil 9, Şekil 10). Son ayette ifade edilen ve helakten sonraki durumu tasvir için yapılan “yenilip ezilmiş ekin” benzetmesi, bir tarlanın hasattan sonraki halini yansıtan çizimle anlatılmıştır (bk. Şekil 11). Çünkü ayette geçen “Asf” kelimesi “ekinin samanı ve buğday kapçığı gibi güve, böcek ve kurtçukların yediği, rüzgârın sağa-sola savurduğu kırıntılar”⁹⁰ olarak tanımlanmıştır.

- **Kureyş Sûresi:** Sûre; yaz ve kış yolculuklarını ifade etmesi, Kur’ân’ın nazil olduğu dönemin şartlarında bu yolculukların deve kervanlarıyla yapılması, ayrıca “açlıkların giderilmesi” ifadesiyle kazanca ki yine dönemin şartları sebebiyle ticarete işaret etmesinden dolayı bunları yansıtan görseller tasarlanmıştır (bk. Şekil 14).

- **Hucurat Sûresi (10-12. Ayetler):** Bu ayetlerde kardeşlik, topluluklar arası barış ve kötü zandan sakınmak ana konular olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu temel konular ilgili görsellerle ilişkilendirilerek açıklanmaya çalışılmıştır (bk. Şekil 15, Şekil 16, Şekil 17).

⁸⁸ Fahrüddîn Râzî, *Tefsîr-i Kebîr Mefâtihu'l Gayb*, çev. Prof. Dr. Suat Yıldırım vd. (İstanbul: Huzur Yayınevi, 2002), 1/154.

⁸⁹ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 1/132.

⁹⁰ Karaman vd., *Kur’ân Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, 5/690.

- **Maûn Sûresi:** Birinci ayette yer alan dini yalan sayan kimsenin ahiret hayatında yaşayacağı pişmanlık on sekizinci görsel ile ifade edilmiştir (bk. Şekil 18). Yetim ve yoksul hakkında ayetteki temel konular için, yetim ve yoksula olması gerektiği gibi davrananların mutluluğunu ifade eden bir görsel tasarlanmıştır (bk. Şekil 19). Sûrenin devamında namazı özünden uzak kılanlar ve hayra engel olanlar anlatılmıştır. Bu konular için de sonraki iki görsel çizilmiştir (bk. Şekil 20, Şekil 21).

- **Kevser Sûresi:** Rivayete göre Hz. Peygamber kendisine indirildiğinde bu sûreyi okumuş ve şöyle demiştir: “*Kevser nedir bilir misiniz? O, cennette bir nehirdir ki Rabbim onu bana vaat etmiştir. Onda pek çok hayır vardır!*”⁹¹ Bu rivayetten hareketle temsili bir nehir çizimi ile ayetin manası açıklanmaya çalışılmıştır (bk. Şekil 22). Sonraki görsel ile de namaz kılmak ve kurban kesmek ibadetinin yalnızca Allah (c.c.) yapılması gerektiği Kâbe çizimi ile ifade edilmiştir (bk. Şekil 23).

- **Bakara Sûresi (285-286. Ayetler):** Bu iki ayette Müslümanlara öğretilen dua ifadeleri yer alması sebebiyle bir camide dua eden insanlar çizimi ile ayetin manası anlatılmak istenmiştir (bk. Şekil 25).

- **Nasr Sûresi:** Bu sûrenin ana konusu fetih ve insanların Allah’ın dinine akın akın girmesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu manalardan hareketle fethi temsil eden bir ordu ve Allah’ın dinine girmeyi temsil eden Kâbe’ye yönelen insanlar görselleri tasarlanmıştır (bk. Şekil 26, Şekil 27).

- **Tebbet Sûresi:** Ebû Leheb ve karısı için acıklı bir azaptan bahseden sûre, alevli ateş görselleri ile anlatılmaya çalışılmıştır (bk. Şekil 28, Şekil 29, Şekil 30).

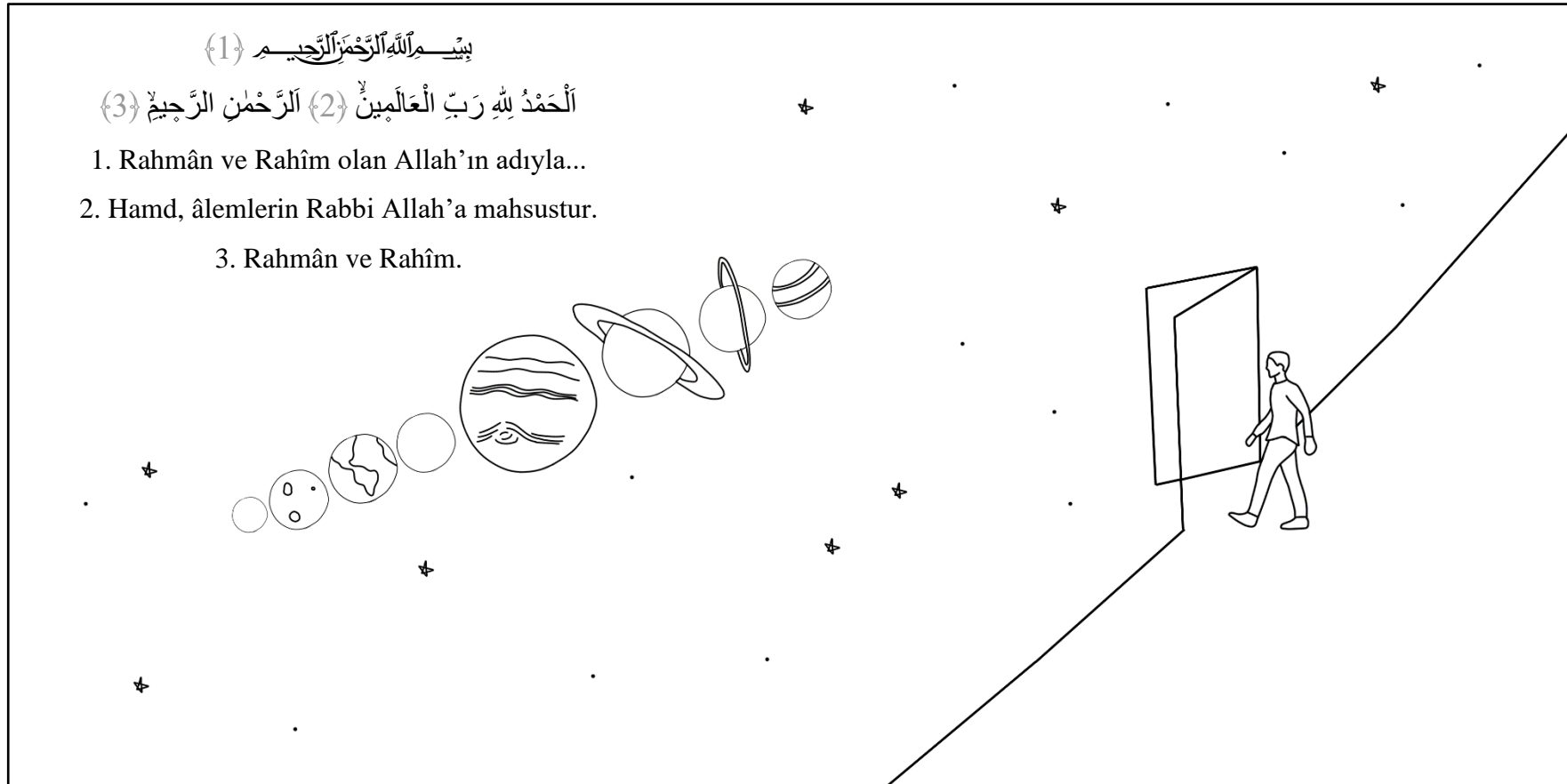
- **Haşr Sûresi (21-24. Ayetler):** Sûrenin bu ayetlerinde dağ benzetmesi üzerinden bir temsili anlatım yapılmıştır. Bu temsili anlatım parçalanmış bir dağ çizimi ile tasvir edilmeye çalışılmıştır (bk. Şekil 31).

- **Felak Sûresi:** Sabahın aydınlığı ve gecenin karanlığı üzerinden Allah’a sığınma duaları öğretilen sûrenin anlatımı için, güneşin doğuşu ve gece vakti görselleri tasarlanmıştır (bk. Şekil 32).

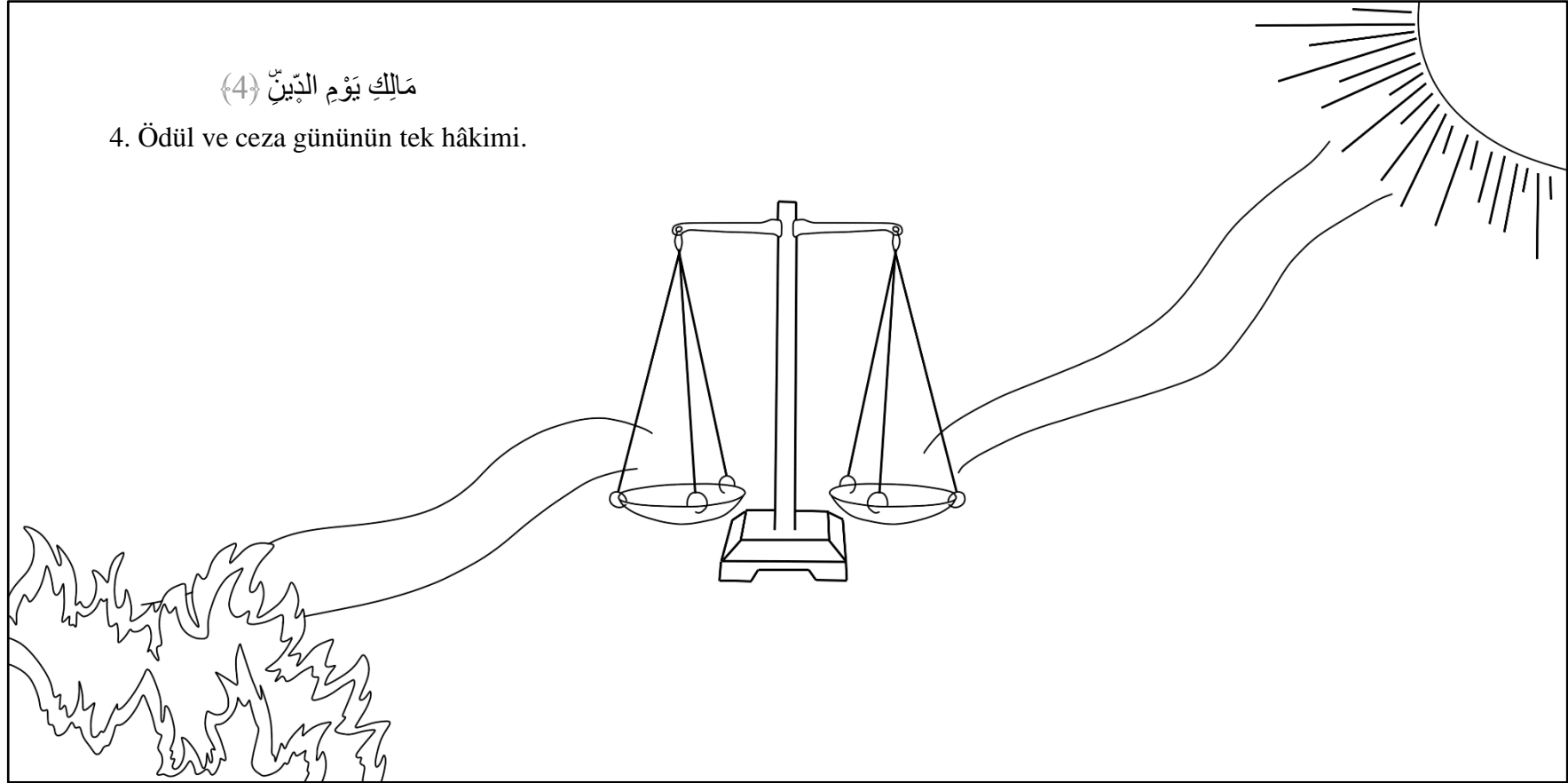
- **Nas Sûresi:** Kur’ân-ı Kerîm’in son sûresi olan bu ayetlerin dua ifadelerinden oluşması sebebiyle Kâbe önünde dua eden bir insan üzerinden sûre anlatılmaya çalışılmıştır (bk. Şekil 33).

⁹¹ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 6/1436.

2.1. Fâtiha Sûresi

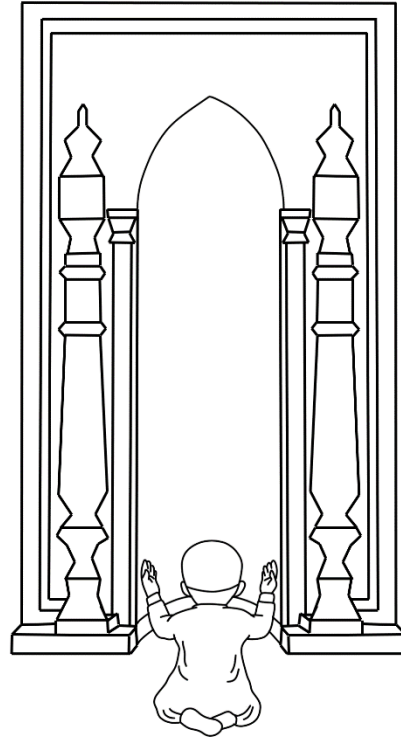
Şekil 1: "Fâtiha Sûresi" 1., 2. ve 3. Ayetlerin Temsili Resmi

Şekil 2: "Fâtiha Sûresi" 4. Ayetin Temsili Resmi

إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ ﴿٥﴾

5. (Rabbimiz!) Ancak sana kulluk eder ve
yalnız senden yardım dileriz.

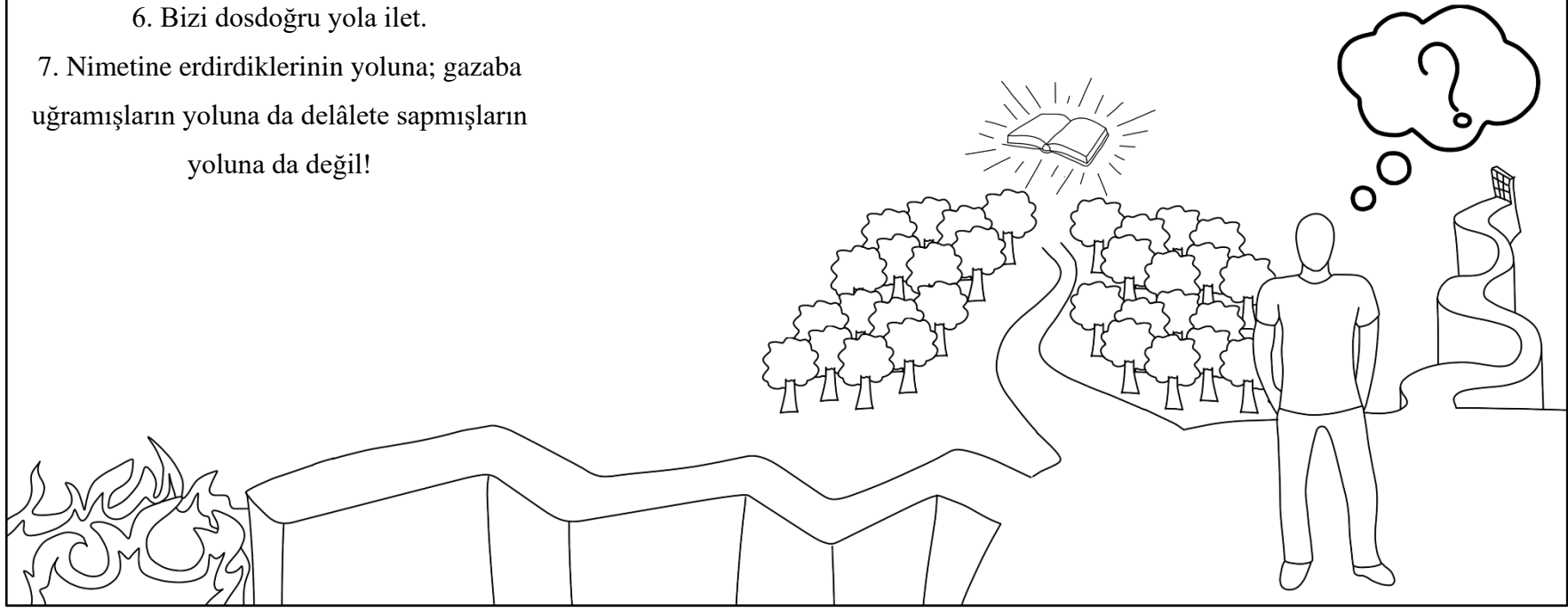
Şekil 3: "Fâtiha Sûresi" 5. Ayetin Temsili Resmi

إِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ ﴿٦﴾ صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ

عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ ﴿٧﴾

6. Bizi dosdoğru yola ilet.

7. Nimetine erdirdiklerinin yoluna; gazaba uğramışların yoluna da delâlete sapmışların yoluna da değil!

Şekil 4: "Fâtiha Sûresi" 6. ve 7. Ayetlerin Temsili Resmi

سُورَةُ الْفَاتِحَةِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ (1)

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ (2) الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ (3) مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ (4)
إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ (5) اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ (6)
صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ (7)

MEÂLİ:

1. Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla...
2. Hamd, âlemlerin Rabbi Allah'a mahsustur.
3. Rahmân ve Rahîm. 4. Ödül ve ceza gününün tek hâkimi.
5. (Rabbimiz!) Ancak sana kulluk eder ve yalnız senden yardım dileriz.
6. Bizi dosdoğru yola ilet.
7. Nimetine erdirdiklerinin yoluna; gazaba uğramışların yoluna da delâlete sapmışların yoluna da değil!

SÛRE SÖZLÜĞÜ:

رَبِّ الْعَالَمِينَ : İnsanların, cinlerin, meleklerin göklerin ve yerin Rabbi demektir. Arap dilinde “Rabb” kelimesi; “kendisine itaat edilen efendi, bir şeyi düzeltip ıslah eden, bir şeyin sahibi” manalarına gelmektedir. Şanı yüce olan Rabbimiz, benzeri olmayan, dengi bulunmayan bir Rabdir. Yarattıklarına bol nimetler vererek onların durumlarını düzeltip ıslah edendir. O, her şeyi yaratan ve bütün işleri elinde bulunduran bir hükümdardır (Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, 1/82).

الرَّحْمَنِ : Rahmân “en uzak geçmişe doğru bütün yaratılmışlara sonsuz ve sınırsız lütuf, ihsan, rahmet bahşeden” demektir. Rahmân, rahmetiyle muamele ederken buna mazhar olan varlığın hak etmesine, lâıyk olmasına bakmaz, bu sıfatın tecellisi yağmur gibi her şeyin üzerine yağar, güneş gibi her şeyi ısıtır ve aydınlatır (DİB, *Kur'ân Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, 1/59).

الرَّحِيمِ : Rahîm “çok merhametli, rahmeti bol” demek olup bu sıfatla kullar da nitelenebilir. Allah'ın rahîm sıfat-ismi O'nun, daha ziyade kullarının gelecekte elde etmek üzere hak ettikleri, lâıyk oldukları sınırsız rahmetini, lütuf ve merhametini ifade etmektedir (DİB, *Kur'ân Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, 1/59).

مَالِك : Hâkim, sahip demektir. Allah Teâlâ'nın Rahmân ve Rahîm oluşunun zikredilmesinin ardından, derhal O'nun "Din gününün sahibi" olduğu ilave edilerek, böylece Rahmân ve Rahîm sıfatları, önünde herkesin fiillerinin hesabını vereceği günün unutulmasına yol açmamış olacaktır (İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, 2/93).

يَوْمَ الدِّينِ : Diriliş ve ceza günü yani kötülük yapanla iyilik yapanın, itaatkârla asinin, uyanla uymayanın birbirinden ayırt edileceği gündür (Fahredden er-Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, 1/329).

الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ : "Sırât-ı müstakim" den maksat hak yol, yani "İslâm" dinidir (Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 1/92).

2.2. Bakara Sûresi (1-5. Ayetler)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿1﴾ اَلَمْ (1) ذٰلِكَ الْكِتٰبُ لَا رَيْبَ ۙ فِيْهِ ۙ هُدًى لِّلْمُتَّقِيْنَ ﴿2﴾

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla...

1. Elif-lâm-mîm.

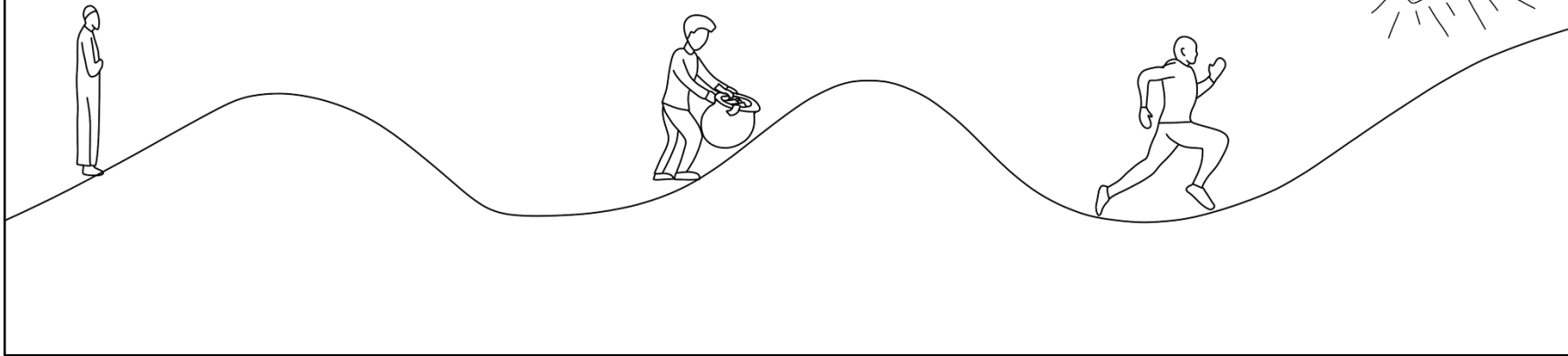
2. Bu kitap, hiç şüphe yok, sakınanlar için bir rehberdir.

Şekil 5: "Bakara Sûresi" 1. ve 2. Ayetlerin Temsili Resmi

الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ ﴿٣﴾
 وَالَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنزِلَ مِنْ قَبْلِكَ وَبِالْآخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ ﴿٤﴾
 أُولَئِكَ عَلَىٰ هُدًى مِنْ رَبِّهِمْ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٥﴾

3. (Onlar) gayba iman ederler, namazı kılarlar, kendilerine verdiklerimizden hayra harcarlar 4. Sana indirilene ve senden önce indirilene iman ederler ve âhirete kesin olarak inanırlar. 5. Rablerinden gelen doğru yol üzerinde olanlar ancak onlardır ve kurtuluşa erenler de yalnızca onlardır.

Şekil 6: "Bakara Sûresi" 3., 4. ve 5. Ayetlerin Temsili Resmi

سُورَةُ الْبَقَرَةِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

- الْم ﴿1﴾ ذَلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ ﴿2﴾
 الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ ﴿3﴾
 وَالَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنزِلَ مِن قَبْلِكَ وَبِالْآخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ ﴿4﴾
 أُولَئِكَ عَلَى هُدًى مِّن رَّبِّهِمْ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿5﴾

MEÂLİ:

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla...

1. Elif-lâm-mîm. 2. Bu kitap, hiç şüphe yok, sakınanlar için bir rehberdir.
3. (Onlar) gayba iman ederler, namazı kılarlar, kendilerine verdiklerimizden hayra harcarlar;
4. Sana indirilene ve senden önce indirilene iman ederler ve âhirete kesin olarak inanırlar.
5. Rablerinden gelen doğru yol üzerinde olanlar ancak onlardır ve kurtuluşa erenler de yalnızca onlardır.

SÛRE SÖZLÜĞÜ:

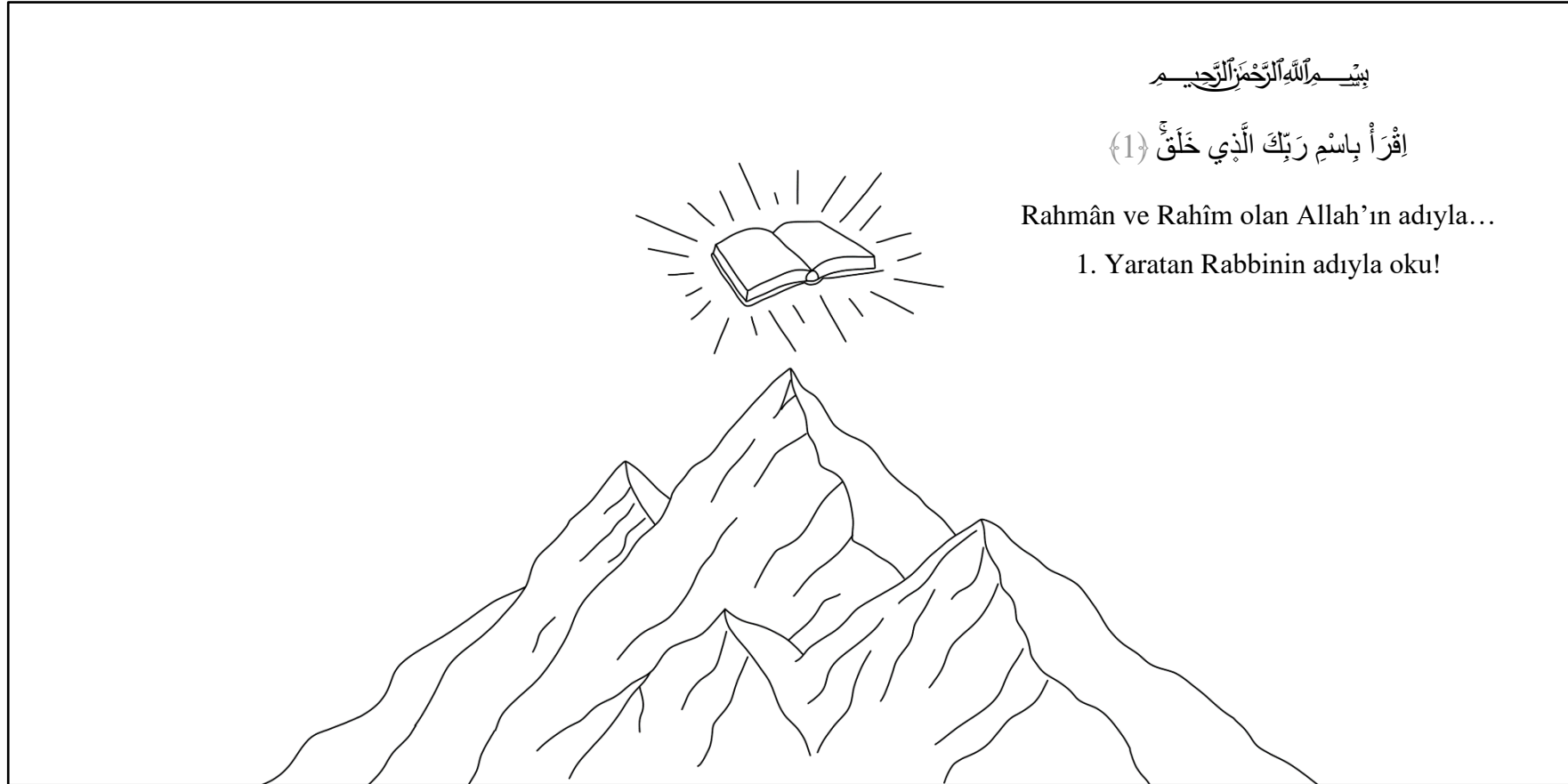
هُدًى : el-Hüdâ kelimesi, insanı amacına ulaştırır, delâlet [kılavuzluk] demektir. Dalâlet kelimesinin zıttı olması da bunu gösterir (Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 1/132).

لِّلْمُتَّقِينَ : Takva sahiplerinden maksat, Allah'ın yasakladıkları şeylerden kaçınan ve Allah'ın emrettiği şeyleri yerine getirerek O'na itaat eden kimselerdir (Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, 1/111).

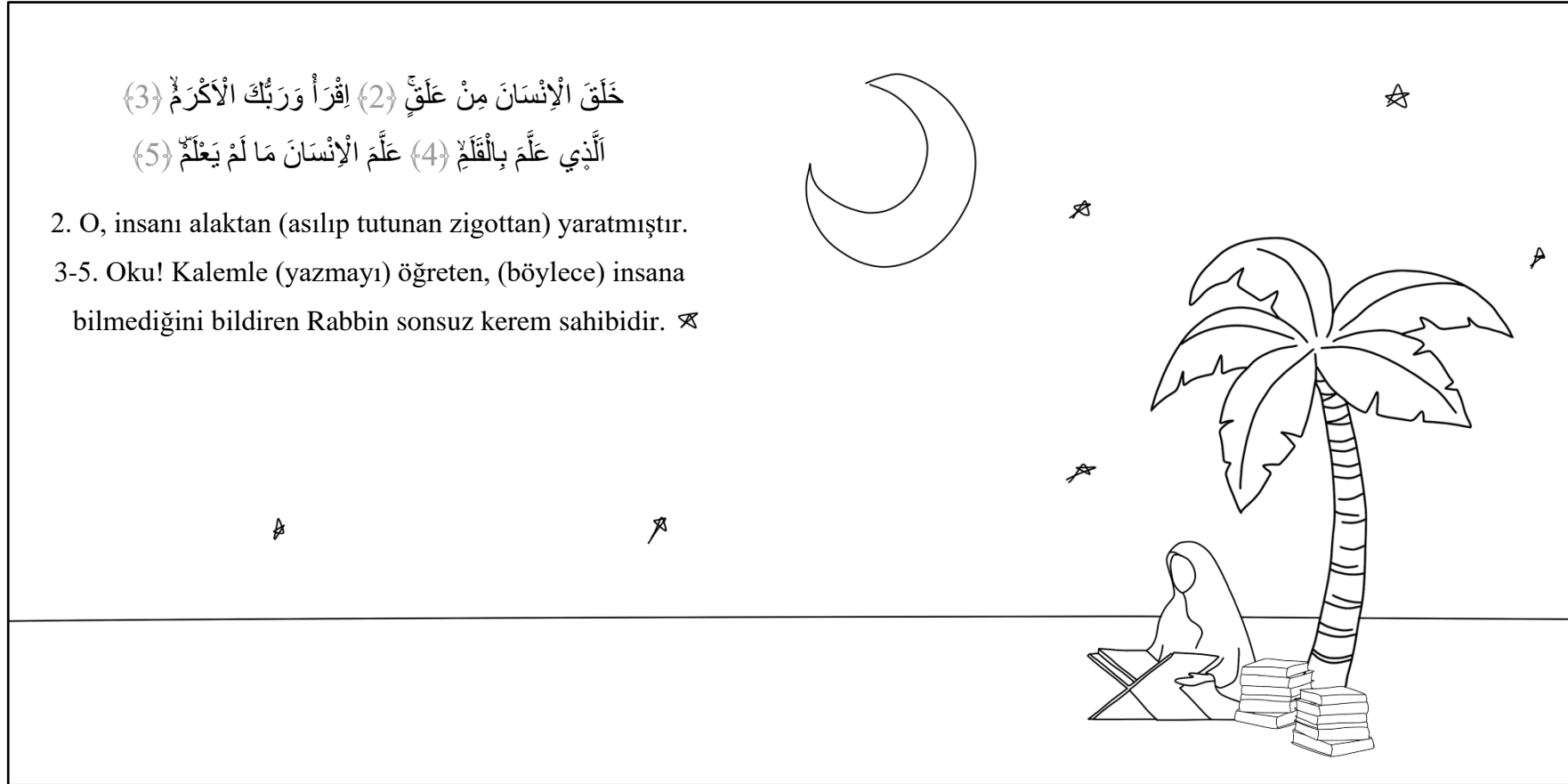
الْغَيْب : Gayb, duyu organları tarafından idrak edilmekten uzak olandır (Fahredden er-Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, 1/457).

الْمُفْلِحُونَ : İstediklerine kavuşanlar ve şerrinden korkarak kaçtıkları şeylerden kurtulanlar bunlardır. Yani işledikleri amelleriyle ve iman etmeleri sebebiyle Allah'tan istedikleri sevaplara, cennette ebedi kalmaya ulaşanlar ve Allah'ın düşmanları için hazırladığı cezalardan kurtulanlarda bunlardır (Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, 1/115).

2.3. Alak Sûresi (1-5. Ayetler)

Şekil 7: "Alak Sûresi" 1. Ayetin Temsili Resmi

Şekil 8: "Alak Sûresi" 2., 3., 4. ve 5. Ayetlerin Temsili Resmi

سُورَةُ الْعَلَقِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ ﴿1﴾ خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ ﴿2﴾ اقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ ﴿3﴾
الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ ﴿4﴾ عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ ﴿5﴾

MEÂLİ:

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla...

1. Yaratan Rabbinin adıyla oku!

2. O, insanı alaktan (asılıp tutunan zigottan) yaratmıştır.

3-5. Oku! Kalemle (yazmayı) öğreten, (böylece) insana bilmediğini bildiren Rabbin sonsuz kerem sahibidir.

SÛRE SÖZLÜĞÜ:

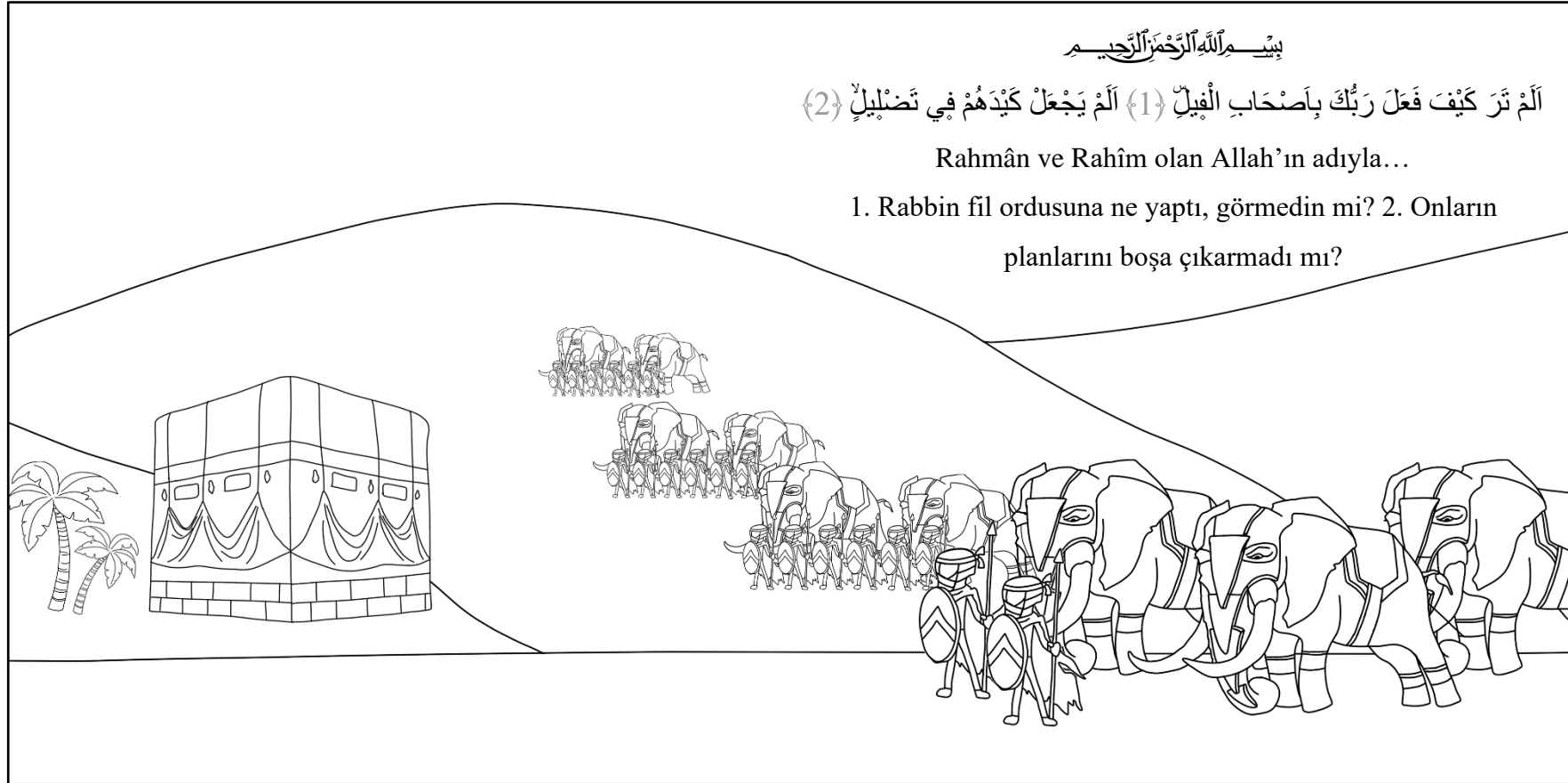
اقْرَأْ : Oku! O Rabb'inin ismiyle yani O'nun yüce adıyla, Allah ism-i celîli ile başlayarak oku; okumaya, kıraat etmeye başla (Elmalılı M. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, 6/568).

خَلَقَ : İlk ayette geçen bu fiil için; bir mef'ûl takdir edilmeyerek, yaratmanın husule geliş kaynağının Allah olduğu kastedilmiş ve bununla O'ndan başka yaratıcı olmadığı özgülük kazanmıştır (Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 6/1360).

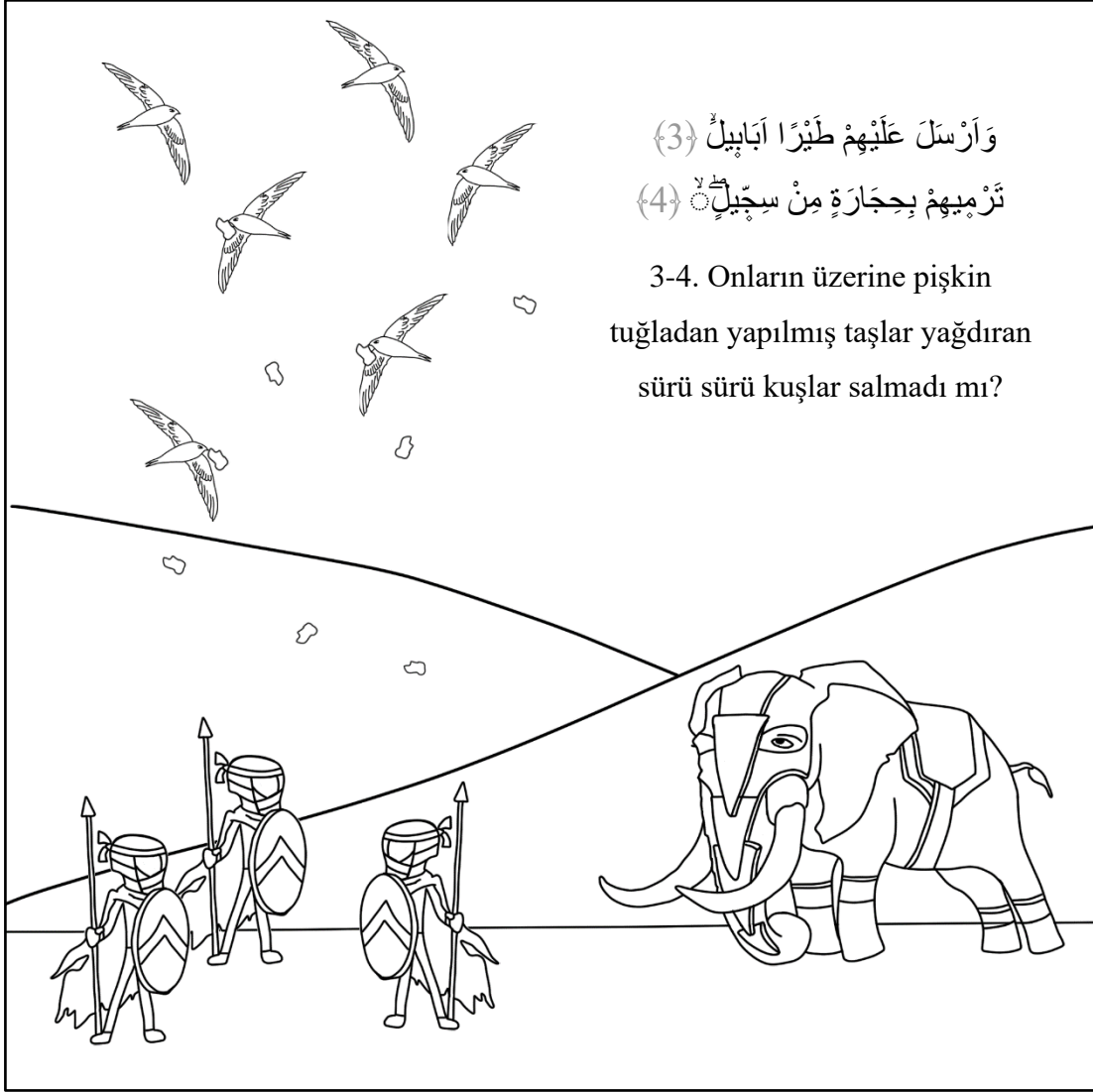
عَلَقٍ : Sözlükte “yapışmak, asılmak, sevgi, ilgi, pıhtılaşmış kan, kan emen kurtçuk” gibi anlamlara gelen 2. âyetteki “alak” ile aşılınmış yumurtanın ana rahminin iç cidarına asılı vaziyetinin (zigot) kastedildiği anlaşılmaktadır (DİB, *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, 5/652).

الْأَكْرَمُ : el-Kerem, herhangi bir karşılık olmaksızın, olması gereken şeyi anlatır. Ekrem olan O'dur; zira, her kereme ve ihsana başlangıç, hep O'na aittir. O'nun keremi, eksiklikten münezzehtir (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, 23/258).

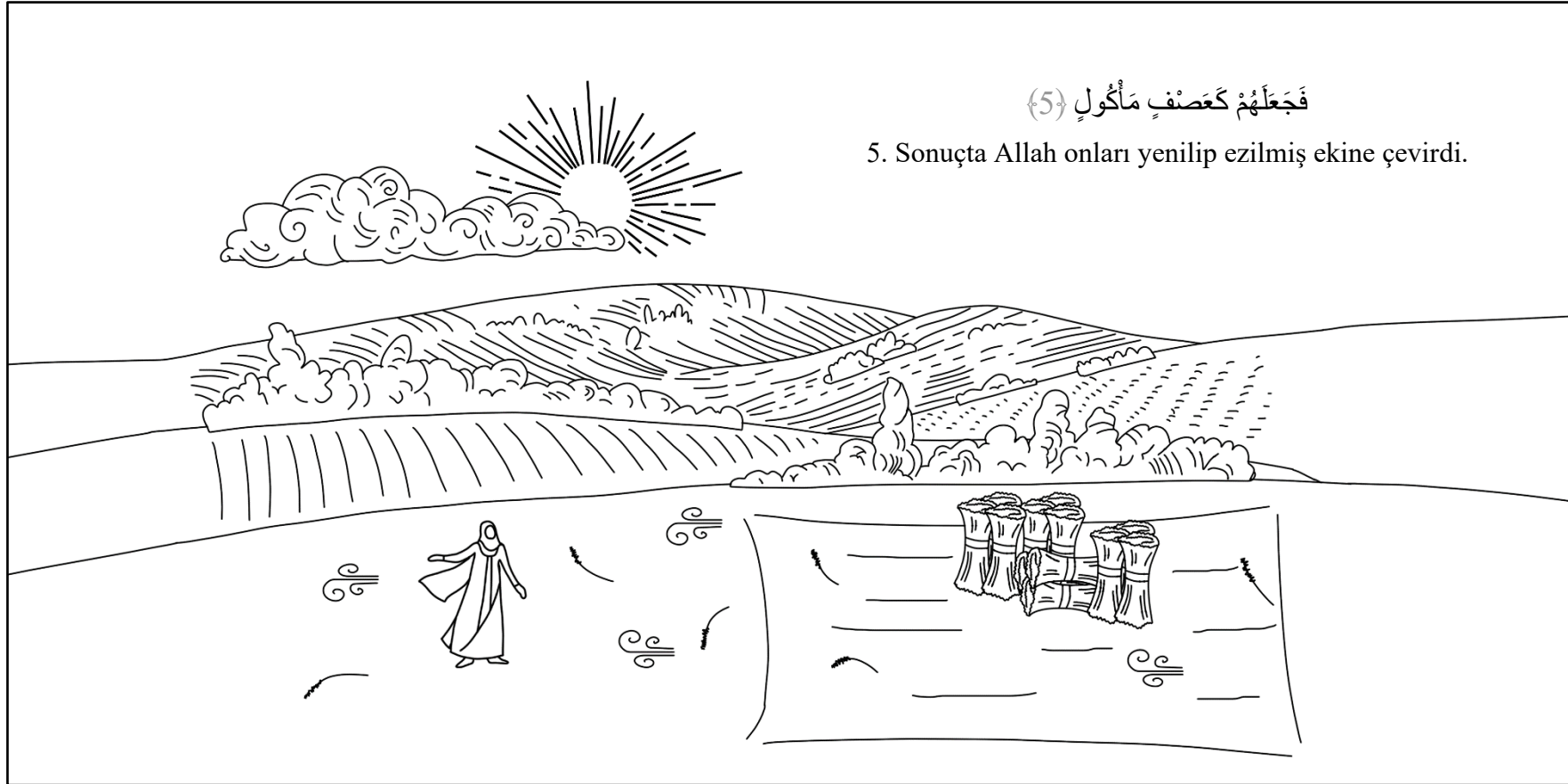
2.4. Fil Sûresi

Şekil 9: "Fil Sûresi" 1. ve 2. Ayetlerin Temsili Resmi

Şekil 10: "Fil Sûresi" 3. ve 4. Ayetlerin Temsili Resmi

Şekil 11: "Fil Sûresi" 5. Ayetin Temsili Resmi

سُورَةُ الْفِيلِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿2﴾ أَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِأَصْحَابِ الْفِيلِ ﴿1﴾ أَلَمْ يَجْعَلْ كَيْدَهُمْ فِي تَضَلُّيلٍ ﴿2﴾

وَأَرْسَلَ عَلَيْهِمْ طَيْرًا أَبَابِيلَ ﴿3﴾ تَرْمِيهِمْ بِحِجَارَةٍ مِنْ سِجِّيلٍ ﴿4﴾

فَجَعَلَهُمْ كَعَصْفٍ مَأْكُولٍ ﴿5﴾

MEÂLİ:

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla...

1. Rabbin fil ordusuna ne yaptı, görmedin mi?

2. Onların planlarını boşa çıkarmadı mı?

3-4. Onların üzerine pişkin tuğladan yapılmış taşlar yağdıran sürü sürü kuşlar salmadı mı?

5. Sonuçta Allah onları yenilip ezilmiş ekine çevirdi.

SÛRE SÖZLÜĞÜ:

كَيْد : Bir başkasına gizlice zarar vermek istemektir. Buna göre şayet, “Peki bu şey ayan beyan ortada iken, Cenâb-ı Hak bu işi niçin ‘keyd – tuzak’ diye isimlendirmiştir? Zira karşı taraf Kâbe’yi yıkacağını açıkça söylüyordu.” denilirse biz deriz ki; “Evet, o bunu açıkça söylüyordu, ama, onun kalbinde, açığa vurduğundan daha şiddetli bir kötülük bulunmaktaydı. Zira o, Araplara olan kıskançlığını içinde saklıyor, Kâbe sebebiyle, Araplar için hasıl olan o şerefi Araplardan ve onların beldesinden alıp, kendisine ve beldesine yöneltmek istiyordu.” (Fahredden er-Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, 23/417-418).

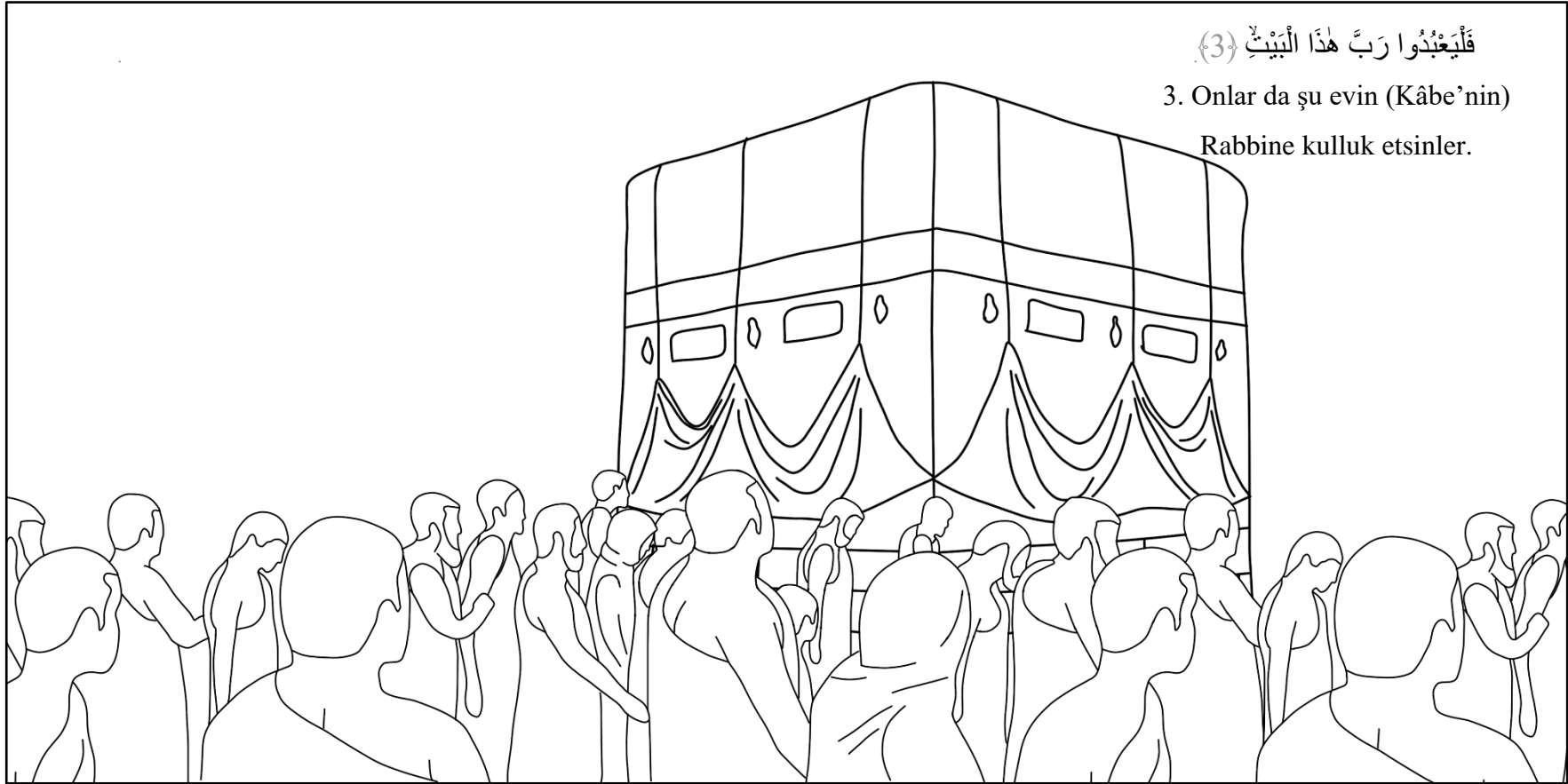
أَبَابِيل : Müfessirlerin genelinin “ebâbil” kelimesinin bir çeşit kuş ismi olmadığını ifade ettikleri, kelimeyi muhtelif surette bölük bölük peyderpey gelen sürüler ile çokluklarını ifade eden bir sıfat olarak açıkladıkları görülmektedir (Elmalılı M. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur’ân Dili*, 6/727).

عَصْف : Ekinin samanı ve buğday kapçığı gibi güve, böcek ve kurtçukların yediği, rüzgârın sağa-sola savurduğu kırıntılar (DİB, *Kur’ân Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, 5/690).

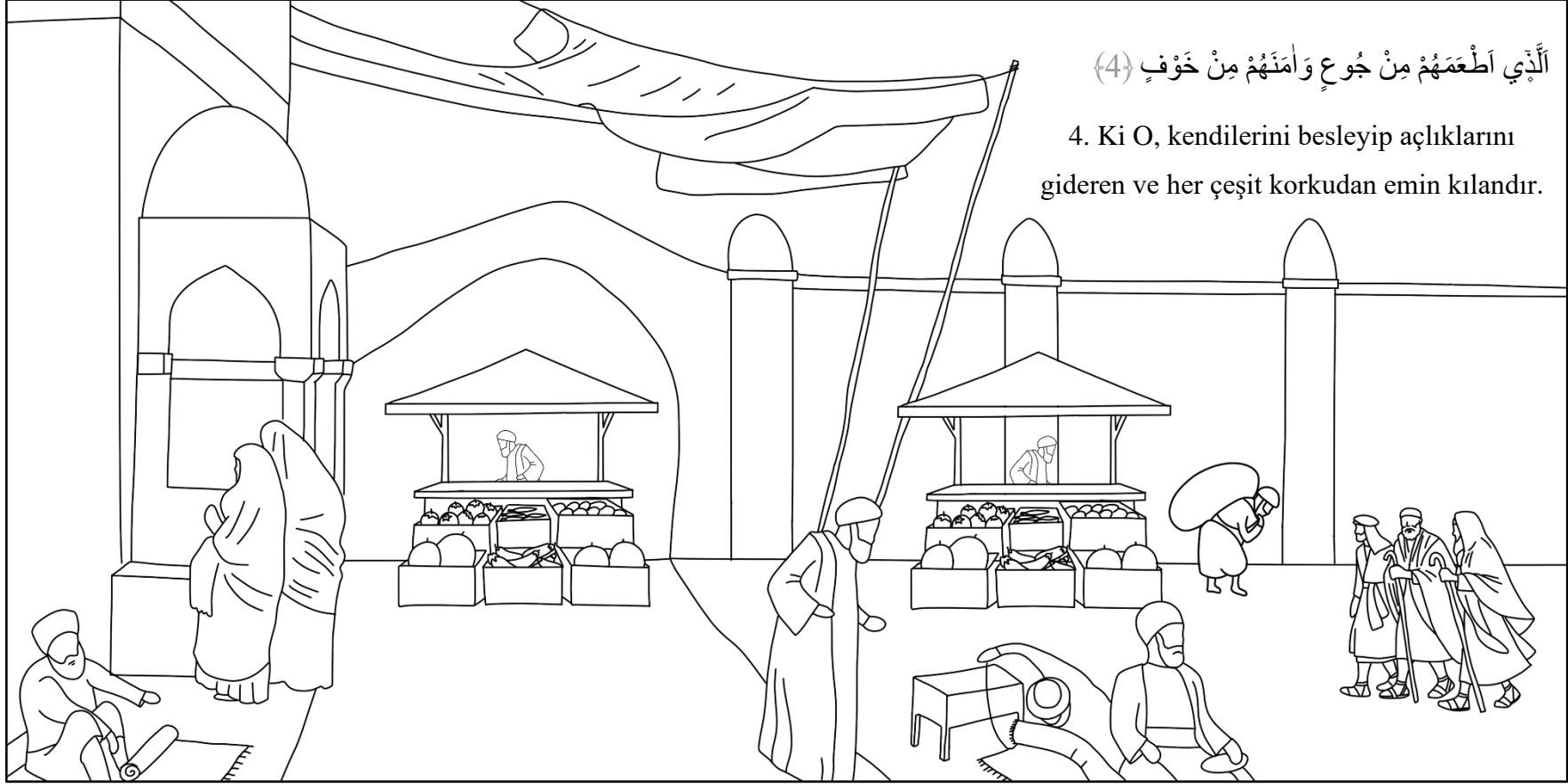
2.5. Kureyş Sûresi

Şekil 12: "Kureyş Sûresi" 1. ve 2. Ayetlerin Temsili Resmi

şekil 13: "Kureş şûresi" 3. Ayetin Temsili Resmi

Şekil 14: "Kureş Sûresi" 4. Ayetin Temsili Resmi

سُورَةُ فُرَيْشٍ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

لِإِيلَافِ فُرَيْشٍ ﴿١﴾ إِيْلَافِهِمْ رِحْلَةَ الشِّتَاءِ وَالصَّيْفِ ﴿٢﴾ فَلْيَعْبُدُوا رَبَّ هَذَا الْبَيْتِ ﴿٣﴾
الَّذِي أَطْعَمَهُمْ مِنْ جُوعٍ وَآمَنَهُمْ مِنْ خَوْفٍ ﴿٤﴾

MEÂLİ:

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla...

1-2. Kureyş'in güvenliğini, onların kış ve yaz yolculuklarında güvenliğini sağlamak için (Allah lütuflarda bulundu).

3-4. Onlar da kendilerini besleyip açlıklarını gideren ve her çeşit korkudan emin kılan şu evin rabbine kulluk etsinler.

SÛRE SÖZLÜĞÜ:

فُرَيْشٍ : Hz. Peygamber'in mensup olduğu, İslâm'ın tebliğine ilk muhatap olan ve Kur'an'da adı geçen büyük Arap kabilesidir (*DİA*, Kureyş (Benî Kureyş), 26/442).

رِحْلَةً : “Rihlet” göç, sefer demektir (Elmalılı M. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, 6/777).

آمَنَهُمْ مِنْ خَوْفٍ : Allah onları, İslâm ile emin ve güvence içinde kıldı. Allah onları, vahyin manevi yiyeceği ile, cehalet açlığından doyurmuş, hidayetini açıklanması ile de sapıklık korkusundan onları emin kılmıştır (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, 23/435).

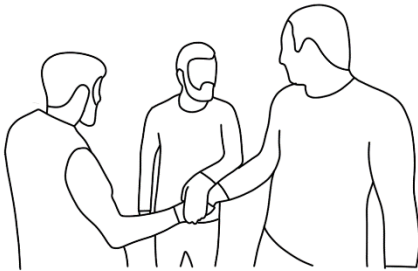
2.6. Hucurat Sûresi (10-12. Ayetler)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿10﴾ إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلِحُوا بَيْنَ أَخَوَيْكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla...

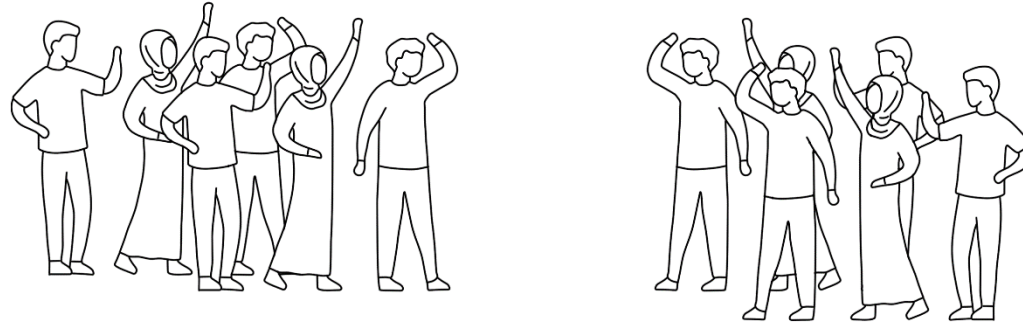
10. Müminler ancak kardeşirler, öyleyse kardeşlerinizin arasını düzeltin, Allah'a itaatsizlikten sakının ki, rahmetine mazhar olasınız.

Şekil 15: "Hucurat Sûresi" 10. Ayetin Temsili Resmi

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا يَسْخَرْ قَوْمٌ مِنْ قَوْمٍ عَسَىٰ أَنْ يَكُونُوا خَيْرًا مِنْهُمْ وَلَا نِسَاءٌ مِنْ نِسَاءٍ عَسَىٰ أَنْ يَكُنَّ خَيْرًا مِنْهُنَّ وَلَا تَلْمِزُوا أَنْفُسَكُمْ وَلَا تَنَابَزُوا بِالْأَلْقَابِ بِئْسَ الْأِسْمُ الْفُسُوقُ بَعْدَ الْإِيمَانِ وَمَنْ لَمْ يَتُبْ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿١١﴾

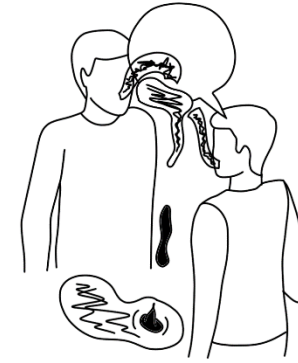
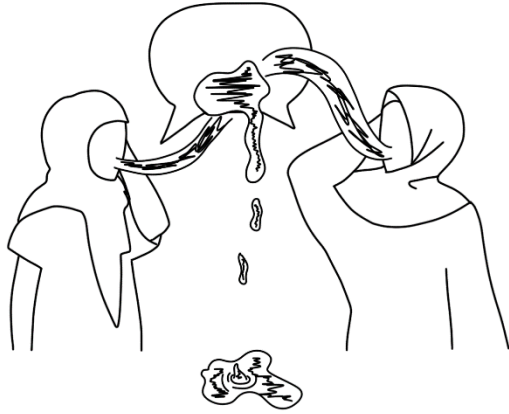
11. Ey iman edenler! Bir topluluk diğer bir toplulukla alay etmesin; zira onlar kendilerinden daha iyi olabilirler. Kadınlar da diğer kadınlarla alay etmesinler; çünkü alay edilenler edenlerden daha iyi olabilirler. Birbirinizi aşağılamayın, birbirinize kötü ad takmayın. İman ettikten sonra fâsıklıkla anılmak ne kötüdür! Günahlarına tövbe etmeyenler yok mu, işte zalimler onlardır.

Şekil 16: "Hucurat Sûresi" 11. Ayetin Temsili Resmi

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اجْتَنِبُوا كَثِيرًا مِّنَ الظَّنِّ إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ وَلَا تَجَسَّسُوا وَلَا يَغْتَبَ بَعْضُكُم بَعْضًا أَيُحِبُّ أَحَدُكُمْ أَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ أَخِيهِ مَيْتًا فَكَرِهْنُمُوهُ وَانفُورُوا لِلَّهِ إِنَّ اللَّهَ تَوَّابٌ رَّحِيمٌ ﴿١٢﴾

12. Ey iman edenler! Zannın çoğundan sakının; çünkü bazı zanlar günahdır. Gizlilikleri araştırmayın, birbirinizin gıybetini yapmayın; herhangi biriniz, ölmüş kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı? Tabii ki bundan tiksiniyorsunuz. Allah'a itaatsizlikten de sakının. Allah tövbeleri çokça kabul etmektedir, rahmeti sonsuzdur.

Şekil 17: "Hucurat Sûresi" 12. Ayetin Temsili Resmi

سُورَةُ الْحُجُرَاتِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلِحُوا بَيْنَ أَخَوَيْكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿10﴾
يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا يَسْخَرْ قَوْمٌ مِنْ قَوْمٍ عَسَىٰ أَنْ يَكُونُوا خَيْرًا مِنْهُمْ وَلَا نِسَاءٌ مِنْ
نِسَاءٍ عَسَىٰ أَنْ يَكُنَّ خَيْرًا مِنْهُنَّ وَلَا تَلْمِزُوا أَنْفُسَكُمْ وَلَا تَنَابَزُوا بِالْأَلْقَابِ بِئْسَ الْإِسْمُ
الْفُسُوقَ بَعْدَ الْإِيمَانِ وَمَنْ لَمْ يَتُبْ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿11﴾
يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اجْتَنِبُوا كَثِيرًا مِّنَ الظَّنِّ إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ وَلَا تَجَسَّسُوا وَلَا يَغْتَبَ
بَعْضُكُم بَعْضًا أَيُحِبُّ أَحَدُكُمْ أَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ أَخِيهِ مَيْتًا فَكَرِهْنُمُوهُ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ تَوَّابٌ
رَّحِيمٌ ﴿12﴾

MEÂLİ:

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla...

10. Müminler ancak kardeşler, öyleyse kardeşlerinizin arasını düzeltin, Allah'a itaatsizlikten sakının ki, rahmetine mazhar olasınız.

11. Ey iman edenler! Bir topluluk diğer bir toplulukla alay etmesin; zira onlar kendilerinden daha iyi olabilirler. Kadınlar da diğer kadınlarla alay etmesinler; çünkü alay edilenler edenlerden daha iyi olabilirler. Birbirinizi aşağılamayın, birbirinize kötü ad takmayın. İman ettikten sonra fâsıklıkla anılmak ne kötüdür! Günahlarına tövbe etmeyenler yok mu, işte zalimler onlardır.

12. Ey iman edenler! Zannın çoğundan sakının; çünkü bazı zanlar günahtır. Gizlilikleri araştırmayın, birbirinizin gıybetini yapmayın; herhangi biriniz, ölmüş kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı? Tabii ki bundan tiksiniyorsunuz. Allah'a itaatsizlikten de sakının. Allah tövbeleri çokça kabul etmektedir, rahmeti sonsuzdur.

SÛRE SÖZLÜĞÜ:

إِخْوَةٌ : Kardeşlik kelimesi ile; imanın sahiplerini -yakınlık ve akrabalık bağı açısından nesebî kardeşlikten daha üstün ve faziletli olmasa bile, ondan eksik de olmayan ve gayesini gerçekleştirmede ondan geri kalmayan- bir şey üzerinde birleştirip müminleri birbirine bağladığını beyan etmektedir (Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 6/310).

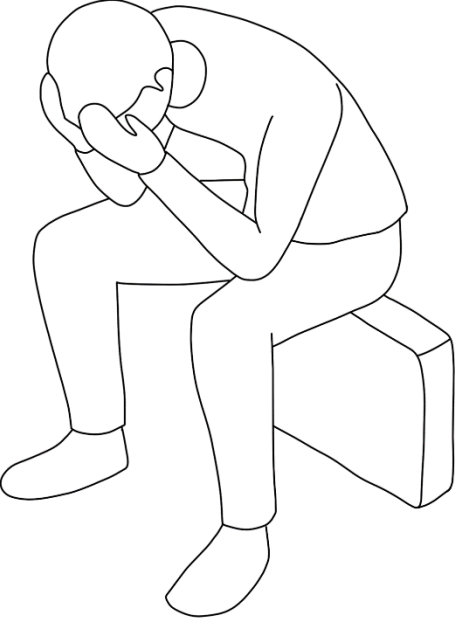
2.7. Maûn Sûresi

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

أَرَأَيْتَ الَّذِي يُكَذِّبُ بِالدِّينِ ﴿١﴾

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla...

1. Gördün mü dini yalan sayanı?

Şekil 18: "Maûn Sûresi" 1. Ayetin Temsili Resmi

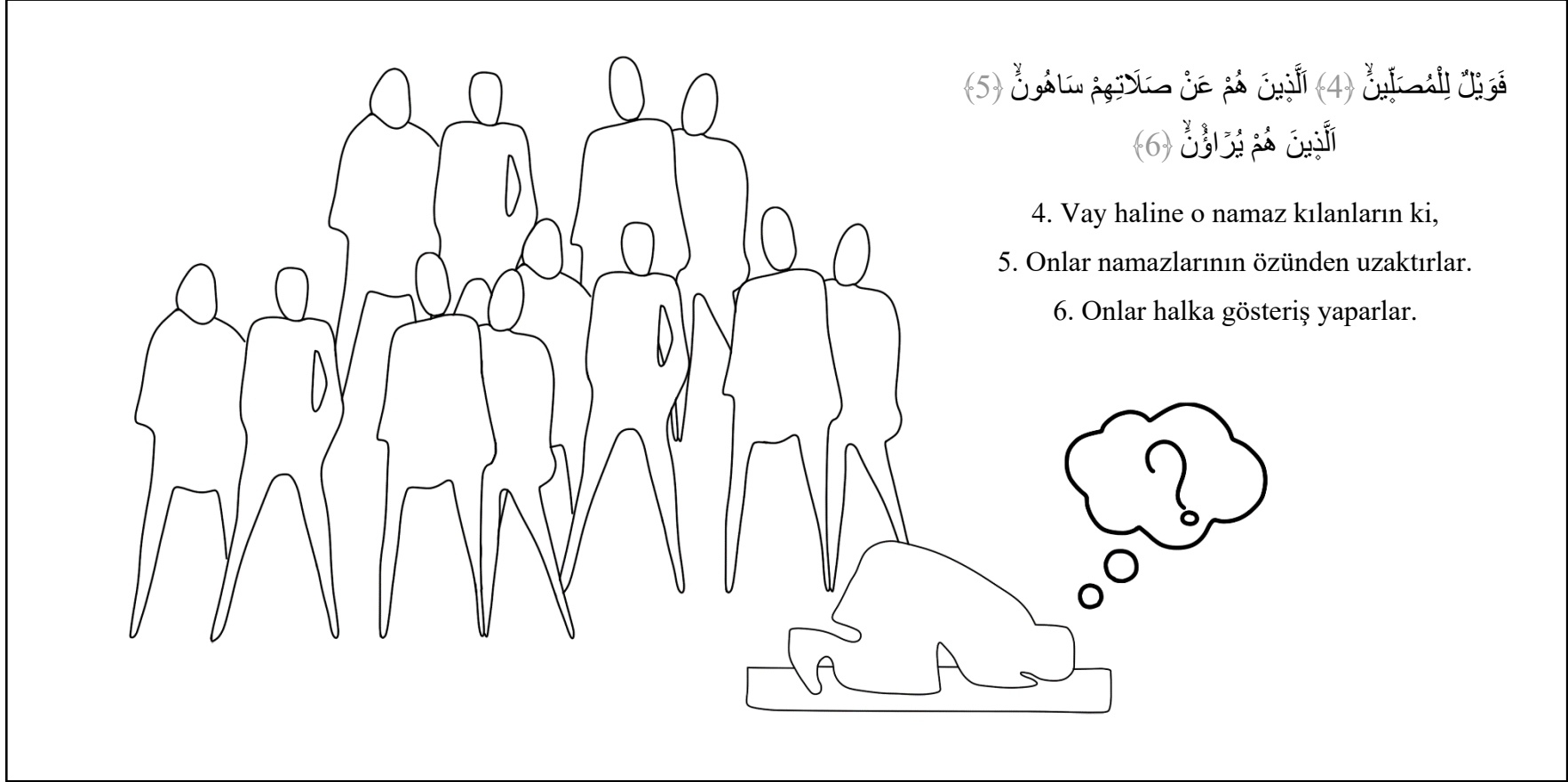
فَذَلِكَ الَّذِي يَدْعُ الْيَتِيمَ ﴿٢﴾ وَلَا يَحْضُ عَلَى طَعَامِ الْمَسْكِينِ ﴿٣﴾

2. İşte odur yetimi itip kakan;

3. Ve yoksula yedirmeyi özendirmeyen!

Şekil 19: "Maûn Sûresi" 2. ve 3. Ayetlerin Temsili Resmi

Şekil 20: "Maûn Sûresi" 4., 5. ve 6. Ayetlerin Temsili Resmi

وَيَمْنَعُونَ الْمَاعُونَ (7)

7. Hayra da engel olurlar.

Şekil 21: "Maûn Sûresi" 7. Ayetin Temsili Resmi

سُورَةُ الْمَاعُونِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

أَرَأَيْتَ الَّذِي يُكَذِّبُ بِالْإِيمَانِ (1) فَذَلِكَ الَّذِي يَدْعُ الْيَتِيمَ (2)
وَلَا يَحِضُّ عَلَىٰ طَعَامِ الْمِسْكِينِ (3) فَوَيْلٌ لِلْمُصَلِّينَ (4)
الَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ (5) الَّذِينَ هُمْ يُرَاؤُونَ (6) وَيَمْنَعُونَ الْمَاعُونَ (7)

MEÂLİ:

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla...

1. Gördün mü dini yalan sayanı?
2. İşte odur yetimi itip kakan; 3. Ve yoksula yedirmeyi özendirmeyen!
4. Vay haline o namaz kılanların ki, 5. Onlar namazlarının özünden uzaktırlar.
6. Onlar halka gösteriş yaparlar.
7. Hayra da engel olurlar.

SÛRE SÖZLÜĞÜ:

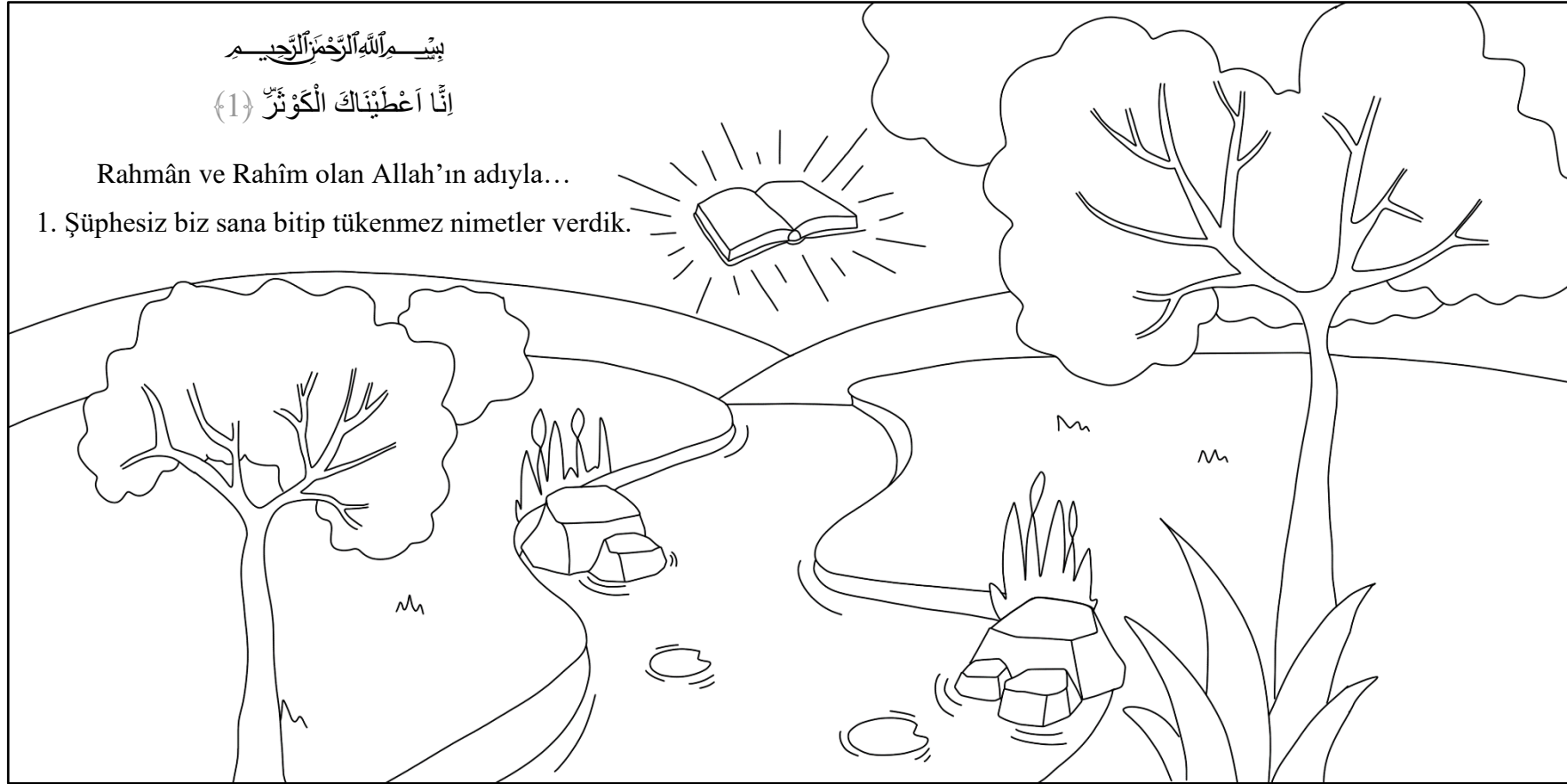
الَّذِينَ: Bu ifadeyle, “dinin ve İslâm'ın bizzat kendisini yalanlayan...” kimse kastedilmiştir. Bu, bu kimsenin ya, Yaratıcı' ya yahut nübüvveti ya da kıyamet gününü, yahutta şer'î hükümlerden herhangi bir şeyi inkâr etmesinden dolayıdır (Fahredden er-Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, 23/441).

الْمِسْكِينِ : Bu kelimededen maksat, yiyecek ve içeceği bulunmayan muhtaç ve fakir kimselerdir (İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, 15/8688).

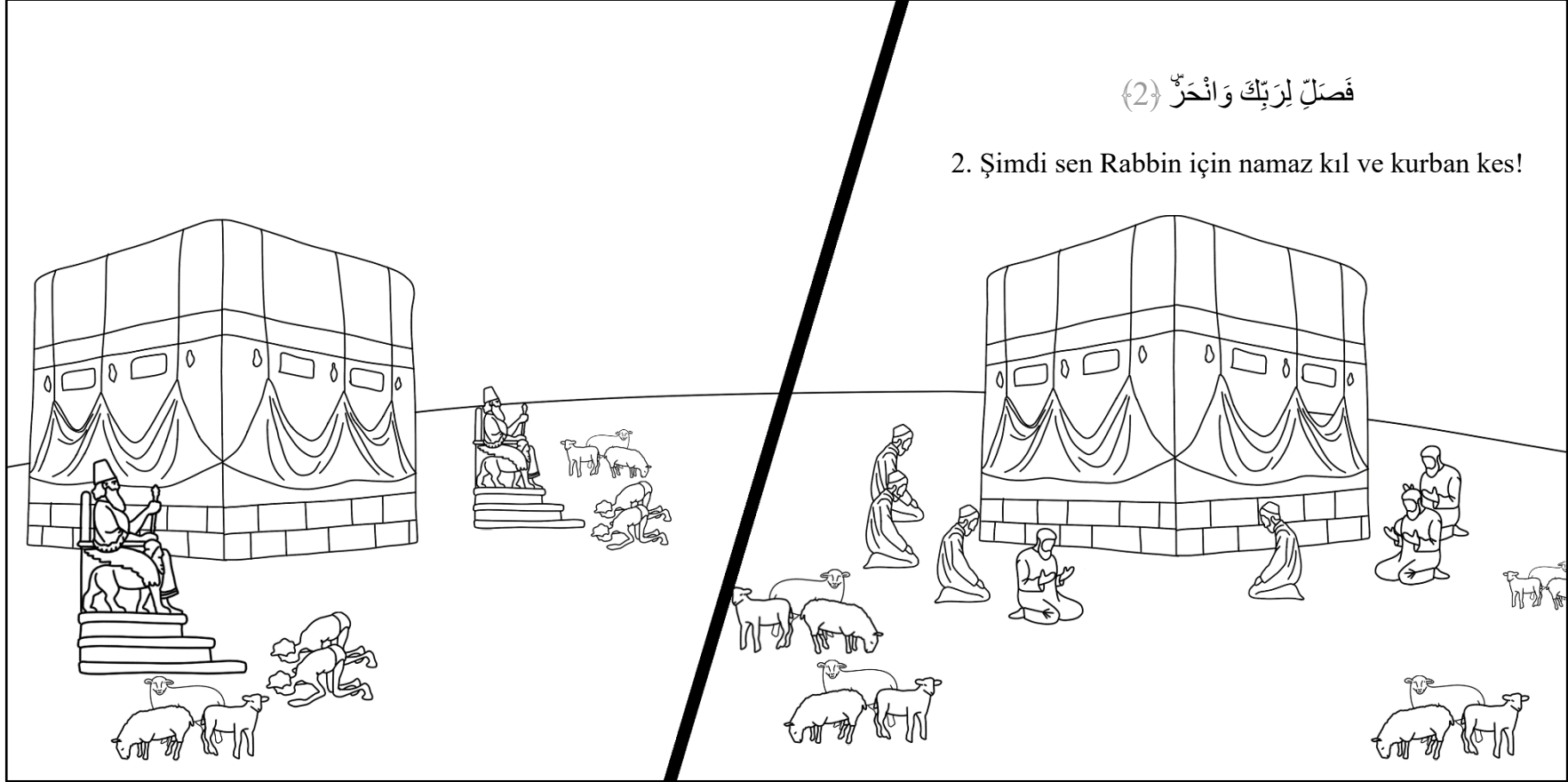
سَاهُونَ : Gaflet içinde olmaktır. Başka şeylerle meşgul olarak bazen namazı terk etmek bazen de vaktini geçirmek demektir (Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, 9/238).

الْمَاعُونَ : Zekâtı vermezler, yahut kimsenin esirgemeyeceği âriyet (bir kimseye bir süre kullanmak üzere karşılıksız verilen mal) gibi cüz'î bir yardımı bile sakınır, kimseye bir damla bir şey vermek istemezler, öyle hasis öyle nâkes olurlar, böyle olanların zekât vermeyecekleri ise evleviyetle anlaşılır (Elmalılı M. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, 6/792).

2.8. Kevser Sûresi

Şekil 22: "Kevser Sûresi" 1. Ayetin Temsili Resmi

Şekil 23: "Kevser Sûresi" 2. Ayetin Temsili Resmi

إِنَّ شَانِئَكَ هُوَ الْأَبْتَرُ ﴿٣﴾

3. Asıl soyu kesik olan, sana karşı nefret duyardır.

Şekil 24: "Kevser Sûresi" 3. Ayetin Temsili Resmi

سُورَةُ الْكَوْثِرِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ ﴿١﴾ فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَانْحَرْ ﴿٢﴾ إِنَّ شَانِئَكَ هُوَ الْأَبْتَرُ ﴿٣﴾

MEÂLİ:

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla...

1. Şüphesiz biz sana bitip tükenmez nimetler verdik.
2. Şimdi sen rabbin için namaz kıl ve kurban kes!
3. Asıl soyu kesik olan, sana karşı nefret duyardır.

SÛRE SÖZLÜĞÜ:

الْكَوْثَرُ : Kevser; kesretten alınma olarak fev'al vezninde olup “çokluğu aşırı olan” demektir. Kevser'in cennette bir nehir olduğu da söylenmiştir. Rivayete göre Hz. Peygamber kendisine indirildiğinde bu sûreyi okumuş ve şöyle demiştir: “*Kevser nedir bilir misiniz? O, cennette bir nehirdir ki Rabbim onu bana vaat etmiştir. Onda pek çok hayır vardır!*” (Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 6/1436).

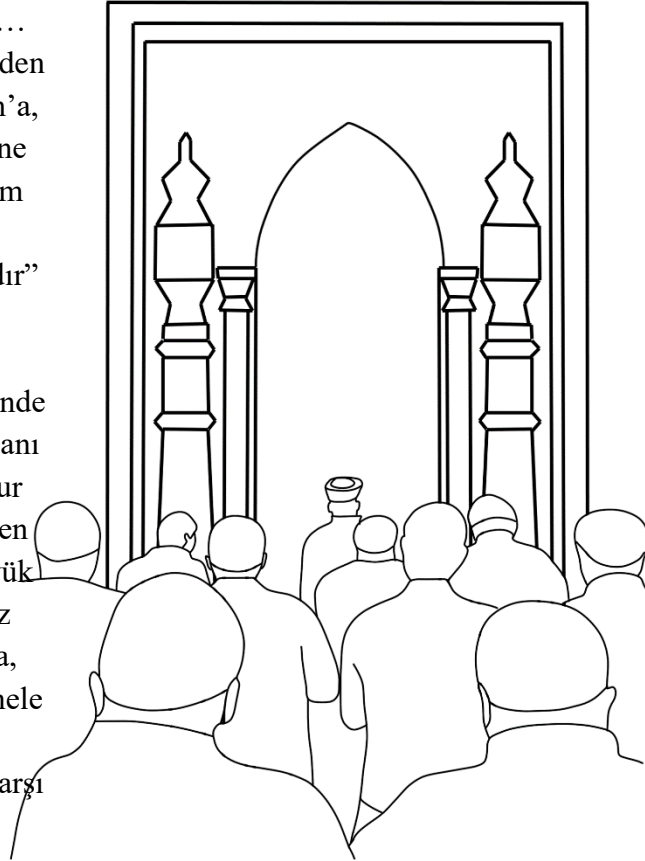
أَنْحَرُ : Kelimesi ile kurban kesmek kastedilmiştir (İbn Kesîr, *Tefsîru 'l-Kur'âni 'l-Azîm*, 15/8698)

الْأَبْتَرُ : Hz. Peygamber (s.a.s)'in oğulları Kasım ile Abdullah, Mekke'de; İbrahim de Medine'de vefat edince, kâfirler, “Yerine geçecek kimse yok” manasında, “ebter” dediler. Fakat Allah Teâlâ daha sonra, Hz. Peygamber (s.a.s)'in değil, düşmanlarının “ebter” olduğunu bildirmiştir. Zira o kâfirlerin neslinin kesildiğini, Hz. Peygamber (s.a.s)'in neslinin ise, gün be gün artarak gelişip büyüdüğünü görmekteyiz ve bu durum, kıyamet kopana kadar devam edecektir. Diğer bir ifade ile onlar, “yardımcısı, destekçisi yok” manasında, Hz. Peygamber (s.a.s)'e “ebter” demişlerdir. Onların yalan olduğu ortaya çıkmıştır. Çünkü onun (a.s) dostu, Allah, Cebrâil (a.s) ve salih mü'minlerdir. Kâfirlerin ise, ne (gerçek) bir yardımcıları ne sevenleri ne de destekçileri vardır (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtihu 'l-Gayb*, 23/480).

2.9. Bakara Sûresi (285-286. Ayetler)

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla...
285. Allah'ın elçisi ve müminler, Rabbinden ona indirilene iman ettiler. Her biri Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine inandılar. "O'nun elçileri arasında ayırım yapmayız" ve "İşittik, itaat ettik, bağışlamayı dileriz rabbimiz, gidiş sanadır" dediler.

286. Allah hiçbir kimseyi, gücünün yetmediği bir şeyle yükümlü kılmaz; lehinde olanı da kendi kazandıdır, aleyhinde olanı da kendi kazandıdır. Rabbimiz! Unutur veya yanılırsak bizi cezalandırma! Bizden öncekilere yüklediğin gibi bize de ağır yük yükleme! Üstesinden gelemeyeceğimiz şeyleri üzerimize yükleme! Bizi bağışla, ayıplarımızı ört ve bize rahmetinle muamele buyur! Sen bizim sahibimiz ve yardımcımızsın; artık inkârcı topluluğa karşı bize yardım et!

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

أَمَّنَ الرَّسُولُ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْهِ مِنْ رَبِّهِ وَالْمُؤْمِنُونَ
كُلٌّ آمَنَ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ لَا نُفَرِّقُ
بَيْنَ أَحَدٍ مِنْ رُسُلِهِ وَقَالُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا
غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ ﴿285﴾
لَا يَكْفُلُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا لَهَا مَا كَسَبَتْ
وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ
أَخْطَأْنَا رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْ عَلَيْنَا إصْرًا كَمَا حَمَلْتَهُ
عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِنَا رَبَّنَا وَلَا تُحَمِّلْنَا مَا لَا طَاقَةَ
لَنَا بِهِ وَاعْفُ عَنَّا وَاعْفُرْ لَنَا وَارْحَمْنَا أَنْتَ
مَوْلَانَا فَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ ﴿286﴾

Şekil 25: "Bakara Sûresi" 285. ve 286. Ayetlerin Temsili Resmi

سُورَةُ الْبَقَرَةِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

أَمَنَ الرَّسُولُ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْهِ مِنْ رَبِّهِ وَالْمُؤْمِنُونَ كُلٌّ آمَنَ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ لَا
 تُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْ رُسُلِهِ وَقَالُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ ﴿285﴾
 لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا
 أَوْ أَخْطَأْنَا رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْ عَلَيْنَا إصْرًا كَمَا حَمَلْتَهُ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِنَا رَبَّنَا وَلَا تُحَمِّلْنَا
 مَا لَا طَاقَةَ لَنَا بِهِ وَاعْفُ عَنَّا وَاعْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا أَنْتَ مَوْلَانَا فَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ

الْكَافِرِينَ ﴿286﴾

MEÂLİ:

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla...

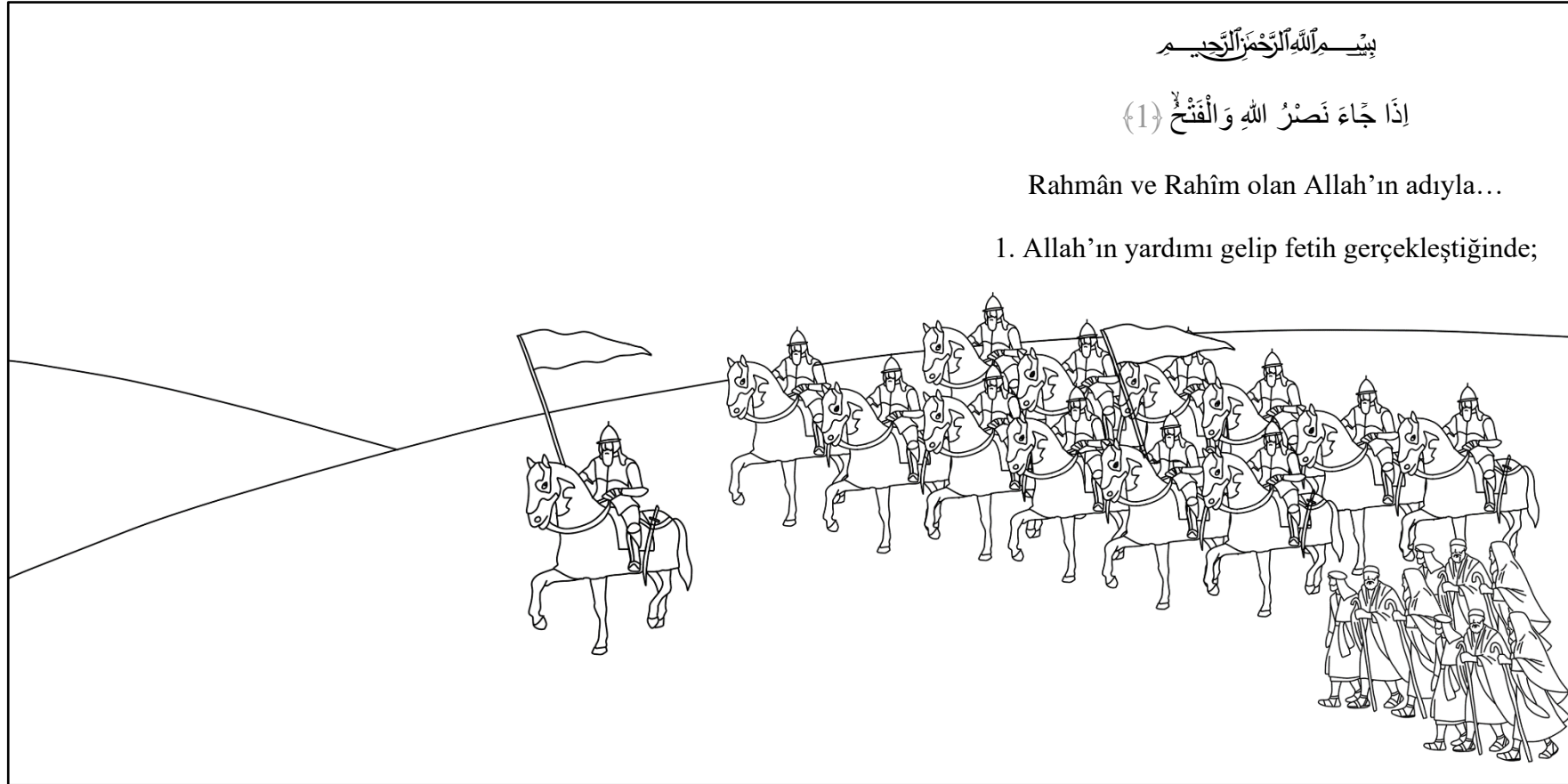
285. Allah'ın elçisi ve müminler, rabbinden ona indirilene iman ettiler. Her biri Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine inandılar. “O'nun elçileri arasında ayırım yapmayız” ve “İşittik, itaat ettik, bağışlamanı dileriz rabbimiz, gidiş sanadır” dediler.

286. Allah hiçbir kimseyi, gücünün yetmediği bir şeyle yükümlü kılmaz; lehinde olanı da kendi kazandığıdır, aleyhinde olanı da kendi kazandığıdır. Rabbimiz! Unutur veya yanılırsak bizi cezalandırma! Bizden öncekilere yüklediğin gibi bize de ağır yük yükleme! Üstesinden gelemeyeceğimiz şeyleri üzerimize yükleme! Bizi bağışla, ayıplarımızı ört ve bize rahmetinle muamele buyur! Sen bizim sahibimiz ve yardımcımızsın; artık inkârcı topluluğa karşı bize yardım et!

SÛRE SÖZLÜĞÜ:

أَمَنَ : Ayet-i Kerime'deki “*iman edenler*” kısmı, Peygamber'e atfedilmiş ve sonra bütününden haber verilerek: “Hepsi de Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine iman etti. O'nun peygamberlerinden hiçbirinin arasını tefrik etmeyiz.” buyurulmuştur. Mü'minler Allah'ın bir tek, Samed olduğuna, ondan başka İlah ve Rab olmadığına iman ederler (İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, 3/1140).

2.10. Nasr Sûresi

Şekil 26: "Nasr Sûresi" 1. Ayetin Temsili Resmi

Şekil 27: "Nasr Sûresi" 2. ve 3. Ayetlerin Temsili Resmi

سُورَةُ النَّصْرِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ ﴿١﴾ وَرَأَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي دِينِ اللَّهِ أَفْوَاجًا ﴿٢﴾
فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْهُ إِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا ﴿٣﴾

MEÂLİ:

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla...

1. Allah'ın yardımı gelip fetih gerçekleştiğinde;
2. Ve insanların akın akın Allah'ın dinine girdiğini gördüğünde;
3. Rabbine hamd ederek şanının yüceliğini dile getir ve O'ndan af dile; şüphesiz O, tövbeleri çok kabul edendir.

SÛRE SÖZLÜĞÜ:

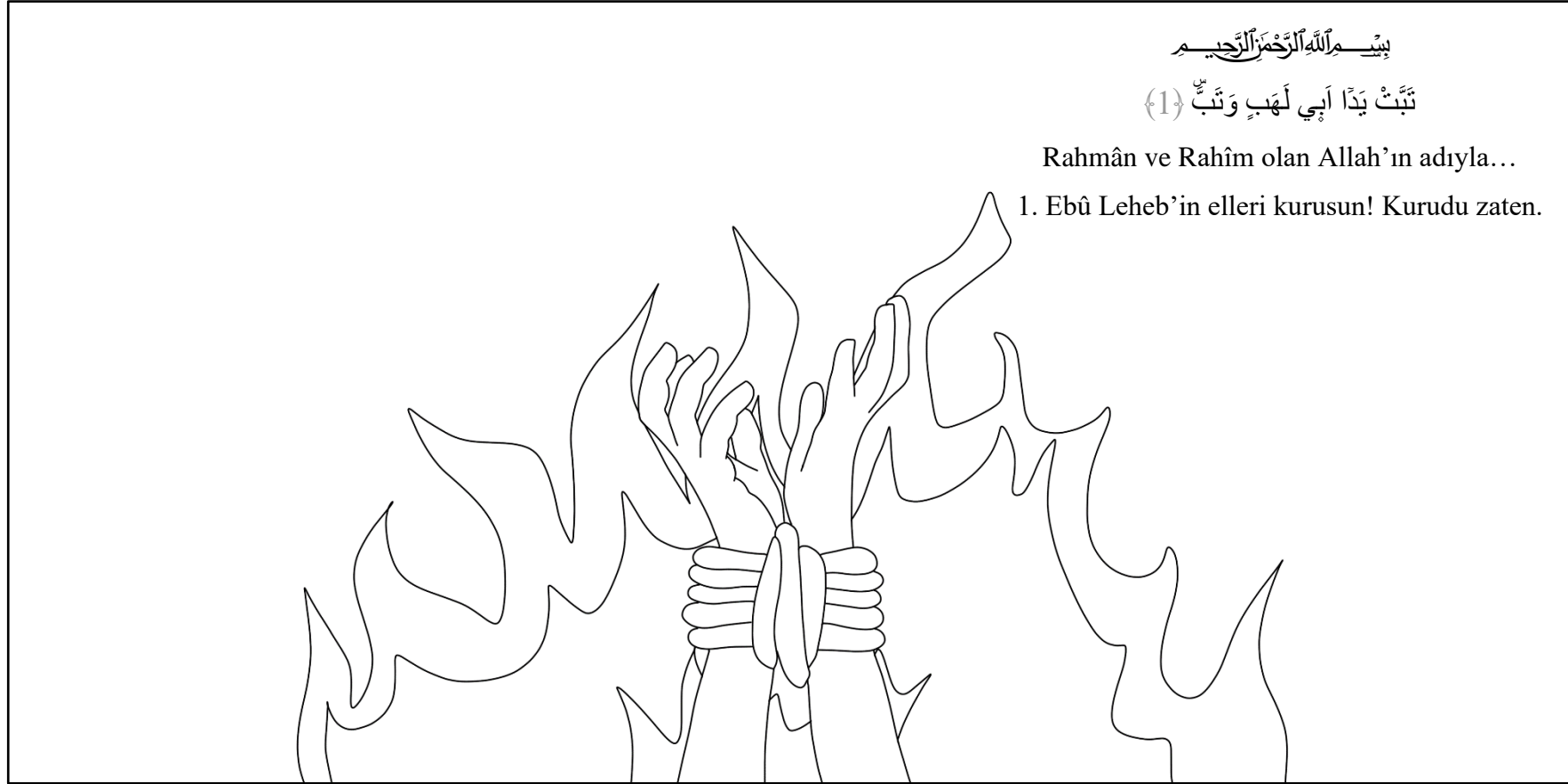
نَصْرٌ : Allah'ın nusreti, düşmanlara karşı gâlib ve muzaffer kılacak olan mev'ud (vadedilen yardım) demektir (Elmalılı M. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'ân Dili*, 6/860).

الْفَتْحُ : Buradaki fetihten maksat, tek bir sözle Mekke'nin fethidir. Çünkü Arap kabileleri Müslüman olmak için Mekke'nin fethini bekliyor ve eğer o, kavmini yenersenbidir, diyorlardı. Allah Teâlâ Mekke'nin fethini müyesser kılınca, topluca Allah'ın dinine girdiler. İki yıl geçmeden bütün Arap kabileleri iman üzere birleşti. Öteki kabileler de İslâm'a destek oldular. Hamd ve minnet Allah'a mahsustur (İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, 15/8731).

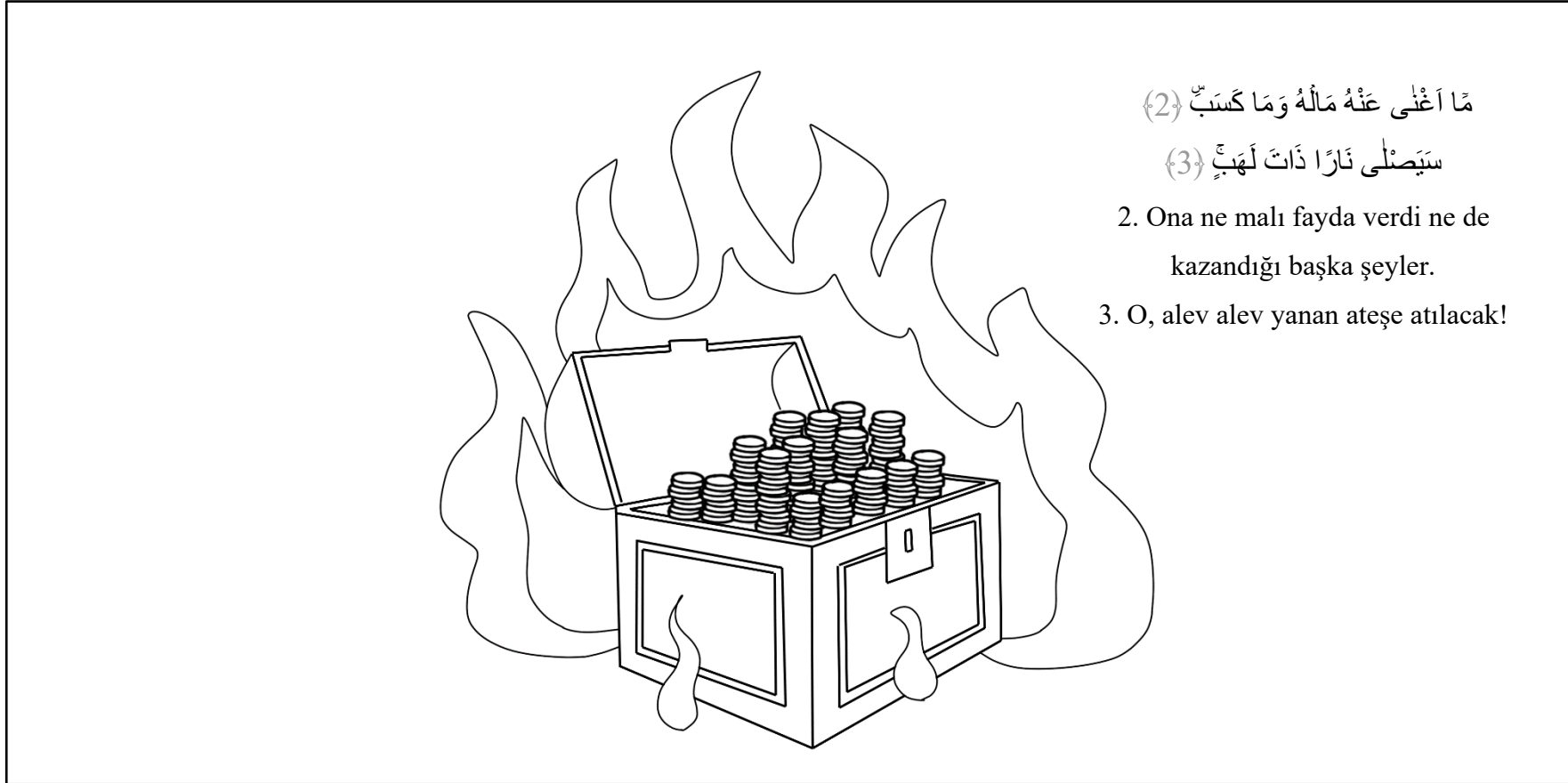
أَفْوَاجًا : Kelimesi, “kalabalık cemaat” anlamına gelmekte olup, Araplar, daha önceleri birer birer, ya da ikişer ikişer İslâm'a giriyorlar iken, şimdi, bir kabile toptan İslâm'a giriyordu (Fahredden er-Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, 23/521).

تَوَّابًا : “O, tövbeleri kabul etmiştir hep.” Yani geçmiş zamanlarda mükellefleri yarattığından beri istiğfar ettiklerinde onların tövbelerini hep kabul etmiştir. Bu sebeple istiğfar edecek herkesin bunun aynısını umması gerekmektedir (Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 6/1450).

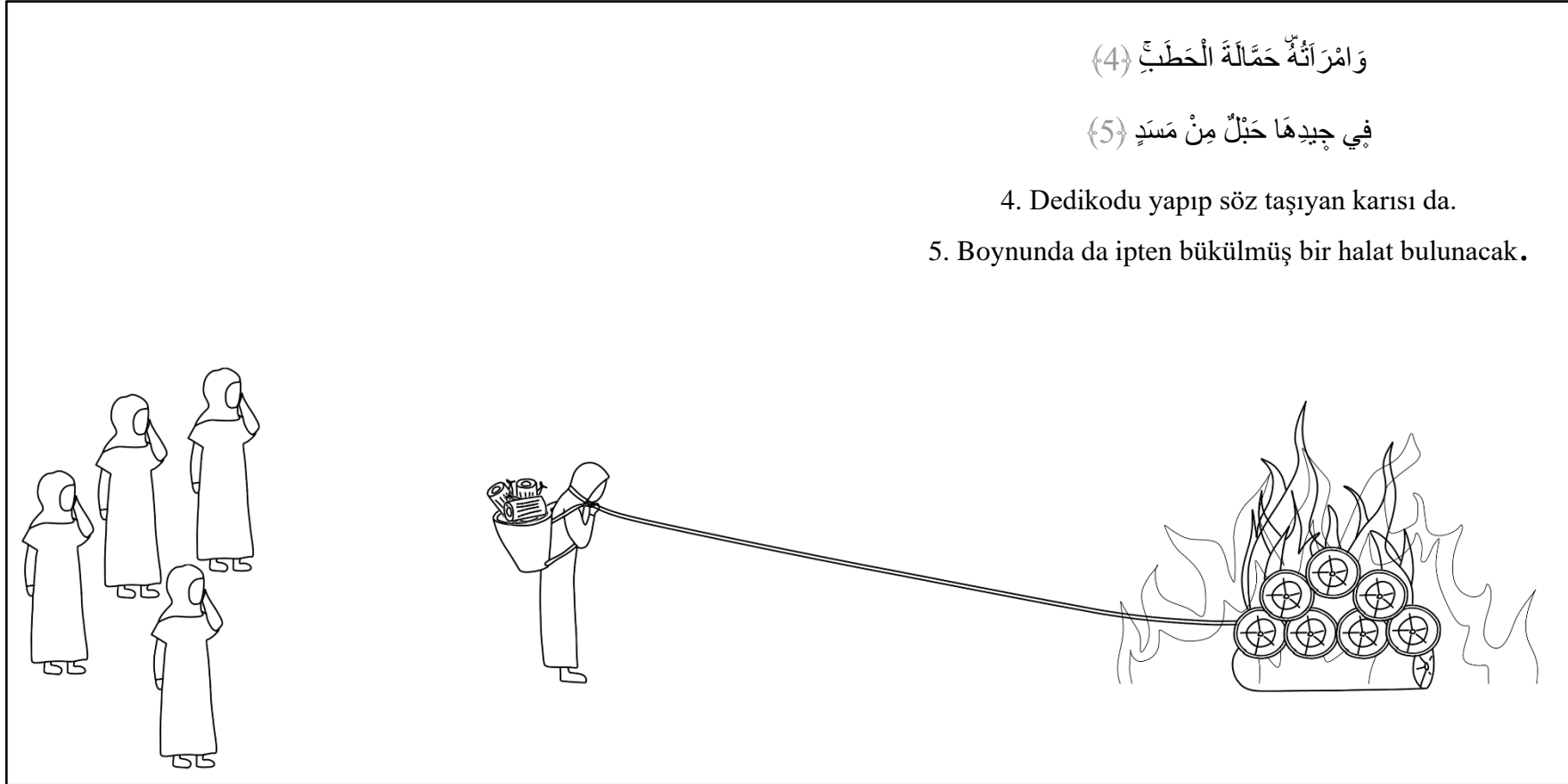
2.11. Tebbet Sûresi

Şekil 28: "Tebbet Sûresi" 1. Ayetin Temsili Resmi

Şekil 29: "Tebbet Sûresi" 2. ve 3. Ayetlerin Temsili Resmi

Şekil 30: "Tebbet Sûresi" 4. ve 5. Ayetlerin Temsili Resmi

سُورَةُ تَبَّتْ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ (1) مَا أَغْنَىٰ عَنْهُ مَالُهُ وَمَا كَسَبَ (2)
سَيَصْلَىٰ نَارًا ذَاتَ لَهَبٍ (3) وَأَمْرَاتُهُ حَمَّالَةَ الْحَطَبِ (4) فِي جِيدِهَا حَبْلٌ مِّن مَّسَدٍ (5)

MEÂLİ:

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla...

1. Ebû Leheb'in elleri kurusun! Kurudu zaten.
2. Ona ne malı fayda verdi ne de kazandığı başka şeyler.
3. O, alev alev yanan ateşe atılacak!
4. Dedikodu yapıp söz taşıyan karısı da.
5. Boynunda da ipten bükülmüş bir halat bulunacak.

SÛRE SÖZLÜĞÜ:

تَبَّتْ : “*hüsrana uğrasın*” şeklinde izah edilmiştir. Buna göre ayetin manası: “Ebu Leheb'in yaptıkları boşa çıksın ve hüsrana uğrasın” şeklindedir (Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, 9/263).

أَبِي لَهَبٍ : Esas adı Abdü'l-Uzza olup Hz. Peygamber'in (s.a.v.) amcasıdır. Yanakları ateş parçası gibi ve kıpkırmızı olduğu için ona bu ad verilmiştir. Böylece, onunla alay edip tahkir etmek için, bununla anılması caiz olmuştur. O cehennemlik olup akibet varacağı yer de alevli bir ateş olunca, hâli, künyesine uygun düşmüş, bu nedenle onunla zikredilmesi yerinde olmuştur. Buna göre ona, nasıl ki çok kötü ve şerir bir kimseye, Ebu'ş-Şer “şerrin babası”; hayırsever kimseye de Ebû'l-Hayr “hayrın babası”, Ebû Leheb “alevin babası” denilir (Fahredden er-Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, 23/54).

حَمَّالَةَ الْحَطَبِ : Dedikodu yapıp söz taşıyan, insanların arasını bozmak amacıyla laf götürüp getiren ve Hz. Peygamber'i maddî sıkıntısı sebebiyle aşağıladığı manasında mecazi bir anlamdır (DİB, *Kur'ân Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, 5/711).

2.12. Haşr Sûresi (21-24. Ayetler)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

لَوْ أَنْزَلْنَا هَذَا الْقُرْآنَ عَلَى جَبَلٍ لَرَأَيْتَهُ خَاشِعًا
 مُتَصَدِّعًا مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ وَتِلْكَ الْأَمْثَالُ نَضْرِبُهَا
 لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ ﴿21﴾ هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا
 هُوَ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ هُوَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ ﴿22﴾
 هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ السَّلَامُ
 الْمُؤْمِنُ الْمُهِيمُنُ الْعَزِيزُ الْجَبَّارُ الْمُنَكَّرُ سُبْحَانَ اللَّهِ
 عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿23﴾ هُوَ اللَّهُ الْخَالِقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ
 لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى يُسَبِّحُ لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ
 وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿24﴾

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla...

21. Şayet biz bu Kur'an'ı bir dağın üzerine indirmiş olsaydık, onu Allah korkusundan titremiş ve paramparça olmuş görürdün. İşte bu misalleri insanlar düşünsünler diye veriyoruz.

22. O, kendisinden başka tanrı olmayan Allah'tır; duyular ve akılla idrak edilemeyi de edileni de bilir. O Rahmândır, Rahîmdir.

23. O, kendisinden başka tanrı olmayan Allah'tır; egemenliğin mutlak sahibidir, her türlü eksiklikten uzaktır, esenlik verendir, güven sağlayan ve kendisine güvenilendir, görüp gözeten ve yönetendir, üstündür, iradesine sınırlı yoktur, büyüklükte eşi olmayandır. Allah onların yakıştırdıkları ortaklardan tamamıyla münezzehtir.

24. O, takdir ettiği gibi yaratan, örneği olmadan canlıları var eden, biçim ve özellik veren Allah'tır. En güzel isimler O'nundur. Göklerdekilere ve yerdekilere hep O'nu tesbih ederler. O azîzdir, hakîmdir.

Şekil 31: "Haşr Sûresi 21., 22., 23. ve 24. Ayetlerin Temsili Resmi

سُورَةُ الْحَشْرِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

لَوْ أَنْزَلْنَا هَذَا الْقُرْآنَ عَلَى جَبَلٍ لَرَأَيْنَاهُ خَائِعًا مُتَصَدِّعًا مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ وَتِلْكَ الْأَمْثَالُ

نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ ﴿21﴾

هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ هُوَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ ﴿22﴾

هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ السَّلَامُ الْمُؤْمِنُ الْمُهَيْمِنُ الْعَزِيزُ الْجَبَّارُ

الْمُتَكَبِّرُ سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿23﴾

هُوَ اللَّهُ الْخَالِقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى يُسَبِّحُ لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ

وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿24﴾

MEÂLİ:

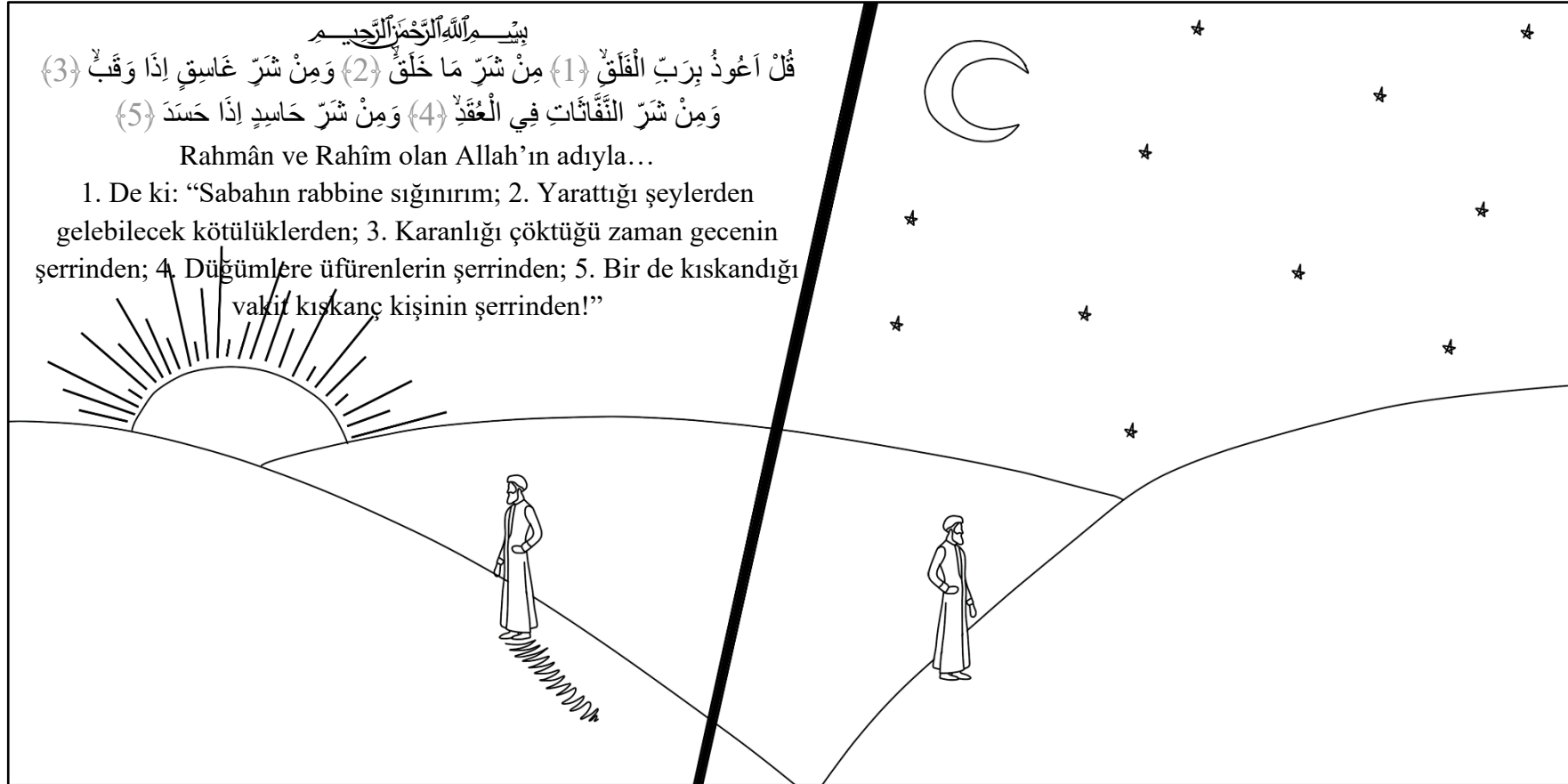
Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla...

21. Şayet biz bu Kur'an'ı bir dağın üzerine indirmiş olsaydık, onu Allah korkusundan titremiş ve paramparça olmuş görürdün. İşte bu misalleri insanlar düşünsünler diye veriyoruz.
22. O, kendisinden başka tanrı olmayan Allah'tır; duyular ve akılla idrak edilemeyi de edileni de bilir. O Rahmândır, Rahîmdir.
23. O, kendisinden başka tanrı olmayan Allah'tır; egemenliğin mutlak sahibidir, her türlü eksiklikten uzaktır, esenlik verendir, güven sağlayan ve kendisine güvenilendir, görüp gözeten ve yönetendir, üstündür, iradesine sınır yoktur, büyüklükte eşi olmayandır. Allah onların yakıştırdıkları ortaklardan tamamıyla münezzehtir.
24. O, takdir ettiği gibi yaratan, örneği olmadan canlıları var eden, biçim ve özellik veren Allah'tır. En güzel isimler O'nundur. Göklerdekiler ve yerdekiler hep O'nu tesbih ederler. O Azîzdir, Hakîmdir.

SÛRE SÖZLÜĞÜ:

الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى : Allah Teâlâ'nın en güzel niteliklerine ve en mükemmel anlamlara delâlet eden isimleri demektir (DİB, *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, 5/304).

2.13. Felak Sûresi

Şekil 32: "Felak Sûresi" 1., 2., 3., 4. ve 5. Ayetlerin Temsili Resmi

سُورَةُ الْفَلَقِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ ﴿1﴾ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ ﴿2﴾ وَمِنْ شَرِّ غَاسِقٍ إِذَا وَقَبَ ﴿3﴾
وَمِنْ شَرِّ النَّفَّاثَاتِ فِي الْعُقَدِ ﴿4﴾ وَمِنْ شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ ﴿5﴾

MEÂLİ:

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla...

1. De ki: “Sabahın rabbine sığınırım;
2. Yarattığı şeylerden gelebilecek kötülüklerden;
3. Karanlığı çöktüğü zaman gecenin şerrinden;
4. Düğümlere üfürenlerin şerrinden;
5. Bir de kıskandığı vakit kıskanç kişinin şerrinden!”

SÛRE SÖZLÜĞÜ:

الْفَلَق : Fecir vakti demektir; çünkü (fecir) geceden yarılıp ayrılmakta ve fark edilmektedir (Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 6/1468).

غَاسِقٍ : Karanlığı çok olan gece manasındadır (Fahredden er-Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, 23/590).

حَاسِدٍ : “Kıskanmak” anlamına gelen hased kökünden sıfat olup kıskançlık ve çekememezlik duygusunun tesirinde kalan kişiyi ifade eder (DİB, *Kur'ân Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, 5/722).

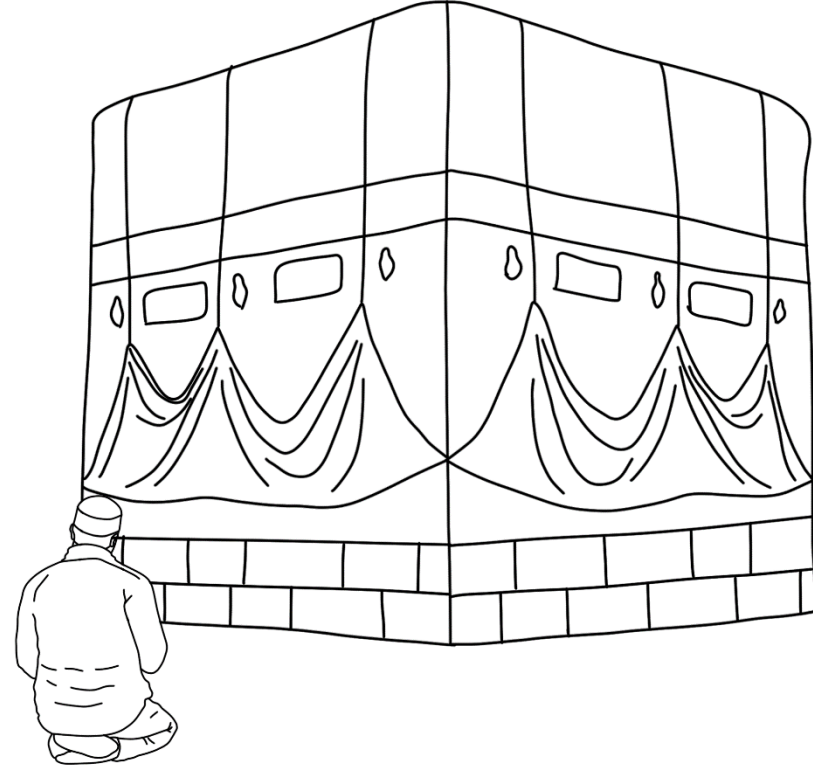
2.14. Nas Sûresi

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ ﴿1﴾ مَلِكِ النَّاسِ ﴿2﴾ إِلَهِ النَّاسِ ﴿3﴾
 مِنْ شَرِّ الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ ﴿4﴾ الَّذِي يُوَسْوِسُ فِي صُدُورِ النَّاسِ ﴿5﴾
 مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ ﴿6﴾

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla...

1-6. De ki: “Cinlerden olsun insanlardan olsun, insanların kalplerine vesvese sokan sinsi şeytanın şerrinden insanların Rabbine, insanların mâlik ve hâkimine, insanların mâbuduna sığınırım!”

Şekil 33: "Nas Sûresi" 1., 2., 3., 4., 5. ve 6. Ayetlerin Temsili Resmi

سُورَةُ النَّاسِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ ﴿1﴾ مَلِكِ النَّاسِ ﴿2﴾ إِلَهِ النَّاسِ ﴿3﴾
 مِنْ شَرِّ الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ ﴿4﴾ الَّذِي يُوَسْوِسُ فِي صُدُورِ النَّاسِ ﴿5﴾
 مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ ﴿6﴾

MEÂLİ:

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla...

1-6. De ki: “Cinlerden olsun insanlardan olsun, insanların kalplerine vesvese soğan sinsi şeytanın şerrinden insanların Rabbine, insanların mâlik ve hâkimine, insanların mâbuduna sığınırım!”

SÛRE SÖZLÜĞÜ:

النَّاس : İnsanlar demektir. Allah Teâlâ, bütün varlıkların Rabbidir. Fakat burada, tahsis yaparak, kendisinin “insanların Rabbi” olduğunu söylüyor (Fahredden er-Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, 23/598).

الْخَنَّاس : İnsan Allah'ı zikrettiğinde şeytan siner. Allah'tan gafil olduğunda ise ona vesvese verir. Bu bakımdan şeytana “sinsi ve gizlenen” manasına gelen “hannas” denilmiştir (Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, 9/286).

SONUÇ

Kur'ân-ı Kerîm son ilahi kitaptır ve hükümleri kıyamete kadar değişmeyecek bir rehberdir. Bunun için hükümlerinin anlaşılması ve hayata aktarılması elzemdır. Bir Müslüman için Kur'ân-ı Kerîm'i anlamak hayatî önem taşır. Kur'ân'da birçok defa Allah Teâlâ insanı düşünmeye, akletmeye çağırır, Kur'ân'ı anlamak istemeyen ve düşünmeyenleri kınamıştır. Kutsal mesajın anlaşılabilmesi için Kur'ân'ın apaçık, anlaşılır, muhataplarının konuştuğu ve anladığı bir dil ile nazil olduğuna vurgu yapılmıştır. Kur'ân'ın muhatapları tarafından anlaşılır bir kitap olması, ne kadar önemli bir konuysa, evrensel mesajını tüm insanlığa, özellikle genç dimağlara ulaştırma ihtiyacı da bir o kadar önemlidir.

O, hayatın içinden olay, yönlendirme ve problemlere değinen bir hayat kitabı, yarattığı insanı en iyi bilen bir zatın mesajıdır. Onun anlatımı, canlı, yaşanılabilir, ikna edici, tatmin edici ve inandırıcıdır. Kur'ân'ın mesajı akıllara, beyinlere, gönüllere, vicdanlara, duygulara birlikte hitap eder; bunların hepsini birden harekete geçirir özelliktedir.

Tefsir, önemini İslam'ın ana kaynağı olan Kur'ân-ı Kerîm'in anlaşılmasını amaçlayan ilim dalı olmasından almaktadır. Onun ehemmiyeti, diğer dinî ilimleri Kur'ân'la irtibat kurmaya zemin hazırlamakla daha da artmaktadır. AİHL'de okutulan tefsir dersi sayesinde öğrenci, Kur'ân-ı Kerîm'in muhtevasını tanıması, incelemesi ve anlaması için lüzumlu temel bilgileri kazanmaktadır.

Geçmişten günümüze Tefsir alanında pek çok çalışma yapılmış, alanın temel yapı taşını oluşturacak eserler kaleme alınmıştır. Ancak son dönemde yapılan çalışmalar, özellikle meâl çalışmaları, günümüz insanının anlam seviyesine hitap edememektedir. Bu da öğrencilerin Tefsir dersine bakışını olumsuz yönde etkilemektedir. Çalışmamızda ortaya koymuş olduğumuz, AİHL öğretim programında yer alan sûrelerin görsel tasarımlarının probleme ışık tutacağını düşünüyoruz. Böylece öğrencilerin Tefsir dersini anlama düzeylerinin artması mümkün hâle gelecektir.

Anadolu İmam-Hatip Liseleri kuruldukları ilk günden itibaren nitelikli insan yetiştirme gayesini ön planda tutmuş, öğretim programları bu gayeler doğrultusunda hazırlanmıştır. İmam-Hatip Liseleri kuruluşundan itibaren daima halkın teveccühüne

mazhar olmuştur. Anadolu İmam-Hatip Liseleri; İslamî ilimler ile bilimi bir arada sunmaya çalışan kurumlardır. Öğretim programında yer alan Tefsir dersi de bu alana hizmet etmektedir. Ancak dersin içeriğinin soyut ağırlıklı olması, öğrenci nazarında anlaşılmasını güç hâle getirmektedir. Materyal kullanımı ile konuların, somut olarak ortaya konulması ve anlaşılabilirliğinin artırılması mümkündür. Çünkü çağımızın gereklerine uygun anlatım tekniklerini benimsemek ve bu teknikleri mümkün olduğunca derslerde kullanmak tüm alanlar için verimi artıracak bir durumdur.

Çalışmamızda; AİHL Meslek dersleri arasında yer alan tefsir dersini değerlendirerek, öğrencilerde kalıcı öğrenmeyi artıran hususları öğretim ilkeleri doğrultusunda belirleyerek, görsel materyal tasarım örnekleri ortaya koyduk. Ayrıca cumhuriyetten günümüze yazılan meâller üzerinde yapılan araştırmaları esas alarak, gençlerin Kur'ân'la buluşmalarını sağlayacak, onların üslup seviyelerine hitap eden bir meâl çalışmasının olmadığını tespit ettik. Bu amaca hizmet etmesini umduğumuz görsel materyal tasarımlarını, tefsir ders kitabı müfredatında yer alan on dört sûre üzerinden ortaya koymaya çalıştık. Aynı zamanda bu görsel materyaller ile öğrenciler için ayetlerin yaşanabilirliğinin idrak ettirilmesine, zihinde tabloların canlanmasına ve somutlaştırılarak hayata aktarımına ve dersin yaşama dönük uygulanabilirliğini artırıcı noktalarının keşfedilmesine katkı sunmaya çalıştık. Bu tasarımları oluştururken temel hareket noktamızın, ilk dönem tefsir kaynaklarının ifade ettiği manalar üzerinden olmasına dikkat ettik. Tasarımları; ayetlerde ifade edilen ana konuların yalın ve sade çizimlerle, renklendirmeye gidilmeden, İslâm dininin resimle alakalı çizdiği sınırlara dikkat edecek şekilde yüz hatları tasvir edilmeden oluşturduk.

Günümüz dünyasında neredeyse her türlü bilgi görsellerle insanların algısına sunulmaktadır. Bu durumun net bir şekilde ortada olması, eğitim-öğretim alanında da birtakım güncellemelerin yapılmasını zorunlu kılmaktadır. Bu noktada öğrencilere hitap eden görsel materyallerle donatılmış ders kitaplarının tasarlanması oldukça önemli bir husustur. Özellikle tefsir dersi gibi soyut konuların ağırlık kazandığı din eğitimi alanında bu iş daha ön plana çıkmaktadır. Ayrıca dini yayıncılıkta gençlere hitap edecek eserler için de görsel tasarımlar son derece elzemdir. Bunun için tavsiyemiz; MEB ve DİB iş birliği içerisinde alanında uzman kişilerden ekipler oluşturularak, görsel öğeler tasarlanmalı ve gerek ders kitapları gerekse dini yayınlar

bu hassasiyetle basılmalıdır. Bu ekipte; alanında uzman ilahiyatçılar, görsel tasarım uzmanları, illüstrasyon sanatını icra eden uzmanlar, eğitim uzmanları, alanında formasyona sahip öğretmenler, yapay zekâ uzmanları ve hitap edilecek kitlenin gelişim düzeyleri alanında yeterli donanıma sahip kişiler mutlaka yer almalıdır. Hatta çizimler veya tasarımlar ortaya koyulduktan sonra tekrar bir uzman ilahiyatçının onayına sunulmalıdır. Aksi durumda hatalı görsel tasarımların gerek ders kitaplarında gerekse dini yayınlarda yer alması, muhatabın zihninde yanlış öğrenmeye yol açacağı gibi dönüşü zor olan bilgi kirliliğine de sebebiyet verebilir.

Tüm bu hususlar neticesinde şunu ifade etmeliyiz ki; gençlerimize daha kalıcı ve doğru bilgiler sunmak istiyorsak gerek ilahiyatçılar gerekse eğitimciler olarak bu alanda daha fazla çalışma üretmeli ve görsellerin hayatın her noktasında yer aldığı bir dünyada tüm bu hassas çizgilere dikkat ederek zihinlere hitap edecek görseller tasarlamalıyız.

Çalışmamızın AİHL tefsir derslerine ve din öğretiminde materyal tasarımlarına dair yapılması muhtemel araştırmalara bilgi ve yöntem bakımından ışık tutmasını umuyoruz.

KAYNAKÇA

- Akbudak**, Zeynep. “Günümüz Kur’ân Meâllerinde Öne Çıkan Bazı Temel Problemler”. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 32 (Ocak 2023), 68-83.
- Avcı**, Casim. “Kureyş (Benî Kureyş)”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 26/442-444. Ankara: TDV Yayınları, 2002.
- Aycın**, Hasan. *40 Hadis 40 Çizgi*. İstanbul: EDAM Yayınları, 2013.
- Aydın**, Mehmet Zeki. *Din Öğretiminde Yöntemler*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2004.
- Ayhan**, Halis. “İmam-Hatip Lisesi”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 22/191-194. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.
- Başoğlu**, Tuncay. “Resim”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 34/579-582. İstanbul: TDV Yayınları, 2007.
- Batar**, Yusuf. “Bir Öğretim Yöntemi Olarak Emsal’ul Kur’an”. *İslami İlimler Dergisi* 8 (2013) 322-341.
- Bayraklı**, Bayraktar. *İslam’da Eğitim*. İstanbul, 2002.
- Bayraktar**, Muhammet Mustafa – **Bayraktar**, Saliha Bozer. “Hz. Peygamber’in Hayatının Öğretiminde Görsel Materyal Kullanımı: İslam Minyatür Sanatı Örneği”. *Eskiyeni* 50 (Eylül 2023), 769-798.
- Birişik**, Abdülhamit. “Kur’an”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 26/383-388. Ankara: TDV Yayınları, 2002.
- Birişik**, Abdülhamit. “Tefsir”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 40/281-290. Ankara: TDV Yayınları, 2002.
- Cerrahoğlu**, Prof. Dr. İsmail. *Tesir Usûlü*. Ankara: TDV Yayınları, 11. Basım, 1997.
- Çalışkan**, Prof. Dr. İsmail vd. *Anadolu İmam-Hatip Lisesi Tefsir*. Ankara: MEB Yayınları, 2023.
- Demirci**, Selim. “Hadis Metnini Anlama/Somutlaştırma Çabasına Bir Örnek: Hz. Peygamber’in Emel-Ecel İlişkisine Dair Çizdiği Şekil”. *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi* 6 (Güz 2015), 101-121.
- Demirtaş**, Kenan. *Hadis Öğretimine İmam-Hatip Liseleri Gelişim Modeli Çerçevesinde Bir Yaklaşım*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2001.
- Dereli**, Muhammet Vehbi. “Gençlere Yönelik Dinî Yayıncılıkta Dil ve Terminolojinin Önemi-Kur’an Çevirileri Örneği”. *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 44 (Ocak 2020), 61-78.

- Durmuş**, Demet. *Anadolu İmam-Hatip Lisesi 10.Sınıf Arapça Ders Kitabının Değerlendirilmesi*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- DİB**, Diyanet İşleri Başkanlığı. *Türkiye’de Dinî Hayat Araştırması*. Ankara: Diyanet İşleri Yayınları, 2014.
- Emerick**, Yahya. *The Meaning of The Holy Qur'an For School Children*. California: Create Space, 2010.
- Eyimaya**, Muzaffer. *İmam Hatip Liselerinde Tefsir Öğretimi Üzerine Bir Değerlendirme*. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006.
- Gülpak**, Emine. “Kur’ân Meâllerinin Muhatapları Tarafından Anlaşılabilirliğine İlişkin Bir Araştırma”. *KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi* 33 (Haziran 2019), 169-198.
- Gümüş**, Sadrettin. “Cumhuriyet Döneminde (1923-1960 Arası) Meâl Çalışmaları”. *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi* 5 (Bahar 2015), 285-331.
- Günay**, İlhami. “İmam Hatip Liselerinde Okutulan Tefsir Dersinin Önemi, Sorunları, Öğretim Metodları ve Bazı Teklifler”. *Tefsir Araştırmaları Dergisi (TADER)* 3/2 (Ekim 2019), 357-383.
- Güney**, Sibel. *İmam Hatip Liseleri 9. ve 10. Sınıf Müfredatıyla Bağdaştırılmış Arapça-Türkçe Görsel Sözlük Örneği*. Çorum: Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- İbn Kesîr**. *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*. çev. Prof. Dr. Bekir Karlığa vd. İstanbul: Çağrı Yayınları, 2008.
- Kabakcı**, Ersin. “Çocuk-Merkezli Kur’an Meali Yazımı Mümkün mü? The Meaning of the Holy Qur’ân for School Children Adlı Meal Çalışması Özelinde Bir İnceleme”. *Hitit İlahiyat Dergisi* 22/1 (Haziran 2023), 113-114.
- Kanca**, Fatih. “Yazılış Amaçları Bakımından Türkçe Kur’an Mealleri”. *ULUM Dinî Tetkikler Dergisi* 5/2 (Aralık 2022), 187-247.
- Kara**, Mustafa. “Kur’ân-ı Kerîm’in Anlaşılmasında Meâl Etkinliklerinin Fonksiyonu (Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Örneği)”. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 9/1 (Haziran 2016), 319-336.
- Karaman**, Prof. Dr. Hayreddin vd. *Kur’ân Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2023.

- Kaya**, Meryem Zeynep. *Örnek Sureler Ekseninde Çocuklara Yönelik Meal ve Tefsir Çalışmalarının Gerekliliği*. Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2023.
- Khan**, Nouman Ali. “Asr Sûresi Resimli Kısa Tefsir”. *YouTube*. Yayın Tarihi 21 Mayıs 2017. <https://www.youtube.com/watch?v=Sr4qaGD7gug>
- Koçyiğit**, Hikmet. “Günümüz Türkçe Kur’ân Meâlleri Üzerine Bir Tasnif Denemesi”. *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 37 (Aralık 2017), 79-121.
- Köksal**, Doç. Dr. Onur. *Öğretim İlke ve Yöntemleri*. Konya: Eğitim Akademi Yayınevi, 2010.
- Köse**, Nuri. *İmam-Hatip Liselerinde Okutulan Tefsir Dersi Programının Değerlendirilmesi*. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1998.
- Kur’ân-ı Hakîm ve Meâl-i Kerîm**. çev. Hasan Basri Çantay. İstanbul: Elif Ofset, 15. Basım, 1990.
- Kutub**, Seyyid. *Kur’an’da Edebi Tasvir*. İstanbul: Beka Yayınları.
- MEB**. *Anadolu İmam-Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretim Programları*. Ankara: MEB Yayınları, 2018.
- MEB**, Millî Eğitim Bakanlığı. “DOGM”. Erişim 22 Mayıs 2024. <https://dogm.meb.gov.tr/www/haftalik-ders-cizelgeleri/icerik/11>
- MEB**, Millî Eğitim Bakanlığı. *Milli Eğitim İstatistikleri*. Ankara: Resmi İstatistik Programı Yayını, 2023.
- Omarah**, Faried. “Artworks”. Erişim 22 Temmuz 2024. <https://www.fariedomarah.com/7kk2cfsrds9guxrjw6rxcfu2pd2ore>
- Öcal**, Mustafa. “Dünden Bugüne İmam Hatip Liseleri (1913-2013)”. *100. Yılında İmam Hatip Liseleri Uluslararası Sempozyumu*. ed. Recep Kaymakcan vd. 65-104. İstanbul: Dem Yayınları, 2015.
- Öcal**, Mustafa. “İmam-Hatip Liselerinde Din Eğitimi”. *Din Eğitimi*. ed. Prof. Dr. Mustafa Köylü vd. 223-230. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, 2012.
- Öztürk**, Mustafa. “Meâl”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. EK-2/205-207. Ankara: TDV Yayınları, 2019.
- Paçacı**, Mehmet. “Kur’an”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 26\398-401. Ankara: TDV Yayınları, 2002.
- Râzî**, Fahrüddîn. *Tefsîr-i Kebîr Mefâtîhu’l Gayb*. çev. Prof. Dr. Suat Yıldırım vd. İstanbul: Huzur Yayınevi, 2002.

- Sünbül**, Ali Murat. *Öğretim İlke ve Yöntemleri*. Konya: Eğitim Akademi Yayınevi, 2010.
- Şen**, Ercan. “İslami İlimler Fakültesi Öğrencilerinin Gözüyle Kur’an Mealleri (Afyon Kocatepe Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Örneği)”. *Marife* 20/1 (2020), 65-94.
- Şimşek**, Doç. Dr. Eyüp. “Din Öğretiminde Materyal Geliştirme Etkinlikleri”. *Yaygın Din Eğitimi Sempozyumu*. ed. Mustafa Kaya. 369-388. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2012.
- Taberî**, Muhammed b. Cerîr. *Câmiu'l-Beyan an Te'vil-i Âyi'l-Kur'an*. çev. Hasan Karakaya vd. İstanbul: Hisar Yayınevi, 1996.
- Turşak**, Musa. *İmam-Hatip Liselerinde Kûr'ân-ı Kerîm ve Tefsir Öğretimi*. Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2013.
- Üstün**, Sema. “Cumhuriyetin İlanından Günümüze Kur’an Tercümelere Üzerine”. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 10/19-20 (2012), 457-481.
- Yazır**, Elmalılı Muhammed Hamdi. *Hak Dini Kur'an Dili*. thk. Asım Cüneyd Köksal vd. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2023.
- Yeşilyurt**, Doç. Dr. Etem. “Öğretmenin Pusulası: Genel Öğretim İlkeleri”. *Ekev Akademi Dergisi* 24/83 (2020), 263-288.
- Yıldırım**, Bekir. *İmam Hatip Liselerinde Siyer Dersinin Öğretimi*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007.
- Yıldırım**, Dr. Ramazan vd. *İmam-Hatip Liseleri Tesir Ders Kitabı*. Ankara: MEB Yayınları, 2012.
- Yılmaz**, Ahmet. *Çocuklara Meal ve Tefsir Hazırlamanın Gerekliliği ve Örnek Olarak Lokman Suresinin Meal ve Tefsiri*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2007.
- Yılmaz**, Nazif. *İmam Hatip Liselerinde Kur'an-ı Kerim Öğretiminde Yeni Yöntemler ve Materyal Kullanımı*. Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2021.
- Zemahşerî**, *el-Keşşâf*. çev. Necdet Çağıl vd. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2020.

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: "Fâtiha Sûresi" 1., 2. ve 3. Ayetlerin Temsili Resmi.....	56
Şekil 2: "Fâtiha Sûresi" 4. Ayetin Temsili Resmi.....	57
Şekil 3: "Fâtiha Sûresi" 5. Ayetin Temsili Resmi.....	58
Şekil 4: "Fâtiha Sûresi" 6. ve 7. Ayetlerin Temsili Resmi	59
Şekil 5: "Bakara Sûresi" 1. ve 2. Ayetlerin Temsili Resmi	62
Şekil 6: "Bakara Sûresi" 3., 4. ve 5. Ayetlerin Temsili Resmi	63
Şekil 7: "Alak Sûresi" 1. Ayetin Temsili Resmi.....	65
Şekil 8: "Alak Sûresi" 2., 3., 4. ve 5. Ayetlerin Temsili Resmi.....	66
Şekil 9: "Fil Sûresi" 1. ve 2. Ayetlerin Temsili Resmi	68
Şekil 10: "Fil Sûresi" 3. ve 4. Ayetlerin Temsili Resmi	69
Şekil 11: "Fil Sûresi" 5. Ayetin Temsili Resmi	70
Şekil 12: "Kureyş Sûresi" 1. ve 2. Ayetlerin Temsili Resmi.....	72
Şekil 13: "Kureyş Sûresi" 3. Ayetin Temsili Resmi	73
Şekil 14: "Kureyş Sûresi" 4. Ayetin Temsili Resmi	74
Şekil 15: "Hucurat Sûresi" 10. Ayetin Temsili Resmi.....	76
Şekil 16: "Hucurat Sûresi" 11. Ayetin Temsili Resmi.....	77
Şekil 17: "Hucurat Sûresi" 12. Ayetin Temsili Resmi.....	78
Şekil 18: "Maûn Sûresi" 1. Ayetin Temsili Resmi	80
Şekil 19: "Maûn Sûresi" 2. ve 3. Ayetlerin Temsili Resmi	81
Şekil 20: "Maûn Sûresi" 4., 5. ve 6. Ayetlerin Temsili Resmi	82
Şekil 21: "Maûn Sûresi" 7. Ayetin Temsili Resmi	83
Şekil 22: "Kevser Sûresi" 1. Ayetin Temsili Resmi	85
Şekil 23: "Kevser Sûresi" 2. Ayetin Temsili Resmi	86
Şekil 24: "Kevser Sûresi" 3. Ayetin Temsili Resmi	87
Şekil 25: "Bakara Sûresi" 285. ve 286. Ayetlerin Temsili Resmi	89
Şekil 26: "Nasr Sûresi" 1. Ayetin Temsili Resmi	91
Şekil 27: "Nasr Sûresi" 2. ve 3. Ayetlerin Temsili Resmi	92
Şekil 28: "Tebbet Sûresi" 1. Ayetin Temsili Resmi	94
Şekil 29: "Tebbet Sûresi" 2. ve 3. Ayetlerin Temsili Resmi	95
Şekil 30: "Tebbet Sûresi" 4. ve 5. Ayetlerin Temsili Resmi	96
Şekil 31: "Haşr Sûresi" 21., 22., 23. ve 24. Ayetlerin Temsili Resmi.....	98
Şekil 32: "Felak Sûresi" 1., 2., 3., 4. ve 5. Ayetlerin Temsili Resmi.....	100
Şekil 33: "Nas Sûresi" 1., 2., 3., 4., 5. ve 6. Ayetlerin Temsili Resmi	102